

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS MOKYKLOS
BAUDŽIAMOSIOS TEISĖS IR PROCESO INSTITUTAS

KRISTINA BUŽINSKA
BAUDŽIAMOSIOS TEISĖS IR KRIMINOLOGIJOS PROGRAMA

KALTINIMO KEITIMAS APELIACINĖS INSTANCIJOS TEISME

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovė –
Prof. dr.
Rima Ažubalytė

Vilnius, 2024 m.

TURINYS

ĮVADAS	3
1. KALTINIMO SAMPRATA BAUDŽIAMAJAME PROCESĖ	9
1.1 Asmens teisė žinoti, kuo jis yra kaltinamas.....	9
1.2 Kaltinimo turinys ir bylos nagrinėjimo teisme ribos	18
2. KALTINIMO KEITIMAS APELIACIJOJE	26
2.1 Kaltinimo keitimas teisme	26
2.2 Pagrindiniai apeliacijos baudžiamajame procese principai	30
2.3 Kaltinimo keitimas apeliacinės instancijos teisme	34
3. BYLOS GRAŽINIMAS PIRMOSIOS INSTANCIJOS TEISMUI: APELIACINĖS INSTANCIJOS TEISMO SPRENDIMAS PABLOGINTI ASMENS PADĖTĮ?	45
IŠVADOS	69
LITERATŪROS SĄRAŠAS	73
ANOTACIJA LIETUVIŲ KALBA	91
ABSTRACT IN ENGLISH	92
SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA	93
SUMMARY IN ENGLISH	95

ĮVADAS

Tiriama problema. Ar kaltinimo keitimas teisme neapriboja kaltinamojo teisės žinoti, kuo jis yra kaltinamas ir jo teisės į gynybą? Ar kaltinamasis nepraranda teisės į gynybą, teisės apskusti nuosprendį fakto aspektu, kuomet kaltinimas yra pakeičiamas apeliacinės instancijos teisme? Apeliacinės instancijos teismas, nagrinėdamas bylą pagal gynybos paduotą skundą, turi teisę pabloginti gynybos padėtį gražinant bylą kaltinimo pasunkinimui į pirmos instancijos teismą. Ar tai nepažeidžia teisės į gynybą ir apeliacijos principų?

Baigiamojo darbo aktualumas. Asmens teisė žinoti kuo kaltinamas yra konstitucinė, konvencinė teisė, numatyta Lietuvos Respublikos Konstitucijos (toliau – ir Konstitucija) 31 straipsnyje¹, Europos Sąjungos Pagrindinių Teisių Chartijos (toliau – ir Chartija) 47 straipsnyje², Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau – ir Konvencija) 6 straipsnyje³. Kaltinimo keitimas teisme reglamentuojamas Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodekso (toliau – ir BPK) 255 ir 256 straipsniuose⁴, kuriuose nurodomos pagrindinės esminių kaltinime numatytų aplinkybių keitimo bei veikos perkvalifikavimo taisyklės. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo (toliau – ir Konstitucinis Teismas, KT), Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau – ir LAT), Europos Sąjungos Teisingumo Teismo (toliau – ir ESTT) ir Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau – ir EŽTT) jurisprudencijoje nuolat formuojami nauji kaltinimo pateikimo ir jo pakeitimo nagrinėjant bylą teisme aspektai⁵, taigi ši tema yra itin aktuali. Nagrinėjamos temos aktualumas ypatingai padidėjo po KT 2017 m. birželio 26 d. priimto nutarimo dėl baudžiamosios bylos nagrinėjimo apeliacine tvarka paaiškėjus iš esmės skirtingoms faktinėms

¹ „Lietuvos Respublikos Konstitucija“, (Lietuvos Aidas, Nr. 220; 1992, Nr. 33-1014), Infolex, žiūrėta 2023 m. gegužės 19 d., <https://www.infolex.lt/ta/72720>.

² „Europos Sąjungos Pagrindinių Teisių Chartija“, 2012/C 326/02, EUR-Lex, žiūrėta 2024 m. vasario 25 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:12012P/TXT#d1e711-393-1>.

³ 1950 m. lapkričio 4 d. „Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija“ (Žin., 1995, Nr. 40-987), Infolex, žiūrėta 2023 m. gegužės 19 d., <https://www.infolex.lt/ta/58707>.

⁴ „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas“ (Žin., 2002, Nr. 37-1341), Infolex, žiūrėta 2023 m. gegužės 19 d., <https://www.infolex.lt/ta/10708>.

⁵ 2013 m. lapkričio 15 d. „Konstitucinio Teismo nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodekso 255 straipsnio 2 dalies (2003 m. balandžio 10 d. redakcija) 256 straipsnio 1 dalies (2007 m. birželio 28 d., 2011 m. gruodžio 22 redakcijos), 4 dalies (2007 m. birželio 28 d., 2011 m. gruodžio 22 d. redakcijos) 320 straipsnio 3 dalies, 326 straipsnio 1 dalies (2007 m. birželio 28 d. redakcija) 4 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“; 2017 m. birželio 26 d. Konstitucinio Teismo nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodekso 320 straipsnio 4 dalies, 326 straipsnio 1 dalies 4 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo apžvalgos Nr. AB-45-1, AB-46-1, Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso normų, nustatančių įtariamojo ir kaltinamojo teises, taikymo apžvalga (I), (II), Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. gegužės 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-143-788/2023; Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2019 m. birželio 13 d. sprendimas Nr. C-646/17 byloje *Tribunale di Brindisi v. Moro*, Europos Žmogaus Teisių Teismo 1999 m. kovo 25 d. sprendimas byloje *Pélissier ir Sassi* prieš Prancūziją (peticijos Nr. 25444/94); 2002 m. vasario 21 d. sprendimas byloje *Sipavičius prieš Lietuvą* (peticijos Nr. 49093/99).

aplinkybėms⁶. Šiame nutarime buvo pasakyta, jog nuteistojo, išteisintojo ar asmens, kurio atžvilgiu byla nutraukta, teisinė padėtis gali būti sunkinama apeliacinės instancijos teisme, kai yra pateiktas tik šio asmens skundas. Ir iki šio Konstitucinio Teismo nutarimo priėmimo kaltinimo keitimo teisme klausimas kėlė tam tikras teises diskusijas ir abejones, o po šio nutarimo ir BPK pakeitimo⁷, kelti šiuos klausimus yra tik dar aktualiau. Kaltinimo keitimas apeliacinės instancijos teisme yra sąlyginai naujas institutas, todėl reikalinga išanalizuoti besiformuojančią teismų praktiką, taikant BPK 255, 256, 326 straipsnių nuostatas, be kita ko ir apeliacinės instancijos teisme.

LAT praktikoje⁸ jau pradėti formuoti kriterijai bei principai dėl BPK 326 straipsnio 1 dalies 4 punkto d papunkčio taikymo. Nors bylos grąžinimas nagrinėti pirmos instancijos teisme tiesiogiai nėra apeliacinės instancijos teismo sprendimas keisti kaltinimą, tačiau jis glaudžiai susijęs su potencialiu kaltinimo keitimu pirmosios instancijos teisme. Būtent dėl to ši tema aktuali teisės taikytojui, pirmiausia – teismams, tačiau taip pat ir kitiems proceso dalyviams, prokurorui, gynybai. Anksčiau gynyba buvo užtikrinta, kad gali skųsti teismų sprendimus nesibaiminant, nes nuteistojo, išteisintojo ar asmens, kuriam nutraukta byla, teisinė padėtis nebus pabloginta. Tai garantavo apeliacijos principai – *tantum devolutum quantum appellatum* (draudimo išeiti iš apeliacinio skundo ribų principas), *non reformatio in peius* (draudimo sunkinti skundą padavusio asmens padėtį principas), kurių esmė yra ta, kad apeliacine tvarka nagrinėjant bylą, teismas patikrina pirmosios instancijos teismo nuosprendį tiek, kiek to prašoma apeliaciniuose skunduose, o jeigu skundas paduotas tik gynybos pusės, asmens padėtis negali būti sunkinama. Tačiau naujas reguliavimas ir jo taikymo praktika tapo išimtimi iš šių principų.

Bus analizuojami tam tikri kaltinimo keitimo ir bylos grąžinimo nagrinėti į pirmosios instancijos teismą asmens padėties pabloginimui aspektai, kas gali būti aktualu ir įstatymų leidėjui, kadangi ištyrus kaltinimo keitimo institutą, įskaitant BPK 326 straipsnio 1 dalies 4 punkto d papunkčio taikymo praktiką, gali būti nustatyti ir teisinio reglamentavimo trūkumai.

⁶ 2017 m. birželio 26 d. Konstitucinio Teismo nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodekso 320 straipsnio 4 dalies, 326 straipsnio 1 dalies 4 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos Konstitucinis teismas, žiūrėta 2023 m. gegužės 17 d., <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta1721/content>.

⁷ „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 181, 184, 187, 188, 209, 218, 220, 256, 312 ir 367 straipsnių pakeitimo įstatymas“ Infollex, žiūrėta 2024 m. vasario 25 d., <https://www.infollex.lt/ta/436508>.

⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2023 m. gegužės 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-143-788/2023, Infollex, žiūrėta 2023 m. gegužės 19 d., <https://www.infollex.lt/tp/2163748>; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2020 m. spalio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-215-976/2020, Infollex, žiūrėta 2023 m. gegužės 19 d., <https://www.infollex.lt/tp/1939084>, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2020 m. liepos 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-89-689/2020, Infollex, žiūrėta 2023 m. gegužės 19 d., <https://www.infollex.lt/tp/1903126>, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2020 m. vasario 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-61-689/2020, Infollex, žiūrėta 2023 m. gegužės 19 d., <https://www.infollex.lt/tp/1930921>, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. lapkričio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-278-788/2018. Infollex, žiūrėta 2023 m. gegužės 19 d., <https://www.infollex.lt/tp/1653989>.

Darbe nagrinėjama tema neabejotinai aktuali ir teisinės doktrinos vystymui, nes ši nauja norma „sujudino“ apeliaciją reglamentuojančius principus, kas tampa aktualu doktrininiam šių principų turinio suvokimui.

Baigiamojo darbo naujumas ir tiriamos problemos ištyrimo lygis. Iki šiol, šiam darbui artimomis temomis, susijusiomis su apeliacija, kaltinimu, kaltinimo keitimu, įtariamojo, kaltinamojo ar nuteistojo teisėmis yra rašę nemažai Lietuvos mokslininkų. Mokslinėje literatūroje yra analizuojamas kaltinimo institutas, jo reikšmė nagrinėjant bylą tiek pirmosios, tiek apeliacinės instancijų teismuose, kaltinimo keitimo galimybes, taip pat kaltinamojo teisių į gynybą, į sąžiningą procesą užtikrinimas, negalėjimo pabloginti kaltinamojo padėties principo užtikrinimas. Laima Garnelienė ir Ernestas Rimšelis, savo straipsnyje analizuoja apeliacinį procesą⁹, apie apeliacinėje instancijoje galiojančius principus ir asmens teises šiame procese mokslinį straipsnį parašė Raimundas Jurka, Egidijus Losis, Vytautas Sirvydis¹⁰. Tokie Lietuvos mokslininkai kaip Mindaugas Girdauskas¹¹, Albertas Milinis ir Mindaugas Bilius¹² savo straipsniuose aptarė teismo teisės keisti kaltinimą probleminius aspektus, susijusius ir su kaltinamojo teisėmis. Darbe nagrinėjamos temos analizei reikšminga ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika, ir Konstitucinio Teismo nutarimai, padėję pagrindą analizuojamiems BPK pokyčiams. Vis dar besiformuojančiai teismų praktikai didelę reikšmę turi ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo apžvalgos: 2009 m. birželio 25 d. Baudžiamojo proceso kodekso normų, nustatančių bylos nagrinėjimo teisme ribas¹³, taikymo teismų praktikoje apžvalga, 2021 m. gegužės 20 d. išleista

⁹ Laima Garnelienė ir Ernestas Rimšelis, „Apeliacijos sampratos įtaka teismų praktikai baudžiamajame procese“, *Socialinių mokslų studijos*, 2009, 4(4), p. 243–259, <https://ojs.mruni.eu/ojs/societal-studies/article/view/1391/1332>.

¹⁰ Raimundas Jurka, Egidijus Losis ir Vytautas Sirvydis „Apdairaus teisingumo beiėskant: apeliacijos ribų ir teismo laisvės santykis“, *Jurisprudencija*, 2016, 23(2), p. 162–178, <https://cris.mruni.eu/server/api/core/bitstreams/1f6bc75b-0c65-43af-925e-7c0577fb0a63/content>.

¹¹ Mindaugas Girdauskas „Teismo įgaliojimų keisti veikos kvalifikavimą griežtesniu suderinamumas su konstituciniais baudžiamojo proceso tikslais ir principais“. *Teisė*, 88, (2013), 144-163, https://www.researchgate.net/publication/330720772_TEISMO_IGALIOJIMU_KEISTI_INKRIMINUOJAMOS_VEIKOS_KVALIFIKAVIMA_GRIEZTESNIU_SUDERINAMUMAS_SU_KONSTITUCINIAIS_BAUDZIAMOJO_PROCESO_TIKSLAIS_IR_PRINCIPAI

[S/link/5c510dad458515a4c7498080/download? tp=eyJjb250ZXh0Ijlp7ImZpcnN0UGFnZSI6InB1YmxpY2F0aW9uIiwicGFnZSI6InB1YmxpY2F0aW9uIn19](https://www.researchgate.net/publication/330720772_TEISMO_IGALIOJIMU_KEISTI_INKRIMINUOJAMOS_VEIKOS_KVALIFIKAVIMA_GRIEZTESNIU_SUDERINAMUMAS_SU_KONSTITUCINIAIS_BAUDZIAMOJO_PROCESO_TIKSLAIS_IR_PRINCIPAI); „Teismo įgaliojimai keisti inkriminuojamos veikos kvalifikavimą: Konstitucijos reinterpretavimo prielaidų paieška“, *Teisė*, 2014, 90, 126-141; „Teismo kompetencija keisti inkriminuojamos veikos kvalifikavimą“, *Teisės problemos*, Nr. 3(65), (2009), 79-133, <https://teise.org/wp-content/uploads/2023/01/2009-3-girdauskas.pdf>;

„Ar teismo įgaliojimai sugriežtinti inkriminuojamos veikos kvalifikavimą atitinka valdžių padalijimo principą“, *Globalizacijos iššūkiai baudžiamajai justicijai: recenzuotų mokslinių straipsnių baudžiamosios teisės, bausmių vykdymo ir baudžiamojo proceso klausimais rinkinys*, Vilnius: VĮ Registrų centras, 2014, 429-442“; „Rungimosi principas baudžiamajame procese: turinio aspektai“, *Teisė*, 2004.

¹² Albertas Milinis ir Mindaugas Bilius „Kaltinimo keitimas teisme: teoriniai ir praktiniai aspektai“, *Globalizacijos iššūkiai baudžiamajai justicijai: recenzuotų mokslinių straipsnių baudžiamosios teisės, bausmių vykdymo ir baudžiamojo proceso klausimais rinkinys*, 2014, 383-396.

¹³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. birželio 25 d. Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodekso normų, nustatančių bylos nagrinėjimo teisme ribas, taikymo teismų praktikoje apžvalga Nr. AB-31-1, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, žiūrėta 2023 m. gegužės 19 d., <https://www.lat.lt/data/public/uploads/2018/06/ab-31-1.docx>.

teismų praktikos taikant Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso normas, reglamentuojančias bylų nagrinėjimą apeliacinės instancijos teisme, apžvalga¹⁴, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. rugsėjo 21 d. ir 2016 m. gruodžio 15 d. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso normų, nustatančių įtariamojo ir kaltinamojo teises¹⁵, taikymo apžvalgos.

Darbe pirmą kartą sistemiškai bus nagrinėjamas kaltinimo keitimas apeliacijoje ir ypač bylos gražinimas iš apeliacinės instancijos nagrinėti pirmosios instancijos teismui dėl asmens teisinės padėties pabloginimo. Šio instituto dermė su apeliacijos principais yra diskutuotina, kadangi apriboja arba netgi galimai pažeidžia asmens teisę į gynybą. Darbo naujumas taip pat yra tas, kad jame pristatomas autorės atliktas empirinis tyrimas, kuriame išanalizuotos visos 2019 – 2024 m. (t. y. penkerių metų laikotarpiu) apeliacinės instancijos teismų nutartys, kuriose priimtas sprendimas gražinti bylą nagrinėti pirmos instancijos teismui vadovaujantis BKP 326 straipsnio 1 dalies 4 punkto d papunkčiu. Atlikta šių nutarčių analizė atskleidė šio straipsnio taikymo tendencijas bei, kai kuriais atvejais, klaidas.

Baigiamojo darbo reikšmė. Šiuo darbu keliamos kaltinimo analizuojamos apeliaciniame teisme problemos, ypač susijusios su kaltinamojo teisėmis, kurias privalu užtikrinti. Probleminių teisinio reguliavimo aspektų ir teismų praktikos analizė ateityje gali būti naudinga tiek teisės taikytojams, tiek įstatymų leidėjams bandant tobulinti dabartinę teisinę reglamentavimą. Šis darbas taip pat aktualus dėl empirinio tyrimo, kurio metu išanalizuoti apeliacinės instancijos teismų sprendimai gražinti bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui dėl galimo nuteistojo, išteisintojo ar asmens, kurio atžvilgiu byla nutraukta, padėties pabloginimo, kasacinio teismo praktika nagrinėtose bylose ir pristatyti tyrimo rezultatai.

Darbo tikslas. Sistemiškai išanalizavus asmens teisės žinoti, kuo jis kaltinamas ir kaltinimo keitimo teisme teisinį reguliavimą ir teismų praktiką, nustatyti problemas, kylančias dėl kaltinimo keitimo apeliacinės instancijos teisme ir bylos gražinimo nagrinėti pirmosios instancijos teismui taikant BPK 326 straipsnio 1 dalies 4 punkto d papunkčio nuostatas.

¹⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. gegužės 20 d. Teismų praktikos taikant Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodekso normas, reglamentuojančias bylų nagrinėjimą apeliacinės instancijos teisme, apžvalga Nr. AB-54-1, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, žiūrėta 2023 m. gegužės 19 d., <https://www.lat.lt/data/public/uploads/2021/06/ab-54-1.docx>.

¹⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. gruodžio 15 d. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso normų, nustatančių įtariamojo ir kaltinamojo teises, taikymo apžvalga (I) Nr. AB-45-1, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, žiūrėta 2023 m. gegužės 19 d., <https://www.lat.lt/data/public/uploads/2018/06/ab-45-1.docx>; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. rugsėjo 21 d. Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodekso normų, nustatančių įtariamojo ir kaltinamojo teises taikymo apžvalga (II) Nr. AB-46-1, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, žiūrėta 2023 m. gegužės 19 d., <https://www.lat.lt/data/public/uploads/2018/06/ab-46-1.docx>.

Darbo uždaviniai:

1. Išanalizuoti asmens teisės žinoti, kuo yra kaltinamas, turinį.
2. Nustatyti ir iširti kaltinimo keitimo teisme probleminius aspektus kaltinamojo teisių užtikrinimo kontekste.
3. Įvertinti apeliacijos principų ir galimybės sunkinti gynybos padėtį grąžinant bylą iš apeliacinės į pirmąją instanciją kaltinimo pabloginimui santykį (dermę).

Tyrimo metodika. Siekiant užsibrėžto tikslo ir numatytų uždavinių darbe taikomi sisteminės analizės ir lyginamasis metodai: kaltinimo turiniui, apeliacijos sampratai atskleisti analizuojama teisės doktrina, kaltinamojo teisių baudžiamajame procese atskleisti analizuojamas nacionalinis, tarptautinis ir Europos Sąjungos teisinis reglamentavimas bei teisės doktrina. Literatūros ir teismų praktikos analizė naudojama siekiant atskleisti egzistuojančias problemas, susijusias su kaltinimo keitimu apeliacinės instancijos teisme bei bylos grąžinimu nagrinėti pirmosios instancijos teismui. Išvados ir pasiūlymams formuluoti buvo naudojami loginis ir apibendrinimo metodai.

Darbe duomenų analizės (baudžiamųjų bylų analizės) metodu buvo analizuojama visų apeliacinės instancijos teismų praktika susijusi su kaltinimo keitimu ir bylos grąžinimu pirmosios instancijos teismui. Oficialiame „Lietuvos teismai“ puslapyje yra pateiktos ataskaitos¹⁶, iš kurių matyti, jog 2022 m. iš viso buvo priimta 2324 sprendimų dėl pirmosios instancijos teismo nuosprendžių, iš kurių 15 nutarčių, kuriomis buvo priimtas sprendimas panaikinti nuosprendį ir grąžinti bylą nagrinėti pirmosios instancijos teisme. 2021 m. buvo priimta 2246 sprendimų iš kurių 18 nutarčių, kuriomis bylos grąžintos nagrinėti pirmosios instancijos teismui, 2020 m. buvo priimta 13 tokių sprendimų iš 2093 viso priimtų sprendimų dėl pirmosios instancijos teismo nuosprendžių. Iki galutinio darbo pateikimo, oficialiame teismų puslapyje dar nebuvo 2023 m. ataskaitos, todėl statistika nepateikiama, vis dėl to darbo temai aktualios bylos bus analizuojamos tyrime. Visgi iš šių ataskaitų nėra matyti kokiais konkrečiais pagrindais buvo naikinami nuosprendžiai ir bylos grąžinamos pirmosios instancijos teismams. Tai taip pat parodo šio darbo aktualumą, kadangi buvo atliktas jau minėtas empirinis tyrimas siekiant nustatyti, kaip dažnai ir kokiais pagrindais apeliacinės instancijos teismai nagrinėdami skundus dėl pirmosios instancijos teismo nuosprendžių per pastaruosius penkis metus priėmė nutartis dėl bylos grąžinimo nagrinėti pirmosios instancijos teismui vadovaudamiesi būtent BPK 326 straipsnio 1 dalies 4 punkto d papunkčiu. Per penkerius metus (2019 – 2024 m.) toks sprendimas buvo priimtas 26 bylose:

¹⁶ Statistika, Lietuvos Teismai, žiūrėta 2024 m. gegužės 21 d., <https://www.teismai.lt/lt/visuomenei-ir-ziniasklaidai/statistika/106>.

Lietuvos apeliacinis teismas priėmė 3 tokius sprendimus, Vilniaus apygardos teismas 7, Kauno apygardos teismas 7, Klaipėdos apygardos teismas 4, Panevėžio apygardos teismas 2 ir Šiaulių apygardos teismas 3. Taip pat analizuota 10 LAT nutarčių, kuriose buvo įvertinti apeliacinės instancijos teismo sprendimai; net 7 iš apskųstų nutarčių kasacinio teismo buvo panaikintos. Tyrimo rezultatai leis atskleisti teismų praktikos kryptingumą ir nuoseklumą grąžinant bylą nagrinėti pirmosios instancijos teismui.

Taip pat darbe remiamasi ir kitais Lietuvos Aukščiausiojo Teismo bei Lietuvos apeliacinio teismo praktikos pavyzdžiais, leidžiančiais atskleisti analizuojamas darbe iškeltas problemas.

Tyrimo struktūra. Baigiamąjį darbą sudaro įvadas, trys dėstomosios dalys ir išvados. Pirmojoje darbo dalyje aptariama kaltinimo samprata, jo esmė, tyrinys bei ribos, taip pat nuo kaltinimo neatsiejama kaltinamojo teisės žinoti, kuo yra kaltinamas, analizė. Antrojoje darbo dalyje analizuojamas apeliacijos procesas, akcentuojant kaltinimo keitimo apeliacinės instancijos teisme ypatumus bei problematiką, kas glaudžiai susiję su galimais kaltinamojo teisės į gynybą, į sąžiningą procesą pažeidimais. Su kaltinamojo teisių užtikrinimu keičiant kaltinimą susijusi ir trečioji darbo dalis, kurioje analizuojamas bylos grąžinimo nagrinėti pirmosios instancijos teismui, reglamentuotas BPK 326 straipsnio 1 dalies 4 punkto d papunkčio nuostatose. Išvados ir galimi pasiūlymai pateikiami darbo pabaigoje, kaip ir naudotos literatūros sąrašas, anotacija ir santrauka anglų ir lietuvių kalbomis.

Ginamieji teiginiai:

1. Kaltinimo keitimas nagrinėjant bylą teisme užtikrinus kaltinamajam pakankamai laiko ir galimybių pasiruošti gintis nuo naujo kaltinimo iš esmės nepažeidžia jo teisės žinoti, kuo jis yra kaltinamas.
2. Keičiant kaltinimą apeliacinės instancijos teisme iš dalies apribojama kaltinamojo teisė skųsti priimtą nuosprendį fakto aspektu.
3. Procesinė galimybė bloginti nuteistojo ar išteisintojo padėtį grąžinant tik pagal gynybos skundus nagrinėtą bylą iš apeliacinės į pirmąją instanciją kaltinimo sunkinimui, galimai pažeidžia asmens teisę į teisminę gynybą, įskaitant jo teisę apskųsti apkaltinamąjį nuosprendį, nesibaiminant procesinės padėties pabloginimo.

1. KALTINIMO SAMPRATA BAUDŽIAMAJAME PROCESĖ

1.1 Asmens teisė žinoti, kuo jis yra kaltinamas

Asmens teisė žinoti, kuo jis yra kaltinamas yra konstitucinė, konvencinė teisė, kuri numatyta Lietuvos Respublikos Konstitucijos 31 straipsnyje, Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnyje, Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 47 straipsnyje. Ši teisė yra kitų kaltinamojo teisių, tokių kaip teisės į gynybą, teisės į teisingą procesą, realizavimo prielaida.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencija šiuo aspektu nuosekliai pabrėžia teisės žinoti, kuo asmuo kaltinamas, svarbą: „asmuo negali būti pripažintas kaltu nusikaltimo padarymu ir kriminalinė bausmė niekam negali būti paskirta be tinkamos teisminės procedūros, leidžiančios kaltinamajam žinoti viską, kas jam inkriminuojama ir kuo pagrįsti reiškiami kaltinimai, taip pat parengti ir pateikti įrodymus gynybai“¹⁷. „Kriminalinė bausmė niekam negali būti paskirta be tinkamos teisminės procedūros, leidžiančios kaltinamajam žinoti viską, kas jam inkriminuojama ir kuo pagrįsti reiškiami kaltinimai, taip pat parengti ir pateikti įrodymus gynybai.“¹⁸ „Baudžiamasis procesas turi būti toks, kad nebūtų pažeistos asmens, įtariamo, kaltinamo padarius nusikalstamą veiką, konstitucinės teisės: turi būti užtikrinta jo teisė į gynybą, teisė turėti advokatą, teisė žinoti, kuo yra kaltinamas ir kt.“¹⁹. Konstitucinis Teismas šios teisės svarbą pabrėžia ir darbo temos – kaltinimo keitimo kontekste, nurodydamas, kad „įgyvendindamas šią teisę (aut. past. savo iniciatyva pakeisti kaltinime nurodytos veikos faktines aplinkybes iš esmės skirtingomis), teismas privalo pranešti kaltinamajam ir kitiems nagrinėjimo teisme dalyviams apie tokią galimybę, užtikrinti teisę žinoti kaltinimą, teisę į gynybą, kitų konstitucinių tinkamo teisinio proceso principų įgyvendinimą“²⁰.

¹⁷ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. rugsėjo 19 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 118¹, 156¹ straipsnių, 267 straipsnio 5 punkto ir 317¹ straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, žiūrėta 2024 m. vasario 25 d., <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta345/content>,

¹⁸ *Ibid.*

¹⁹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodekso 131 straipsnio 4 dalies (2001 m. rugsėjo 11 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, dėl Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodekso 234 straipsnio 5 dalies (2003 m. balandžio 10 d., 2003 m. rugsėjo 16 d. redakcijos), 244 straipsnio 2 dalies (2003 m. balandžio 10 d., 2003 m. rugsėjo 16 d. redakcijos), 407 straipsnio (2003 m. birželio 19 d. redakcija), 408 straipsnio 1 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 412 straipsnio 2 ir 3 dalių (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 413 straipsnio 5 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 414 straipsnio 2 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir dėl pareiškėjo – Šiaulių rajono apylinkės teismo prašymų ištirti, ar Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodekso 410 straipsnis (2002 m. kovo 14 d. redakcija) neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, žiūrėta 2024 m. vasario 25 d., <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta193/content>.

²⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2013 m. lapkričio 15 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodekso 255 straipsnio 2 dalies (2003 m. balandžio 10 d. redakcija), 256 straipsnio 1 dalies (2007 m. birželio 28 d., 2011 m. gruodžio 22 d. redakcijos), 4 dalies (2007 m. birželio 28 d., 2011 m. gruodžio 22 d.

Asmens teisė žinoti, kuo jis yra kaltinamas (įtariamasis) yra viena pirmųjų jo teisių baudžiamajame procese (sulaikius, pirmosios apklausos metu ar kitaip suvaržius asmens teises). Autorius Ramūnas Jurgaitis teigia, kad „siekiant užtikrinti įtariamojo ir kaltinamojo teisę į gynybą, be kita ko, būtina užtikrinti įtariamojo teisę žinoti, kuo jis yra įtariamasis, jo teisę susipažinti su ikiteisminio tyrimo medžiaga, o kaltinamajam – teisę žinoti, kuo jis yra kaltinamas ir gauti procesinį dokumentą, kuriame suformuluotas kaltinimas ir jį pagrindžiantys duomenys“²¹.

Remiantis Lietuvoje vyraujančia baudžiamąjo proceso teisės doktrina laikytina, kad įtariamuoju tampama sulaikius įtariant, kad žmogus padarė nusikalstamą veiką, apklausiant apie veiką, kurią padaręs jis įtariamasis, pašaukus į apklausą įtariamuoju, jei yra surašytas pranešimas apie įtarimą arba tuo atveju, jei nusikalstamą veiką padaręs asmuo yra pasislėpęs (t. y. nesant galimybės suteikti įtariamojo statusą vienu iš pirmiau įvardytų būdų), prokurorui ar ikiteisminio tyrimo teisėjui priėmus nutarimą ar nutartį pripažinti įtariamuoju²². Europos Žmogaus Teisių Teismas ir kai kurie autoriai, tarp kurių taip pat ir Raimundas Jurka, yra linkę laikyti, jog „kaltinimas pradeda egzistuoti jau nuo to momento, kai konkrečios valstybės institucijos, remdamosi įtarimo pagrindu iškeltomis prielaidomis dėl galimo asmens kaltumo, atlieka konkrečius veiksmus jo atžvilgiu. Svarbu suvokti pačią esmę – kaltinimo pradžia baudžiamajame procese ne visuomet tiesiogiai gali priklausyti nuo sąvokų „įtarimas“ ar „kaltinimas“ konkrečios baudžiamosios bylos dokumentuose“²³. Sutinkant su tokiu vertinimu, ir šiame darbe sąvokos „įtarimas“ bei „kaltinimas“ bus vartojami kaip sinonimai, atsižvelgiant į konkrečią aptariamą situaciją.

Europos Žmogaus Teisių Teismas įtarimo svarbą akcentuoja nurodydamas, kad įtariamojo teisė žinoti įtarimo pagrindus yra viena iš esminių teisių baudžiamajame procese, nes būtent nuo įtarimo pareiškimo momento byloje fiksuojami faktai ir pagrindai, kuriais grindžiamas įtarimas (kaltinimas) ir kurie nulemia asmens teisinės procesinės padėties pokyčius²⁴. Kitoje byloje EŽTT taip pat nurodė, kad „reikia atkreipti ypatingą dėmesį į pranešimą kaltinamajam apie kaltinimą. Detali informacija apie nusikaltimą baudžiamajame procese yra itin svarbi, nes nuo jos pateikimo

redakcijos), 320 straipsnio 3 dalies, 326 straipsnio 1 dalies (2007 m. birželio 28 d. redakcija) 4 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, žiūrėta 2023 m., <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta101/content>.

²¹ Ramūnas Jurgaitis, „Baudžiamąjo įsakymo procesas: proceso be įprastojo nagrinėjimo teisme ypatumai ir įtariamojo (kaltinamojo) procesinės garantijos“, *Jurisprudencija* 6, 108 (2008), 67–75, <https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/2574>.

²² Remigijus Merkevičius, „Ikiteisminio tyrimo teisėjo teisė kontroliuoti žmogaus pripažinimą įtariamuoju“, *Teisė*, 57 (2005), 106-127, https://etalpykla.lituanistika.lt/object/LT-LDB-0001:J.04~2005~1367155715857/J.04~2005~13671557_15857.pdf.

²³ Raimundas Jurka, „Proceso per kuo trumpiausią laiką teisinis principas: samprata ir realizavimo problemos“, *Teisės problemos*, 1 (63), 2009, 54-74, <https://teise.org/wp-content/uploads/2023/01/12009-1-jurka.pdf>.

²⁴ Europos Žmogaus Teisių Teismo 1998 m. rugsėjo 10 d. sprendimas Nr. 29082/95 byloje *Dallos v. Hungary*, HUDOC, žiūrėta 2023 m. lapkričio 5 d., <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%22001-4367%22%7D>.

momento įtariamajam yra oficialiai pranešta apie pateikiamo jam kaltinimo faktinį ir teisinį pagrindą. Konvencijos 6 straipsnio 3 dalies a punktas suteikia kaltinamajam teisę būti informuotam ne tik apie kaltinimo pagrindą, t. y. apie veikas, kurias jis įtariamas padaręs ir kuriomis grindžiamas kaltinimas, bet ir apie teisinį šių veikų vertinimą. Ši informacija turi būti išsamiai.²⁵ „Informacijos detalumas (išsamumas) skiriasi priklausomai nuo konkrečių kiekvienos bylos aplinkybių, tačiau kaltinamajam turi būti suteikiama pakankamai informacijos, kad jis visiškai suprastų jam pareikštų kaltinimų mastą, kad galėtų tinkamai pasirengti gynybai. Pavyzdžiui, informacija bus laikoma išsamia tada, kai bus išvardyti nusikaltimai, kuriais kaltinamasis kaltinamas; nurodyta pažeidimo padarymo vieta ir data; yra nuoroda į atitinkamus Baudžiamojo kodekso straipsnius, nurodytas nukentėjusysis“²⁶.

Šios asmens teisės svarba buvo pabrėžiama ir diskusijose tarp Europos Sąjungos valstybių. Diskusijų pradžioje viena pagrindinių – minimalių priemonių užtikrinti lygias ES piliečių teises, tuo tarpu ir teisę žinoti kuo yra kaltinamas, buvo teisių laiškas, kuris „buvo suprantamas kaip standartizuotas trumpas dokumentas, įteikiamas įtariamajam (kaltinamajam) kaip įmanoma anksčiau, ypač prieš suimant (areštuojuant) asmenį. Pabrėžiama, kad nuo suėmimo momento asmuo raštu privalo būti informuotas apie pagrindines teises, jam suprantama kalba“²⁷. Direktyvos 2012/13/ES preambulos 19 punkte be kita ko numatyta, kad kompetentingos valdžios institucijos turėtų nedelsdamos žodžiu arba raštu informuoti įtariamąjį arba kaltinamąjį apie svarbiausias jo teises, siekiant užtikrinti teisingą bylos nagrinėjimą. Siekiant užtikrinti veiksmingą praktinį naudojimąsi tomis teisėmis, informacija turėtų būti suteikiama proceso metu ir ne vėliau kaip prieš pirmąją oficialią apklausą²⁸. Direktyvos 2012/13 6 straipsnyje nustatytos taisyklės, susijusios su teise būti informuotam apie kaltinimus ir skirtos teisingam bylos nagrinėjimui užtikrinti ir leisti veiksmingai pasinaudoti teise į gynybą²⁹.

²⁵ Europos Žmogaus Teisių Teismo 1999 m. kovo mėn. sprendimas Nr. 25444/94 byloje *Pélissier and Sassi v. France*, HUDOC, žiūrėta m. lapkričio 5 d., <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22languageisocode%22:%7B%22ENG%22%7D%22appno%22:%7B%2225444/94%22%7D%22documentcollectionid%22:%7B%22CLIN%22%7D%22itemid%22:%7B%22002-9400%22%7D%7D>.

²⁶ Kristina Petrova, „The Right to Information on the Nature and Cause of the Accusation and the Defendant's Right to Prepare Its Defense under Article 6 of the ECHR,“ *Iustinianus Primus Law Review* 11, no. Special Issue (2020): 1-12.

²⁷ Marina Gušauskienė „Minimalūs įtariamųjų teisių užtikrinimo standartai Europos Sąjungos teisėkūroje“ iš *Baudžiamojo proceso tarptautiškumas: patirtis ir iššūkiai, Mokslo studija*, Raimundas Jurka, Rima Ažubalytė, Karolina Vozbutaitė, Aurelijus Gutauskas, Linas Belevičius, Eglė Latauskienė, Jolanta Zajančauskienė, Artūras Panomariovas, Marina Gušauskienė, Egidijus Losis (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013), 340.

²⁸ 2012 m. gegužės 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva 2012/13/ES „Dėl teisės į informaciją baudžiamajame procese“, EUR-Lex, žiūrėta 2024 m. vasario 25 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:32012L0013>.

²⁹ Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2019 m. birželio 13 d. sprendimas Nr. C-646/17 byloje *Tribunale di Brindisi v. Moro*, InfoCuria, žiūrėta 2024 m. vasario 25 d., <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=72AE2427977B8CD442BE7368B24E7A0A?text=&docid=214946&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1421824>,

Direktyvos prasme, teisė būti informuotam gali apimti tris aspektus – teisė žinoti, kuo yra kaltinamas, teisė būti supažindintam su savo teisėmis bei teisė susipažinti su bylos medžiaga³⁰. „Tarptautinėje praktikoje teisė žinoti įtarimo (kaltinimo) pagrindus aiškinama, kaip įtariamojo (kaltinamojo) teisė žinoti, kas ir kuo konkrečiai jį kaltina, remdamasis kokiais faktais ar duomenimis jį kaltina bei kaip teisė užduoti kaltintojui klausimus“³¹.

Nacionalinėje teisėje asmens – įtariamojo (kaltinamojo) teisės be Konstitucijos įtvirtintos ir išsamiai reglamentuojamos Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekse. BPK teisė žinoti užtikrinama įtvirtinant valstybės pareigą kiekviename baudžiamojo proceso etape ar pasikeitus aplinkybėms informuoti apie kaltinimą, jo turinį bei teisinį vertinimą³². BPK 10 straipsnio 2 dalyje numatyta, jog teismas, prokuroras, ikiteisminio tyrimo pareigūnas privalo užtikrinti galimybę įtariamajam, kaltinamajam ir nuteistajam įstatymų nustatytais priemonėmis ir būdais gintis nuo įtarimų bei kaltinimų ir imtis reikiamų priemonių užtikrinti jų asmeninių ir turtinių teisių apsaugą. BPK taip pat numatyta įtariamojo / kaltinamojo teisė gauti informaciją apie su juo susijusio baudžiamojo proceso padėtį, žinoti, kuo jis kaltinamas, ir gauti kaltinamojo akto nuorašą; susipažinti teisme su byla; nustatyta tvarka pasidaryti reikiamų dokumentų išrašus arba nuorašus; turėti gynėją; gauti vertimą žodžiu ir raštu ir kt. (BPK 21 straipsnio 4 dalis, 22 straipsnio 3 dalis). Lietuvos baudžiamajame procese įtariamojo (kaltinamojo) teisė žinoti, kuo jis yra įtariamas (kaltinamas) įgyvendinama per BPK 187 straipsnį, reglamentuojantį pranešimo apie įtarimą įteikimo tvarką.

Paprastai ikiteisminio tyrimo metu asmuo dar prieš pirmąją apklausą pasirašytinai gauna pranešimą apie įtarimą, kuriame turi būti nurodyta nusikalstama veika (padarymo vieta, laikas, kitos aplinkybės), baudžiamasis įstatymas, numatantis tą nusikalstamą veiką, išvardytos įtariamojo teisės, o jeigu įtarimo turinys keičiasi, prieš kitą apklausą įteikiamas naujas pranešimas (BPK 187 straipsnis).

Nors darbo kontekste įtariamojo teisė žinoti daugiausiai siejama su teise žinoti patį įtarimą (kaltinimą), svarbu pabrėžti jog įstatymų leidžiamoji valdžia palaipsniui plečia įtariamojo teisės į informaciją ribas – BPK 21 straipsnio 4 dalies, reglamentuojančios įtariamojo teisės, turinys vis pildosi. Nuo 2019 m. rugsėjo 1 d. įsigaliojusioje BPK redakcijoje³³ įtariamojo teisės buvo papildytos teise gauti informaciją apie su juo susijusio baudžiamojo proceso padėtį, o nuo

³⁰ *Op. Cit.* 27.

³¹ Marina Gušauskienė „Įtariamojo teisė būti informuotam: teorinės prielaidos ir įgyvendinimo galimybės“, *Jurisprudencija*, 6(108), 2008, 60–66, <https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/2573>.

³² Raimundas Jurka, Rima Ažubalytė, Marina Gušauskienė, Artūras Panomariovas, *Baudžiamojo proceso principai*, (Vilnius, Eugrimas, 2009), 138.

³³ 2019 m. birželio 17 d. „Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso 42, 43, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 55, 67, 70, 71, 74, 75, 85, 92 ir 243 straipsnių pakeitimo įstatymas“, E. Seimas, žiūrėta 2024 m. balandžio 1 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/62c6fce09cc111e9aab6d8dd69c6da66>.

2024 m. balandžio 1 d. įsigaliojusioje redakcijoje³⁴ papildomai nurodoma, kad įtariamasis taip pat turi teisę gauti informaciją apie reguliarią suėmimo peržiūrą ir suėmimui alternatyvių kardomųjų priemonių taikymo galimybes. Analogiškai buvo pildoma ir BPK 22 straipsnio 4 dalis.

Tinkamai įgyvendinti BPK nuostatas padeda ir kiti nacionaliniai teisės aktai, kuriais vadovaujasi ikiteisminį tyrimą atliekantys pareigūnai ir prokurorai, pavyzdžiui Lietuvos Respublikos Generalinio prokuroro rekomendacijos „Dėl pranešimo apie įtarimą parengimo ir nusikalstamų veikų perkvalifikavimo ikiteisminio tyrimo metu“³⁵ (toliau – Rekomendacijos dėl įtarimo) bei „Dėl kaltinamojo akto surašymo ir perdavimo teismui“³⁶ (toliau – Rekomendacijos dėl kaltinimo). Rekomendacijose dėl įtarimo numatyti pagrindiniai principai, kurių laikomasi surašant pranešimą apie įtarimą – t. y. įtarimo teisėtumo, individualumo, pagrįstumo, konkretumo principai bei itin išsamiai reglamentuojama įtarimo keitimo ikiteisminio tyrimo metu procedūra. Atitinkamai Rekomendacijų dėl kaltinimo III skyriaus 12 punkte numatyta, kad „siekiant nepažeisti įtariamojo teisės į gynybą, BPK 219 straipsnio 1 dalies 3 punkte reikalaujamas nusikalstamos veikos aprašymas turi atitikti BPK 187 straipsnyje numatyto pranešimo apie įtarimą turinį (neišvardijamos tik įtariamojo teisės), išskyrus atvejus, numatytus Rekomendacijų dėl pranešimo apie įtarimą parengimo ir nusikalstamų veikų perkvalifikavimo ikiteisminio tyrimo metu 18, 19 ir 21 punktuose“³⁷. Šios nacionalinės nuostatos atitinka 2012/13 ES Direktyvos normas, Teisių laiško mintį.

Toks teisinis reglamentavimas atitinka ir baudžiamojo proceso teisės doktrinoje matomą poziciją. Baudžiamajame procese neturi kilti jokių abejonių, kad kaltinamajam yra aiški jo teisinė padėtis, procesinės galimybės ir siekiamybės, kitaip abejonės dėl savo padėties, jeigu tai susiję su pareigūnų, prokuroro ar teismo neveiklumu, neatitinka demokratiniais pagrindais paremto baudžiamojo proceso esmės³⁸.

Baigus ikiteisminį tyrimą, prokuroras, įsitikinęs, kad ikiteisminio tyrimo metu surinkta pakankamai duomenų, pagrindžiančių įtariamojo kaltę dėl nusikalstamos veikos padarymo, paskelbia įtariamajam, o jo gynėjui praneša, kad ikiteisminis tyrimas baigtas ir jie turi teisę

³⁴ 2024 m. kovo 21 d. „Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodekso 21, 22 ir 189¹ straipsnių pakeitimo įstatymas“ Nr. XIV-2499, E. Seimas, žiūrėta 2024 m. balandžio 1 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/857bf5d0e82d11ee9fdedfc979ae62a9?jfwid=-1akxslrhvi>.

³⁵ Lietuvos Respublikos Generalinio prokuroro rekomendacijos „Dėl pranešimo apie įtarimą parengimo ir nusikalstamų veikų perkvalifikavimo ikiteisminio tyrimo metu“, e-TAR, žiūrėta 2023 m. lapkričio 5 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/8fbd07e0132711e4adf3c8c5d7681e73/asr>.

³⁶ Lietuvos Respublikos Generalinio prokuroro rekomendacijos „Dėl kaltinamojo akto surašymo ir perdavimo teismui“, e-TAR, žiūrėta 2023 m. lapkričio 5 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/eacbc9d0082e11e588da8908dfa91cac/asr>.

³⁷ Lietuvos Respublikos Generalinio prokuroro rekomendacijos „Dėl pranešimo apie įtarimą parengimo ir nusikalstamų veikų perkvalifikavimo ikiteisminio tyrimo metu“, e-TAR, žiūrėta 2023 m. lapkričio 5 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/8fbd07e0132711e4adf3c8c5d7681e73/asr>.

³⁸ Raimundas Jurka, Rima Ažubalytė, Marina Gušauskienė, Artūras Panomariovas, *Baudžiamojo proceso principai*, (Vilnius, Eugrimas, 2009), 72.

susipažinti su ikiteisminio tyrimo medžiaga ir pateikti prašymus papildyti ikiteisminį tyrimą (BPK 218 straipsnio 1 dalis). Taip pat reglamentuojama ir BPK 220 straipsnio 4 dalyje – surašęs kaltinamąjį aktą, prokuroras iki bylos perdavimo teismui kaltinamojo akto nuorašą pasirašytinai įteikia kaltinamajam. Kaltinamojo akto nuorašas kaltinamojo sutikimu gali būti išsiunčiamas jam elektroninių ryšių priemonėmis arba gali būti įteiktas perkeltas į elektroninę laikmeną.

O rekomendacijose dėl kaltinimo reglamentuojama ir kaltinamojo akto įteikimo tvarka – kaltinamojo akto nuorašas turi būti įteikiamas pasirašytinai, o jeigu yra perduodamas elektroninio ryšio priemonėmis – kaltinamojo akto nuorašo gavimą elektroninėje laikmenoje raštu patvirtina pats kaltinamasis (IV skyriaus 22 punktas³⁹). Jeigu kaltinamasis nemoka lietuvių kalbos, kaltinamasis aktas turi būti išverstas į kaltinamojo gimtąją kalbą arba į kitą kalbą, kurią jis moka. Tokiam kaltinamajam kartu su kaltinamojo akto nuorašu įteikiamas kaltinamojo akto vertimas į gimtąją kalbą arba į kitą kalbą, kurią jis moka (IV skyriaus 23 punktas). Tokiu būdu yra įsitikinama, kad yra užtikrinamos kaltinamojo teisės žinoti, kuo jis kaltinamas. Kaltinamasis, gavęs kaltinamąjį aktą, gali susipažinti su kaltinimo turiniu, duomenimis, kuriais tas kaltinimas grindžiamas ir taip tinkamai pasiruošti gynybai teisme. Tokių kaltinamojo teisių užtikrinimas padeda pamatus ir tolimesniam, teisingam bylos nagrinėjimui.

Kaip matyti, teismai formuodami teisės taikymo praktiką, iš esmės tinkamai taiko aukščiau išdėstytą tarptautines ir nacionalines reguliavimo nuostatas ir užtikrina ana nuoseklų teisės aktų reikalavimų aiškinimą. Teismų suformuotoje praktikoje laikoma, jog „tinkamas kaltinamojo akto surašymas, jame pateiktas nusikalstamos veikos aprašymas taip pat yra viena iš pagrindinių sąlygų, užtikrinančių kaltinamo asmens teisę žinoti, kuo jis yra kaltinamas, ir teisę gintis nuo pareikšto kaltinimo (BPK 22 straipsnio 3 dalis, 44 straipsnio 7 dalis)“⁴⁰. Nacionalinių bendrosios kompetencijos teismų praktikoje „asmens teisės žinoti, kuo jis yra kaltinamas, sudėtiniais aspektais laikomi kaltinamajame akte išdėstytos pavojingos veikos faktinės aplinkybės ir jų teisinis vertinimas (veikos kvalifikavimas)“⁴¹. Pastebėtina, jog jeigu kaltinamasis aktas surašomas pernelyg abstrakčiai, netiksliai nurodomas nusikalstamos veikos dalykas ar nenurodomos / netiksliai nurodomos svarbios bylos aplinkybės, tai pažeidžia kaltinamojo teisę žinoti, kuo tiksliai jis yra kaltinamas. Lietuvos Apeliacinis Teismas yra pasisakęs, kad „teisė žinoti, kuo yra kaltinamas, yra viena iš pagrindinių BPK 22 straipsnio 2 dalyje nustatytų kaltinamojo teisių. Kaltinamasis aktas ir jame aprašyti asmens veiksmai (kaltinimas) yra bylos nagrinėjimo

³⁹ Rekomendacijos *Op.cit.* 37.

⁴⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2023 m. balandžio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-100-387/2023, Infolex, žiūrėta 2023 m. lapkričio 5 d., <https://www.infolex.lt/tp/2158204>.

⁴¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-233/2008, <https://www.infolex.lt/tp/86915>, 2K-532/2010, <https://www.infolex.lt/tp/183037>, 2K-339/2010 <https://www.infolex.lt/tp/163712>, Infolex, žiūrėta 2024 m. sausio 14 d.

ašis. Kaltinamajam aktui nesant konkrečiam, jame nesant konkrečių laiko ar vietos aplinkybių, konkrečių kaltinamojo veikslių, kaltinamasis negali efektyviai gintis, pateikti savo versijos, ginčyti aplinkybių, nes jų nėra. Surašydama nekonkretų kaltinamąjį aktą, prokuratūra perkelia įrodinėjimo našta kaltinamajam, nes tokiu atveju jis, nežinodamas, kokie jo veiksmai, atlikti konkrečiu laiku tam tikroje vietoje ir sukėlę konkrečias pasekmes, yra nusikalstami, turi spėlioti šias aplinkybes ir teikti savo įrodymus dėl nekaltumo⁴².

Perdavus bylą su kaltinamuoju aktu teismui, teismas priima nutartį dėl bylos perdavimo teisiamajam posėdžiui. Kaltinamasis aktas turi didelę reikšmę ne tik dėl jau išsamiai aptartų kaltinamojo teisių įgyvendinimo ir užtikrinimo, tačiau ir dėl to, jog jo turinys nustato bylos nagrinėjimo teisme ribas. Teismui yra draudžiama išnagrinėti bylą ir pripažinti asmenį kaltu dėl nusikalstamos veikos, kurios padarymu jis nebuvo kaltinamas, ir dėl kurios nagrinėjimas nebuvo perduotas teisiamajam posėdžiui (BPK 255 straipsnis). Teismų praktikoje laikomasi pozicijos, kad „kaltinamajame akte ar jam teisine prasme prilygstamame dokumente kaltinimas negali būti formuluojamas pagal naujus Baudžiamojo kodekso straipsnius, dalis ar punktus, apie kuriuos įtariamasis nebuvo apklausiamas ir apie kuriuos jam nebuvo pranešta“⁴³.

Kaltinamojo teisių užtikrinimas numatytas netgi reglamentuojant įrodymų tyrimo pradžią, kuomet paskelbiamas kaltinamasis aktas – prokuroras balsu perskaito kaltinamąjį aktą, jeigu kaltinimas labai didelis, jo turinį prokuroras gali išdėstyti sutrumpintai, nuroydamas kaltinimo esmę, po to teismas paklausia kaltinamojo, ar šis supranta kaltinimą, jei reikia, išaiškina kaltinamajam to kaltinimo esmę ir paklausia, ar jis prisipažįsta kaltas (BPK 271 straipsnio 1 ir 2 dalis). Tokiu būdu dar kartą įsitikinama, kad galima pradėti nagrinėti baudžiamąją bylą, kad kaltinamasis žino, kuo yra kaltinamas, nuo kokio kaltinimo turi gintis ir kad procesas vyks sklandžiai ir teisingai.

Nors kaltinamasis aktas yra pagrindinis ikiteisminio tyrimo užbaigimo dokumentas, tačiau svarbu pažymėti, kad baudžiamasis persekiojimas gali būti užbaigiamas ir kitaip. Baudžiamasis procesas gali būti užbaigiamas supaprastinta tvarka – kreipiantis į teismą su pareiškimu dėl baudžiamojo įsakymo priėmimo ar pagreitinto proceso tvarka. Nors tokiu atveju kaltinimo turinys iš esmės nesiskiria, atsižvelgiant į pačių nusikalstamų veikų sudėtį ir įrodinėjamus dalykus, nusikalstamos veikos aplinkybės gali būti nurodomos siauriau, negu kaltinamajame akte, gali būti pateikta mažiau duomenų, pagrindžiančių kaltinimą.

⁴² Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. rugsėjo 15 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-271-870/2022, Infolex, žiūrėta 2023 m. lapkričio 5 d., <https://www.infolex.lt/tp/2106519>.

⁴³ Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. kovo 17 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-111-64-2008, Infolex, žiūrėta 2024 m. sausio 14 d., <https://www.infolex.lt/tp/100112>.

Konstitucinėje jurisprudencijoje vertinant baudžiamojo įsakymo institutą buvo konstatuota, kad „prokuroro pareškime dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu yra visi elementai, iš kurių kaltinamasis gali žinoti, kuo jis yra kaltinamas, ir suvokti kaltinimo esmę, kadangi toks proceso užbaigimas yra įmanomas tik tada, kai tokie prokuroro iniciatyvai neprieštarauja kaltinamasis, taip pat ir nukentėjusysis (o jeigu nukentėjusysis prieštarauja, ikiteisminio tyrimo teisėjas jo skundo nepatenkina), o veika, dėl kurios padarymo kaltinamasis turi būti nubaustas baudžiamuoju įsakymu, ir siūlomos kaltinamajam skirti baudos dydis kaltinamajam yra žinomi (nes reikalaujama jo nuomonės dėl baudos dydžio)⁴⁴“.

Baudžiamojo proceso teisės doktrinoje analizuojant BPK normas, susijusias su pagreintu procesu nurodoma, kad „nors Baudžiamojo proceso kodekso 426 straipsnio 2 dalis ir nustato galimybę nepateikti teismui jokios ikiteisminio tyrimo medžiagos, toks pareškimas, kuriame, be kitų dalykų, suformuluojamas kaltinimas ir išdėstomi pagrindiniai jį grindžiantys duomenys, yra būtinas. Tai yra svarbu ne tik teismui, kuriam tokiu pareškimu apibrėžiamos nagrinėjimo teisme ribos, bet ir kaltinamajam, kuriam tai yra dokumentas, leidžiantis žinoti, kuo jis yra kaltinamas, ir pasirengti gynybai. Tai yra itin svarbu, nes pagreintame procese nėra nustatytas privalomas reikalavimas įtariamajam įteikti pranešimą apie įtarimą ir jį apklausti. Todėl, skirtingai nei teismo baudžiamojo įsakymo priėmimo procese, pagal Baudžiamojo proceso kodekso 427 straipsnio 2 dalį prokuroras privalo vieną pareškimo dėl bylos nagrinėjimo pagreintinto proceso tvarka egzempliorių įteikti kaltinamajam. Prokuroro pareškimas dėl bylos nagrinėjimo pagreintinto proceso tvarka turi būti surašomas taip pat atsakingai ir griežtai laikantis nustatytų reikalavimų, kaip ir kiti tos pačios paskirties prokuroro aktai, kuriais baigiamas ikiteisminis tyrimas“⁴⁵.

Išsamiau nurodoma, kad BPK 418 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad dėl nusikalstamų veikų, už kurių padarymą gali būti skiriama kaip vienintelė ar alternatyvinė bet kuri bausmė, išskyrus atvejus, kai už nusikalstamą veiką gali būti skiriamas tik terminuotas laisvės atėmimas ar laisvės atėmimas iki gyvos galvos, nagrinėjimo teisme gali nebūti, o bausmė paskiriama teismo baudžiamuoju įsakymu. BPK 426 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad jeigu nusikalstamos veikos padarymo aplinkybės yra aiškios, o baudžiamoji byla dėl tos veikos padarymo turi būti nagrinėjama apylinkės teisme, prokuroras ikiteisminio tyrimo pradžios dieną arba ne vėliau kaip per keturiolika dienų nuo ikiteisminio tyrimo pradžios dienos gali kreiptis į teismą, kuriam ta byla

⁴⁴ 2008 m. sausio 24 d. Konstitucinio Teismo nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodekso 425 straipsnio 2 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, žiūrėta 2024 m. vasario 25 d., <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta484/content>.

⁴⁵ Rima Ažubalytė, Ramūnas Jurgaitis, Jolanta Zajančauskienė, *Specifinės baudžiamojo proceso rūšys, Vadovėlis*, (Vilnius, Mykolo Romerio universitetas, 2011) 82-83, <https://cris.mruni.eu/server/api/core/bitstreams/aa4fbf2c-bad1-430e-8b90-84f85115a02f/content>.

teisinga, su pareiškimu dėl bylos nagrinėjimo pagreitinto proceso tvarka. Taigi, supaprastinto baudžiamojo proceso metu ikiteisminis tyrimas gali būti užbaigiamas prokuroro pareiškimu teismui dėl baudžiamojo įsakymo priėmimo, kuomet kaltinamasis aktas nėra surašomas, tačiau pareiškime taip pat nurodomas kaltinimas.

Vis dėl to, net jeigu įtarimas ir kaltinimas buvo suformuoti tinkamai, byla teismo nutartimi buvo perduota nagrinėti teisiamajam posėdžiui, ši situacija gali pasikeisti teisme pradėjus nagrinėti bylą, t. y. kaltinimas gali būti keičiamas teisme, nors ikiteisminio tyrimo metu tokios būtinybės nebuvo. Kai kaltinamas keičiamas neesminių aplinkybių kontekste, ištaisomos gramatinės ar loginės klaidos, tokie kaltinimo pakeitimai nepažeidžia kaltinamojo teisės žinoti, kuo yra kaltinamas. Tačiau, pasitaiko situacijų, kuomet kyla būtinybė keisti esmines bylos faktines aplinkybes ar veikos teisinį kvalifikavimą, kas gali apriboti kaltinamojo teisę žinoti, kuo jis yra kaltinamas.

„Žinojimas apie tam tikrus faktus baudžiamajame procese kaltinamajam leidžia pasirinkti atitinkamą taktiką ir gynybą. Kaltinamojo žinojimas apie iškilusį įtarimą (kaltinimą), jo pagrindus bei motyvus yra teisė, nulemta gynybos esmės, kadangi tinkamai gintis galima tik tuomet, kai yra žinomas grėsmės šaltinis (įtarimas / kaltinimas). Bausmė asmeniui negali būti paskirta be teisingos teisminės procedūros, leidžiančios kaltinamajam žinoti viską, kas jam inkriminuojama, kuo grindžiamas kaltinimas, be užtikrintos galimybės pasirengti gynybai ir jei reikia, pateikti įrodymus“⁴⁶.

Apibendrinant galima teigti jog teisė žinoti, kuo asmuo yra kaltinamas, nėra tik formali procedūrinė teisė, tačiau ir vienas pagrindinių baudžiamojo proceso principų. Todėl teisės į gynybą, teisės žinoti kuo asmuo kaltinamas užtikrinamas išsamiai reglamentuojamas tarptautiniuose ir nacionaliniuose teisės aktuose, šios teisės užtikrinimui daug dėmesio skiriama Europos Žmogaus Teisių Teismo, Europos Sąjungos Teisingumo Teismo ir Lietuvos Respublikos nacionalinių teismų praktikoje. Iš esmės ši teisė, kaip jau minėta anksčiau, pradeda egzistuoti ir turi būti užtikrinta dar ikiteisminio tyrimo metu, kai asmuo, tapęs įtariamuju, įgyja teisę žinoti, kuo yra įtariamas, tam tikra apimtimi susipažinti su ikiteisminio tyrimo medžiaga, o tapęs kaltinamuoju – susipažinti su kaltinimu, jo turiniu, duomenimis, kuriais kaltinimas yra grindžiamas. Bet kuriame baudžiamojo proceso etape keičiant kaltinimą (turinį ar veikos kvalifikavimą) privaloma laikytis tam tikrų principų ir procedūrų, kurie išsamiau bus nagrinėjami kitoje darbo dalyje.

⁴⁶ Gušauskienė, *Supra note*, 31.

1.2 Kaltinimo turinys ir bylos nagrinėjimo teisme ribos

BPK tiesiogiai nėra įtvirtinta kaltinimo kaip instituto, tokio, koks bus nagrinėjamas šiame darbe, sąvoka. BPK įtvirtinta valstybinio kaltinimo samprata – valstybinis kaltinimas suprantamas kaip prokuroro veikla, kuria įrodinėjama, kad nusikalstamos veikos padarymu kaltinamas asmuo yra kaltas (BPK 42 straipsnis). Šio darbo kontekste kaltinimas yra susijęs ne su prokuroro veikla, o labiau su jo veiklos rezultatu – kaltinimu (įtarimu), kuris yra išreiškiamas formaliame procesiniame dokumente – kaltinamajame akte. Kaltinamasis aktas BPK apibrėžiamas kaip dokumentas, priimtas prokuroro, kuriuo baigiamas ikiteisminis tyrimas, jame aprašoma nusikalstama veika, nurodomi duomenys, kuriais grindžiamas kaltinimas ir baudžiamasis įstatymas, numatantis tą veiką (BPK 23 straipsnis). Kaltinamasis aktas ir jame suformuluotas kaltinimas yra pagrindas bylos nagrinėjimui teisme, nes būtent pagal prokuroro suformuluotą kaltinimą, jo ribose pirmosios instancijos teisme yra nagrinėjama baudžiamoji byla. BPK 219 straipsnyje numatytas kaltinamojo akto turinys, tačiau pats kaltinimas yra tik kaltinamojo akto dalis, t. y. kaltinimas apima nusikalstamos veikos aprašymą: padarytos nusikalstamos veikos vietą, laiką, būdus, padarinius ir kitas svarbias aplinkybes (BPK 219 straipsnio 3 punktas) ir teisinį veikos vertinimą, t. y. Lietuvos Respublikos Baudžiamąjį kodeksą (toliau – BK)⁴⁷ straipsnį (jo dalį ir punktą), numatantį atsakomybę už padarytą veiką (BPK 219 straipsnio 5 punktas).

Su tokiu požiūriu sutinkama ir Europos Žmogaus Teisių Teismo praktikoje, EŽTT, kaip jau minėta, yra konstatavęs, jog kiekvienas kaltinamas nusikaltimo padarymu asmuo turi teisę būti skubiai ir išsamiai jam suprantama kalba informuotas apie pateikiamo jam kaltinimo pobūdį ir pagrindą, pagal Konvencijos 6 straipsnio 3 dalies a punktą kaltinamajam suteikiama teisė būti informuotam ne tik apie kaltinimo pagrindą, t. y. veiksmus, kuriuos, kaip teigiama, jis padarė ir kuriais grindžiamas kaltinimas, bet ir teisinį šių veiksmų kvalifikavimą; ši informacija turi būti išsami⁴⁸. Tai tik patvirtina, jog kaltinimas suprantamas kaip tezė, apibūdinanti nusikalstamą veiką (faktinės aplinkybės) bei jos teisinį kvalifikavimą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje taip pat yra išsamiai pasisakoma dėl to, koks turi būti kaltinimo tyrinys ir forma. Formuojama praktika visų pirma skirta kaltinimo turiniui, t. y. apima veikos faktinių aplinkybių išdėstymą ir teisinį jų vertinimą (veikos kvalifikavimą), tačiau pasisakoma ir dėl kaltinimo formos reikalavimų laikymosi.

Pagal bendro pobūdžio reguliavimą, kaltinamasis aktas yra prokuroro priimtas dokumentas, kuriuo baigiamas ikiteisminis tyrimas, aprašoma nusikalstama veika, nurodomi

⁴⁷ „Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas“ (Žin., 2000, Nr. 89-2741), Infolex, žiūrėta 2023 m. lapkričio 5 d., <https://www.infolex.lt/ta/66150>.

⁴⁸ *Supra note*, 24.

duomenys, kuriais grindžiamas kaltinimas, ir baudžiamasis įstatymas, numatantis tą veiką (BPK 23 straipsnis), o kaltinamojo akto turinys tikslinamas BPK 219 straipsnyje. Taigi kaltinamajame akte turi būti nurodoma: 1) teismo, kuriam teisinga byla, pavadinimas; 2) įtariamojo vardas, pavardė, gimimo data, asmens kodas, šeiminei padėtis, profesija, darbovietė, duomenys apie ankstesnę teistumą; prokuroro nuožiūra gali būti nurodyti ir kiti duomenys; 3) nusikalstamos veikos aprašymas: padarytos nusikalstamos veikos vieta, laikas, būdai, padariniai ir kitos svarbios aplinkybės; duomenys apie nukentėjusįjį (vardas, pavardė ir gimimo data); įtariamojo atsakomybę lengvinančios ir sunkinančios aplinkybės; 4) duomenys, kuriais grindžiamas kaltinimas; 5) Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso straipsnis (jo dalis ir punktas), nustatantis atsakomybę už padarytą veiką; 6) įtariamojo gynėjo vardas ir pavardė, jei įtariamasis ikiteisminio tyrimo metu turėjo gynėją; 7) įtariamojo pozicija, jeigu įtariamasis nesutinka su įtarimu; 8) prokuroro nuomonė dėl galimybės teisme atlikti šio kodekso 273 straipsnyje nustatytą sutrumpintą įrodymų tyrimą (BPK 219 straipsnis).

Aiškinant šį straipsnį, pirmiausia, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje pažymima, jog „iš nusikalstamos veikos aprašymo turi būti aiškios kaltininkui inkriminuojamos nusikalstamos veikos aplinkybės (tiek, kiek jos nustatytos ikiteisminio tyrimo duomenimis), iš kurių sprendžiama apie jos sudėtį sudarančių požymių buvimą ar nebuvimą. Nusikalstamos veikos faktinių aplinkybių išdėstymą lemia BK specialiosios dalies straipsnio dispozicijoje nurodyti veikos požymiai, todėl kaltinamajame akte turi būti nurodyti tie faktai (aplinkybės), kurie yra būtini tam, kad nekiltų abejonių dėl jų teisinio vertinimo taikant baudžiamąjį įstatymą“⁴⁹. LAT praktikoje taip pat pabrėžiamas kaltinimo aiškumas ir tikslumas – „nusikalstamos veikos aplinkybės turi būti nurodomos tiksliai, tačiau trumpai, jos turi būti nurodytos esminės, neapkraunant aprašymo ne itin reikšmingomis detalėmis“⁵⁰.

Antras Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje aiškinamas turinio aspektas – teisinis vertinimas. Kaltinamajam pateiktame kaltinime turi būti aiškiai nurodytos ne tik faktinės aplinkybės, kuriomis asmuo yra kaltinamas padaręs nusikalstamą veiką, tačiau ir teisinis padarytos veikos vertinimas – t. y. nurodomas tinkamas nusikalstamos veikos kvalifikavimas. Nurodant padarytos nusikalstamos veikos kvalifikavimą, svarbu ne tik nurodyti BK straipsnį, tačiau ir pagal kurią to straipsnio dalį asmuo traukiamas baudžiamojon atsakomybėn, ir jeigu reikia, tos dalies

⁴⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nutartys Nr. 2K-480/2012, <https://www.infolex.lt/tp/454117>, 2K-223/2012, <https://www.infolex.lt/tp/377273>, 2K-222/2013, <https://www.infolex.lt/tp/672746>, 2K-254/2013, <https://www.infolex.lt/tp/678490>, 2K-111-677/2016, <https://www.infolex.lt/tp/1253527>, 2K-88-942/2016, <https://www.infolex.lt/tp/1219006>, 2K-111-677/2016, <https://www.infolex.lt/tp/1253527>, 2K-34-303/2017, <https://www.infolex.lt/tp/1407539>, 2K-141-693/2018, <https://www.infolex.lt/tp/1586132>, 2K-10-719/2021, <https://www.infolex.lt/tp/1968088>, 2K-249-942/2022, <https://www.infolex.lt/tp/2125907>, 2K-99-489/2023, <https://www.infolex.lt/tp/2163000>, Infolex, žiūrėta 2023 m. lapkričio 5 d.

⁵⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. kovo 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-83/2009, Infolex, žiūrėta 2023 m. lapkričio 5 d., <https://www.infolex.lt/tp/119335>.

punktą. Neabejotinai svarbu nurodyti ne tik BK specialiosios dalies normą, bet ir BK bendrosios dalies normą, susijusią su bendrininkavimu, nusikalstamos veikos stadija ir pan. Teismų praktikoje konstatuojama, kad kaltinamasis aktas neatitinka BPK 219 straipsnyje nustatytų reikalavimų, kai kaltinamajame akte nenurodyti BK straipsnio, numatančio atsakomybę už padarytą veiką, dalis ir (ar) punktas, kai taikomas straipsnis susideda iš dalių ir (ar) punktų (BPK 219 straipsnio 5 punkto pažeidimas), ir kt.⁵¹ Pažymėtina tai, „kad baudžiamojo proceso įstatyme nėra įvardyta reikalavimo, kad kaltinamajame akte būtų aiškinama pati vieno ar kito BK specialiosios dalies straipsnio dispozicija atskleidžiant jos turinį, t. y. nereikia kiekvienu atveju aiškinti, ką reiškia vagystė, kas yra turto užvaldymas ir kt. sąvokų. Padaryta veika yra kvalifikuojama pagal vieną ar kitą BK straipsnį nurodant faktines bylos aplinkybes ir atskleidžiant nusikalstamos veikos požymius“⁵². Kaltinime, jeigu inkriminuojamo BK straipsnio dispozicija yra blanketinė, turi būti nurodyti ir kiti teisės aktai, kurie yra pažeisti, ne tik BK⁵³, bet tik tiek, kiek būtina, kad būtų atskleisti padarytos nusikalstamos veikos požymiai⁵⁴.

Trečia, BPK ir teismų praktikoje formuojami reikalavimai kaltinamojo akto formai. Kaltinamasis aktas turi atitikti dokumento formai keliamus reikalavimus, turėti atitinkamą struktūrą, rekvizitus, taip pat turi atitikti reikalavimus, numatytus BPK. Kaltinamajame akte ir ypačiai pačiame kaltinime neturėtų būti stiliaus, logikos bei gramatikos klaidų, tekstas turėtų būti rišlus ir suprantamas. Gramatinės, kanceliarinės klaidos niekaip nelemia kaltinamo asmens pozicijos pasikeitimo, taigi ir jų taisymas nesukelia kaltinamajam jokių padarinių⁵⁵. Teismo teisę pataisyti aiškias gramatines klaidas patvirtina ir Europos Žmogaus Teisių teismas, pažymėjęs, jog baudžiamąją bylą nagrinėjantis teismas gali savo iniciatyva patikslinti kaltinamajam inkriminuotos veikos kvalifikaciją, kai ši kaltinime aiškiai neteisingai nurodoma dėl kanceliarinės klaidos, o teisinga kvalifikacija išdėstyta kituose reikšminguose procesiniuose dokumentuose⁵⁶.

Šiuo aspektu taip pat pasisakytina, jog tarptautinėje mokslinėje – praktinėje konferencijoje „Europinės ir nacionalinės baudžiamosios politikos tendencijos ir iššūkiai“ prof.

⁵¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. birželio 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-287/2013, Infolex, žiūrėta 2024 m. sausio 14 d., <https://www.infolex.lt/tp/697949>.

⁵² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. kovo 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-83/2009, Infolex, žiūrėta 2023 m. lapkričio 5 d., <https://www.infolex.lt/tp/119335>.

⁵³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. birželio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-313/2014, Infolex, žiūrėta 2023 m. lapkričio 5 d., <https://www.infolex.lt/tp/833219>.

⁵⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. gruodžio 15 d. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso normų, nustatančių įtariamojo ir kaltinamojo teises, taikymo apžvalga (I) Nr. AB-45-1, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, žiūrėta 2023 m. gegužės 19 d., <https://www.lat.lt/data/public/uploads/2018/06/ab-45-1.docx>.

⁵⁵ Lietuvos apeliacinio teismo nutartys Nr. 1N-61/2014, <https://www.infolex.lt/tp/822601>, 1S-77-318/2018 <https://www.infolex.lt/tp/1586003>, Infolex, žiūrėta 2023 m. gegužės 19 d.

⁵⁶ Europos Žmogaus Teisių Teismo 1995 m. vasario 10 d. sprendimas (CE:ECHR:1995:0210JUD001916091, 28–30 punktai) byloje *Gea Catalán v. Ispanija*, iš Generalinės Advokatės Tamara Čapeta Išvados, pateiktos 2023 m. gegužės 25 d. byloje Nr. C-175/22, InfoCuria, žiūrėta 2024 m. vasario 25 d. <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=F3FBB59F74CF9588789B284CE8FE5A2D?text=&docid=274115&pageIndex=0&doclang=LT&mode=req&dir=&occ=first&part=1&cid=1000406>.

dr. Jolanta Zajančkauskienė pristatė tyrimo „Kaltinamųjų aktų kokybės vertinimas“ rezultatus, iš kurių be kita ko buvo matyti, jog respondentų nuomone, „<...> didžioji problema yra dokumentų turinio kopijavimas, ilgi sakiniai, perteklinis faktų, norminių aktų, aplinkybių dėstymas (ypač blanketinių normų taikymo atveju būdingas perteklinis poįstatyminių aktų reikalavimų vardijimas). Toks „romano“ stiliaus dokumentas lemia neaiškų įtarimą, vėliau kaltinimą, taip pat kaltinimo keitimą.<...> tinkamas kvalifikavimas priklauso nuo faktinių aplinkybių (jei jos aprašytos neaiškiai, netiksliai ar smulkmeniškai, tai trukdo kaltinamojo suvokimui, nuo ko gintis, taip pat apsunkina teismo procesą <...>.⁵⁷“

Pastebėtina, jog prokuratūra neturi viešai prieinamų nustatytų kaltinamojo akto kokybės standartų, kokius turi teismai. Teismų priimami galutiniai sprendimai turi atitikti Teisėjų Tarybos patvirtintas rekomendacijas dėl teismų procesinių sprendimų kokybės standartų⁵⁸, o kaltinamieji aktai yra surašomi pagal visuomenei neprieinamą vidaus tvarkomis patvirtintą blanką. Vis dėl to, tiek teismų procesiniai sprendimai, tiek kaltinamieji aktai turi atitikti Lietuvos Archyvų departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės generalinio direktoriaus įsakymu patvirtintas Dokumentų rengimo ir įforminimo taisykles⁵⁹, kuriose numatytos konkrečios taisyklės, nuo to, kad dokumentai įforminami paliekant atitinkamo pločio paraštes (pvz. Taisyklių 6 punktą); iki reikalavimo kalbai, pvz.: dokumentai rašomi laikantis bendrinės lietuvių kalbos normų ir teisinės terminijos (Taisyklių 8 punktą); ir kt.

Kaip jau minėta, baudžiamasis persekiojimas gali būti užbaigiamas ne tik kaltinamojo akto surašymu, taigi prokuroro pareiškimui dėl baudžiamojo įsakymo ar dėl bylos užbaigimo pagreitinoto proceso tvarka taip pat yra taikomi tam tikri reikalavimai. Nors nusikalstama veika iš esmės aprašoma trumpai (BPK 419 straipsnio 2 punktą, BPK 427 straipsnio 1 dalis), nepaisant to, kaltinimui pareiškimuose taikomi tie patys reikalavimai, kokie taikomi ir kaltinamajame akte esančiam kaltinimui – turi būti nurodomos esminės aplinkybės – nusikalstamos veikos padarymo vieta, laikas, būdas, padariniai. Štai Vilniaus apygardos teismas 2023 m. sausio 6 d. nutartyje sprenddamas klausimą dėl baudžiamojo įsakymo kaltinimo turinio nurodo, jog „Nusikalstama veika turi būti aprašyta išsamiai ir kartu glaustai, nurodant tas faktines aplinkybes, kurios reikšmingos atitinkamą veiką kvalifikuojant. Nusikalstamos veikos faktinių aplinkybių išdėstymą lemia BK

⁵⁷ Jolanta Zajančkauskienė, „Kaltinamųjų aktų kokybės vertinimas“ pranešimas Ketvirtojoje tarptautinėje mokslinėje – praktinėje konferencijoje „Europinės ir nacionalinės baudžiamosios politikos tendencijos ir iššūkiai“, Vilnius, 2024 m. balandžio 12 d.

⁵⁸ Teisėjų tarybos 2016 m. gegužės 27 d. nutarimas Nr. 13P-65-(7.1.2) „Dėl Rekomenduojamų teismų procesinių sprendimų kokybės standartų patvirtinimo“, Infolex, žiūrėta 2024 m. balandžio 1 d., <https://www.infolex.lt/teise/Default.aspx?id=7&item=doc&AktId=362398>.

⁵⁹ Lietuvos Archyvų departamento Prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės generalinio direktoriaus įsakymas „Dėl dokumentų rengimo ir įforminimo taisyklių patvirtinimo“, e-seimas, žiūrėta 2024 m. balandžio 1 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalActPrint/lt?jfwid=32wf722c&actualEditionId=dJNZXgwpR&documentId=TAIS.129336&category=TAD>.

specialiosios dalies straipsnio dispozicijoje nurodyti veikos požymiai, todėl kaltinamajame akte turi būti nurodyti tie faktai (aplinkybės), kurie yra būtini tam, kad nekiltų abejonių dėl jų teisinio vertinimo taikant baudžiamąjį įstatymą (kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-88-942/2016)⁶⁰.

Esminė informacija, atitinkanti ir kaltinamojo akto turiniui taikomus reikalavimus, privalo būti nurodyta ir pareiškime dėl baudžiamojo įsakymo ar bylos nagrinėjimo pagreitinato teismo proceso tvarka formuluojamame kaltinime, kad teismas galėtų nagrinėti baudžiamąją bylą, o kaltinamasis gintis nuo pateikto kaltinimo. Įstatyme numatytas trumpas aprašymas gali būti siejamas su veikomis ir jų pavojingumu, sudėtingumu. Kaltinamuoju aktu dažniausiai užbaigiamas ikiteisminis tyrimas, kuriame pareikšti įtarimai dėl pavojingesnių ir sudėtingesnių bylų, kurių aplinkybės gali būti ne visiškai aiškios, todėl ir kaltinamajame akte turi būti nurodomos detaliau ir išsamiau.

Siekiant užtikrinti asmens teisę žinoti, kuo ir yra kaltinamas ir gintis nuo pareikšto kaltinimo, taip pat siekiant užtikrinti tinkamą baudžiamojo proceso eigą, kaltinamasis aktas turi atitikti išvardytus ir aptartus kaltinamojo akto formai ir turiniui nustatytus reikalavimus, kadangi būtent kaltinamuoju aktu yra nustatomos teismo nagrinėjimo ribos. Jeigu kaltinamasis aktas neatitinka jam keliamų reikalavimų, esant esminiams trūkumams, jis gali būti grąžinamas prokurorui, tačiau jeigu trūkumai yra neesminiai ir netrukdo bylos nagrinėjimui teisme, teismas gali pats juos ištaisyti, arba, vadovaujantis BPK reikalavimais, netgi pakeisti kaltinime nustatytas aplinkybes ar veikos kvalifikavimą.

Taigi, pradėsime nuo situacijos, kai kaltinamasis aktas perduodamas su byla perduodamas teismui, neatitinka esminių įstatyme nustatytų reikalavimų. Kaltinamojo akto grąžinimu prokurorui siekiama užtikrinti efektyvų bylos nagrinėjimą teisme, proceso greitumo, operatyvumo ir kitų principų įgyvendinimą, užtikrinti teisės į bylos išnagrinėjimą per trumpiausią laiką įgyvendinimą.

Pagal BPK, kaltinamasis aktas, esant esminiams trūkumams, gali būti grąžinamas prokurorui (BPK 234 straipsnio 2 dalis, 254 straipsnio 3 dalis, BPK 326 straipsnio 1 dalies 5 punktas). Kasacinio teismo praktikoje išaiškinta, kad „byla prokurorui gali būti perduodama esant trijų sąlygų visumai: 1) kaltinamojo akto turinys neatitinka BPK 219 straipsnyje nurodytų reikalavimų; 2) kaltinamojo akto trūkumai negali būti ištaisyti nagrinėjant bylą teisme; 3) kaltinamojo akto trūkumai trukdo teismui nagrinėti bylą“⁶¹. Šiam skyriui aktualus kriterijus –

⁶⁰ Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2023 m. sausio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-8-1035/2023, Infolex, žiūrėta 2023 m. lapkričio 5 d., <https://www.infolex.lt/tp/2133889>.

⁶¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-222/2013 <https://www.infolex.lt/tp/672746>, Nr. 2K-8-699/2019, <https://www.infolex.lt/tp/1696845>, Infolex, žiūrėta 2024 m. vasario 24 d.

kaltinamojo akto neatitikimas BPK keliamiems reikalavimams. BPK 219 straipsnio reikalavimai pažeidžiami, jei kaltinamajame akte svarbios veikos faktinės aplinkybės, turinčios atitikti baudžiamajame įstatyme numatytus nusikalstamos veikos sudėties požymius (pavyzdžiui, veikos padarymo vieta, laikas, būdas, padariniai), nenurodytos arba nurodytos prieštaringai, neteisingai, netiksliai, neapibrėžtai ir dėl to šio dokumento turinio trūkumas suvaržo kaltinamojo teisę į gynybą; kai kaltinamajame akte nenurodytas BK straipsnis, numatantis atsakomybę už padarytą veiką, arba nenurodyta BK straipsnio dalis ir (ar) punktas, kai taikomas straipsnis susideda iš dalių ir (ar) punktų (BPK 219 straipsnio 5 punkto pažeidimas), o esant blanketinei BK straipsnio dispozicijai ir kiti teisės aktai, kurie atskleidžia inkriminuojamos nusikalstamos veikos sudėties požymius.

Būtina pabrėžti, kad šis institutas taikomas santykinai retai. Pastebėtina, jog teismų praktikoje laikomasi pozicijos nagrinėti gautą bylą teisme, negražinti jos prokurorui, jeigu nėra esminių kaltinimo trūkumų. Tokie sprendimai dažnai motyvuojami aktyvaus teismo principu. Rasa Žibaitė – Neliubšienė savo disertacijoje teigė, jog Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas dar 2000 m. gegužės 8 d. nutarimu galutinai įtvirtino teismo, kaip aktyvaus proceso subjekto, statusą⁶², nuroydamas, kad „teisinės valstybės ir teisingumo principai suponuoja tokį teismo, kaip teisingumą vykdančios institucijos, modelį, kad teismas negali būti suprantamas kaip „pasyvus“ bylų proceso stebėtojas ir kad teisingumo vykdymas negali priklausyti tik nuo to, kokia medžiaga teismui yra pateikta. Teismas, siekdamas objektyviai, išsamiai ištirti visas bylos aplinkybes ir nustatyti byloje tiesą, turi įgaliojimus pats atlikti proceso veiksmus arba pavesti atitinkamus veiksmus atlikti tam tikroms institucijoms (pareigūnams), *inter alia* prokurorams.⁶³“ Aktyvaus teismo modelis, ypač darbo temos kontekste, reiškia, kad teismas, nagrinėdamas bylą, neturi apsiriboti vien kaltinime nurodytomis veikos faktinėmis aplinkybėmis ir privalo imtis visų BPK nurodytų priemonių, kad būtų nustatytos visos teisiškai reikšmingos bylos aplinkybės⁶⁴.

Kasacinės instancijos teismo formuojama pozicija puikiai apibendrina anksčiau išdėstytą praktiką bei teisinį reglamentavimą ir leidžia pereiti prie bylos nagrinėjimo teisme ribų analizavimo. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. balandžio 13 d. nutartyje nurodyta, kad „Baudžiamajame procese kaltinamasis aktas yra toks procesinis dokumentas, kurio turinys apibrėžia bylos nagrinėjimo teisme ribas (BPK 255 straipsnio 1 dalis), todėl jo surašymui keliami

⁶² Rasa Žibaitė-Neliubšienė „Laisvas įrodymų vertinimas baudžiamajame procese: diskrecija apibrėžtose ribose“ (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2023), 44-47, <https://cris.mruni.eu/server/api/core/bitstreams/83266037-4241-4a49-9902-6cedda41fd12/content>.

⁶³ *Supra note*, 19.

⁶⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-P-95/2012, <https://www.infolex.lt/tp/332806>, 2K-7-398/2013 <https://www.infolex.lt/tp/778990>, Infolex, žiūrėta 2024 m. sausio 14 d.

reikalavimai (BPK 219 straipsnis) tiek turinio, tiek formos aspektais neturi turėti esminių trūkumų, trukdančių teismui nagrinėti bylą“⁶⁵.

Kaltinimo ribų laikymasis nagrinėjant bylą teisme yra svarbus tam, kad baudžiamasis procesas vyktų tinkamai ir nebūtų pažeidžiamos baudžiamojo proceso dalyvių, tuo tarpu ir kaltinamojo, teisės. Kaltinimo turinys glaudžiai susijęs su bylos nagrinėjimo teisme ribomis. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje konstatuota, kad „kaltinamasis aktas pirmosios instancijos teismui yra sprendimo krypties orientyras bei sprendimo ribų kriterijus, būtent todėl privalo atitikti byloje faktiškai nustatytas aplinkybes“⁶⁶. Bylos nagrinėjimo ribos nustatomos ne tik kaltinimo turinio atžvilgiu, kaip bus matyti iš toliau analizuojamo teisinio reglamentavimo, bet ir asmenų (kaltinamųjų) atžvilgiu, tačiau šis aspektas darbe nebus plačiau analizuojamas.

Kaip jau minėta anksčiau, byla teisme nagrinėjama prokuroro suformuluoto kaltinimo pagrindu. BPK 255 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad byla teisme nagrinėjama tik dėl tų kaltinamųjų ir tik dėl tų nusikalstamų veikų, dėl kurių ji perduota nagrinėti teisiama jame posėdyje. Prieš perduodant bylą nagrinėti teisiama jame posėdyje, teisėjas, susipažinęs su byla nustato, ar nėra kliūčių nagrinėti bylą teisme. Nenustačius kaltinamojo akto trūkumų ar kitų trukdžių nagrinėti bylą teisme, teisėjas, perduodamas bylą nagrinėti teisiama jame posėdyje, nutartyje suformuluoja sprendimą bylą perduoti nagrinėti teisiama jame posėdyje, nurodo kaltinamojo vardą ir pavardę, veiką, kurios padarymu jis kaltinamas, ir tą nusikalstamą veiką numatantį baudžiamąjį įstatymą (BPK 233 straipsnio 3 dalis). Jau minėto BPK 255 straipsnio 2 dalyje numatyta, kad kaltinamasis negali būti nuteistas dėl nusikalstamos veikos, kuri buvo perkvalifikuota, arba dėl nusikalstamos veikos, kurios faktinės aplinkybės iš esmės skiriasi nuo kaltinamajame akte išdėstytųjų, jeigu apie tokią galimybę teisiama jame posėdyje jam iš anksto nebuvo pranešta.

BPK normos paprastai yra imperatyvios, todėl baudžiamojo proceso subjektams (konkrečiai – valstybės įgaliotoms institucijoms ir teismui) viskas, kas nėra leidžiama – draudžiama. Šis principas iš esmės suponuoja ir BPK 255 straipsnio nuostatos imperatyvumą, kuris pasireiškia tuo, kad teismui yra draudžiama išnagrinėti bylą ir pripažinti asmenį kaltu dėl nusikalstamos veikos, kurios padarymu jis nebuvo kaltinamas, ir dėl kurios nagrinėjimas nebuvo perduotas teisiama jame posėdžiui. Konkrečios bylos nagrinėjimo teisme ribos nustatomos kaltinamajame akte ir teisėjo nutartyje perduoti bylą nagrinėti teisiama jame posėdyje. Taigi „nagrinėjimo teisme ribos yra savotiški teisiniai rėmai, į kuriuos teismas turi orientotis nagrinėdamas bylą. Konstitucinė teismo pareiga – vykdyti teisingumą – įpareigoja teismą išspręsti

⁶⁵ *Supra note*, 41.

⁶⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-575/2011, <https://www.infolex.lt/tp/296358>, 2K-387/2011 <https://www.infolex.lt/tp/225449>, Infolex, 2023 m. lapkričio 5 d.

bylą pagrįstai, teisėtai ir teisingai, neperžengiant kaltinimo ribų⁶⁷. Šiuo aspektu Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje pažymima, kad BPK normų, nustatančių bylos nagrinėjimo teisme ribas, paskirtis yra užtikrinti kaltinamojo teisę į gynybą, konkrečiai – teisę žinoti kaltinimo pobūdį ir pagrindą bei turėti pakankamai laiko ir galimybių pasirengti gynybai⁶⁸.

Taigi iš esmės kaltinimas – tai kaltinamojo akto (plačiaja prasme) dalis, formuluojamas vadovaujantis baudžiamojo proceso teisės aktais ir raštvedybos taisyklėmis, aiškiai ir konkrečiai, tačiau išsamiai, atliepiančias surinktus bylos duomenis. Kaltinimas yra itin svarbus kadangi būtent jo turinys apibrėžia bylos nagrinėjimo teisme ribas, jame nurodomas kaltinamas asmuo, jo padarytos nusikalstamos veikos faktinės aplinkybės ir teisinė nusikalstamos veikos kvalifikacija. Kaltinamasis aktas turi būti informatyvus, t. y. jame, be jo turinio elementų, nurodytų BPK 219 straipsnio 1, 2, 6, 7, 8 punktuose, kuriuos taip pat reikia tiksliai nurodyti, svarbiausia yra aiškiai aprašyti veiką, kurios padarymu yra kaltinama; nurodyti visus duomenis, leidžiančius daryti išvadą, kad tą veiką galėjo padaryti kaltinamajame akte nurodytas jos padarymu įtariamasis asmuo; tiksliai kvalifikuoti veiką, aiškiai nurodant, kokia BK norma už padarytą veiką nustato baudžiamąją atsakomybę (BPK 219 straipsnio 3, 4, 5 punktai). Pažymėtina, jog kaltinamasis aktas turi būti surašytas ne tik aiškiai ir suprantamai, bet ir būti tikslus, išsamus, juridškai korektiškas, neprieštaringas, be gramatinių ir loginių klaidų.

⁶⁷ *Supra note*, 13.

⁶⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-7-198/2008, <https://www.infolex.lt/tp/87814>, Nr. 2K-7-13/2007, <https://www.infolex.lt/tp/75233#>, Nr. 2K-233/2008, <https://www.infolex.lt/tp/86915>, Nr. 2K-660/2007, <https://www.infolex.lt/tp/81935>, Nr. 2K-383/2011, <https://www.infolex.lt/tp/226550>, Infolex, žiūrėta 2023 m. gegužės 19 d.

2. KALTINIMO KEITIMAS APELIACIJOJE

2.1 Kaltinimo keitimas teisme

Kaltinimo keitimui teisme yra nustatyti tam tikri apribojimai, kuriais siekiama užtikrinti kaltinamojo teisę žinoti, kuo jis yra kaltinamas, pasiruošti gynybai. BPK nustatyta, kad nusikalstamos veikos faktinių aplinkybių ir kvalifikavimo keitimą gali inicijuoti prokuroras, nukentėjęs ir teismas, nustatyta kaltinimo keitimo tvarka užtikrinant kaltinamojo teisę žinoti kaltinimo turinį ir jo galimybes įgyvendinti teisę į gynybą. Įgyvendinant BPK 255 straipsnio reikalavimus, svarbu ne tik tai, kad kaltinamasis nebūtų nuteistas dėl nusikalstamos veikos, kurios faktinės aplinkybės iš esmės skiriasi nuo kaltinamajame akte išdėstytųjų, bet ir tai, kad inkriminuota nusikalstama veika nebūtų perkvalifikuojama be išankstinio pranešimo kaltinamajam apie tokią galimybę. „Kaltinamajam turi būti iš anksto pranešta apie tai, kad jis gali būti nuteistas pagal kitą BK straipsnį, numatantį ne tik sunkesnę, bet ir lengvesnę nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą, kuriame nustatyti kitokie nusikalstamos veikos sudėties požymiai, palyginti su numatytais BK straipsnyje, nurodytame kaltinamajame akte (BPK 255, 256 straipsnis)“⁶⁹.

Baudžiamąjį procesą įstatyme įtvirtinti du kaltinimo keitimo teisme atvejai: 1) pagal prokuroro ar nukentėjusiojo rašytinį prašymą; 2) teismo iniciatyva. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išplėstinės teisėjų kolegijos nutartyje buvo nurodyta, kad „perduodamas bylą nagrinėti teisiamejame posėdyje, teisėjas nutartyje nurodo ir inkriminuotą nusikalstamą veiką numatantį baudžiamąjį įstatymą (BPK 233 straipsnio 3 dalis). Tačiau toks kvalifikavimo nurodymas tik parodo prokuroro poziciją, išdėstytą kaltinamajame akte, ir bylą nagrinėjančiam teismui nėra privalomas. Teismas, bylos nagrinėjimo teisme metu nustatęs, kad kaltinamojo padaryta veika atitinka kito nusikaltimo ar baudžiamąjį nusižengimo nei nurodyta kaltinamajame akte sudėtį, privalo veiką atitinkamai perkvalifikuoti“⁷⁰. Nagrinėjant bylą teisme gali paaiškėti, jog kaltinamajame akte ir, atitinkamai, nutartyje perduoti bylą nagrinėti teisiamejame posėdyje nurodytas kaltinimas skiriasi nuo aplinkybių, paaiškėjusių nagrinėjant bylą teisme. Tokiu atveju galimas kaltinimo keitimas teisme (tiek pirmosios instancijos, tiek apeliacinės instancijos teisme), tačiau keisti kaltinimą teismo nagrinėjimo metu galima tik tiksliai laikantis BPK numatytų ir

⁶⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. sausio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-1/2014, Infolex, žiūrėta 2023 m. gegužės 19 d., <https://www.infolex.lt/tp/801298>.

⁷⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. lapkričio 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-330/2011, Infolex, žiūrėta 2023 m. gegužės 19 d., <https://www.infolex.lt/tp/252697>.

teismų praktikoje išaiškintų procedūrų, kad būtų užtikrinamas baudžiamojo proceso principų laikymasis ir kaltinamo asmens teisių įgyvendinimas.

„Bet kuriuo atveju teismui tenka pareiga apie tai, kad yra pagrindas manyti, jog kaltinime nurodyta veika gali būti perkvalifikuota ar kaltinime nurodytos veikos faktinės aplinkybės gali būti pakeistos iš esmės skirtingomis, nedelsiant pranešti nagrinėjimo teisme dalyviams“⁷¹.

Svarbu pabrėžti, kad nors BPK 255 straipsnio 2 dalyje numatyta galimybė teisme pakeisti kaltinime nurodytos veikos faktines aplinkybes ir jos kvalifikavimą, tačiau nei šiame, nei kituose BPK straipsniuose nenumatyta galimybės bylos nagrinėjimo teisme metu kaltinamajam inkriminuoti naujas nusikalstamas veikas. Apibendrinta teismų praktika rodo, kad naujomis laikomos nusikalstamos veikos, kurių faktinės aplinkybės ar dalis jų kaltinime nurodytos ir kurios su kaltinime nurodytomis veikomis sudaro realią nusikalstamų veikų sutaptį⁷².

Keičiant kaltinimą pirmosios instancijos teisme, kaltinimas gali būti keičiamas į lengvesnį (lengvinantis kaltinamojo teisinę padėtį) ir į sunkesnį (sunkinantis kaltinamojo teisinę padėtį), tačiau keičiantis esminėms faktinėms nusikalstamos veikos padarymo aplinkybėms, kaltinamasis apie tokią galimybę privalo būti informuotas. Rasa Žibaitė-Neliubšienė analizuodama Konstitucinio Teismo jurisprudencijos tendencijas, pažymėjo, kad teismo, kaip aktyvaus baudžiamojo proceso dalyvio, vaidmuo didinamas suteikiant jam papildomų įgaliojimų tinkamai vykdyti konstitucinę funkciją. Lietuvos Konstitucinis Teismas 2013 m. lapkričio 15 d. nutarimu išplėtė galimybes teismui kaltinime nurodytą veiką perkvalifikuoti pagal baudžiamąjį įstatymą, numatant lengvesnį nusikaltimą ar nusikaltimą, kuriame konstatuojami kitokie ar nauji nusikaltimo požymiai ar kitos veiką kvalifikuoti turinčios aplinkybės⁷³. Lietuvos Konstitucinio Teismo 2013 m. lapkričio 15 d. nutarime konstatuota, kad „kai kaltinamasis nuteisiamas pagal kitą baudžiamąjį įstatymą, numatantį lengvesnį nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą, kuriame nustatyti kitokie ar nauji nusikalstamos veikos požymiai ar kitos veikos kvalifikavimui reikšmingos aplinkybės, palyginti su nustatytosiomis kaltinamajame akte nurodytame baudžiamajame įstatyme, nors tokiu atveju kaltinamasis žino, kuo yra kaltinamas, turi galimybę gintis nuo kaltinimo (ginčyti tiek nusikalstamos veikos faktines aplinkybes, tiek atskirus baudžiamajame įstatyme nustatytus teisinius požymius, tiek jų visumą), tačiau jis neprivalo numatyti, kad atskiri baudžiamajame įstatyme nustatyti nusikalstamos veikos požymiai gali būti pakeisti kitokiais arba kad gali būti nustatyti nauji požymiai. Žinodamas tokią galimybę, kaltinamasis galėtų kitaip organizuoti savo gynybą. Vadinasi, apie tai, kad kaltinamasis gali būti

⁷¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2022 m. lapkričio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-218-976/2022, Infolex, žiūrėta 2024 m. sausio 14 d., <https://www.infolex.lt/tp/2122092>.

⁷² *Supra note*, 13.

⁷³ Rasa Žibaitė-Neliubšienė, „The Judge as an Impartial Subject in Criminal Proceedings: The Case of Lithuania“ *International Comparative Jurisprudence* 5, no. 1 (2019): 87-107.

nuteistas pagal kitą baudžiamąjį įstatymą, numatantį lengvesnį nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą, kuriame nustatyti kitokie ar nauji nusikalstamos veikos požymiai ar kitos veikos kvalifikavimui reikšmingos aplinkybės, palyginti su nustatytosiomis kaltinamajame akte nurodytame baudžiamajame įstatyme, teisiame posėdyje jam turi būti iš anksto pranešta⁷⁴.

Taigi nors EŽTT „leidžia“ neinformuoti kaltinamojo keičiant kaltinimą į švelnesnį, šiuo metu Lietuvos nacionalinėje teisėje jau nėra ginčo, kad kaltinamasis privalo būti informuotas ir apie tai, kad jis gali būti nuteistas pagal kitą baudžiamąjį įstatymą, numatantį lengvesnį nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą, kuriuo nustatyti kitokie ar nauji nusikalstamos veikos požymiai ar kitos veikos kvalifikavimui reikšmingos aplinkybės⁷⁵.

Kaip jau minėta, kaltinimas gali būti keičiamas ir teismo iniciatyva. „Tais atvejais, kai teismas savo iniciatyva pakeičia kaltinime nurodytos veikos faktines aplinkybes arba jos kvalifikavimą neįspėjęs apie tai gynybos, teisės į gynybą suvaržymas paprastai konstatuojamas, kai yra pagrindas manyti, jog gynyba dėl pasikeitusių nusikalstamos veikos faktinių aplinkybių ar kvalifikavimo galėtų būti iš esmės kitokia“⁷⁶. Kai kurių mokslininkų nuomone, teisė teismui pačiam savo iniciatyva keisti nusikalstamos veikos kvalifikaciją į sunkesnę suteikta tam, kad „šis neatsidurtų procesinėje aklavietėje tais atvejais, kai tiriant įrodymus teisme paaiškėtų, kad kaltinamajame akte veika kvalifikuota neteisingai, bet nei prokuroras, nei nukentėjęsysis į tai nereaguotų ir neprašytų keisti kaltinimo“⁷⁷. Vis dėl to, po minėto Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2013 m. lapkričio 15 d. nutarimo priėmimo tarp teisės mokslininkų vyko diskusijos, buvo svarstoma ir tai, ar teismas nepasirodys šališku pats siūlydamas pakeisti kaltinimą⁷⁸.

Tačiau negalima sutikti su tokiomis abejonėmis, kadangi „teismui baudžiamajame procese kyla pareiga išnaudoti visas galimybes nustatyti tiesą baudžiamajame byloje ir priimti teisingą sprendimą dėl asmens (ne)kaltumo padarius nusikalstamą veiką, taip pat kitų baudžiamajame byloje nagrinėjamų klausimų. Siekdamas nustatyti tiesą teismas baudžiamajame procese privalo aktyviai dalyvauti – apibrėžti baudžiamosios bylos nagrinėjimo ribas, atlikti tam tikrus proceso veiksmus,

⁷⁴ *Supra note*, 5, 20.

⁷⁵ *Ibid.*

⁷⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2022 m. gruodžio 13 d. nutartis baudžiamajame byloje Nr. 2K-258-788/2022, Infollex, 2023 m. lapkričio 5 d., <https://www.infollex.lt/tp/2128204>.

⁷⁷ Mindaugas Girdauskas „Teismo įgaliojimų keisti inkriminuojamos veikos kvalifikavimą griežtesniu suderinamumas su konstituciniais baudžiamąjo proceso tikslais ir principais“, *Teisė*, 88,(2013), 144-163, https://www.researchgate.net/publication/330720772_TEISMO_IGALIOJIMU_KEISTI_INKRIMINUOJAMOS_V_EIKOS_KVALIFIKAVIMA_GRIEZTESNIU_SUDERINAMUMAS_SU_KONSTITUCINIAIS_BAUDZIAMOJO_PROCESO_TIKSLAIS_IR_PRINCIPAIS/link/5c510dad458515a4c7498080/download?tp=eyJjb250ZXh0Ijp7ImZpcnN0UGFnZSI6InB1YmxpY2F0aW9uIiwicGFnZSI6InB1YmxpY2F0aW9uIn19.

⁷⁸ Gintaras Goda, Vytautas Masiokas, Mindaugas Girdauskas „Konstituciniai imperatyvai keičiant kaltinimą teisme“, pranešimai konferencijoje „Baudžiamosios justicijos teisės šakų tyrimai“, Vilnius, 2014 m. vasario 3 d., <https://www.youtube.com/playlist?list=PLeVG29PNekDukJ1xF7CRf13B0sno4EQ49>.

neleisti asmenims piktnaudžiauti jų teisėmis, spręsti kitus bylos nagrinėjimui svarbius klausimus⁷⁹“. Teismas, siekdamas nurodytų tikslų, laikydamasis nustatytos procedūros, nesudaro šališkumo regimybės, kadangi tik praneša apie galimybę keisti kaltinimą, tačiau nekonstatuoja fakto, kad kaltinimas bus keičiamas.

BPK 255 straipsnio 2 dalyje numatytas teisinis reglamentavimas skirtas ne tik tam, kad būtų išaiškinta tikroji tiesa ir įvykdytas teisingumas, tačiau ir tam, kad būtų užtikrintos kaltinamojo teisės – teisė žinoti, kuo yra kaltinamas, teisė tinkamai gintis nuo to kaltinimo. Svarbu pastebėti, jog sistemiškai vertinant aptartas teisės normas, teismų praktiką bei teisės doktriną, pranešimas apie kaltinimo pakeitimą taip pat turėtų būti informatyvus, kad asmuo suprastų, kokios aplinkybės gali būti pakeičiamos arba koks teisinis veikos kvalifikavimas jam gali būti taikomas, kaip nuo to keistųsi jo teisinė padėtis. Tai ypač svarbu jeigu kaltinamasis teisiama pirmą kartą, yra pažeidžiamas, neturi gynėjo, tokiu atveju jo teisė suprasti (ir tuo pačiu, žinoti) kaip gali būti pakeistas kaltinimas gali būti apribota, jeigu nebus suteikti papildomi paaiškinimai, pavyzdžiui, dėl veikos kvalifikavimo – ar atsiranda galimybė kaltinimą keisti į lengvesnį, ar į sunkesnį ir pan.

Toks nacionalinis kaltinimo keitimo teisme reglamentavimas ir suformuota teismų praktika atitinka tarptautinius ir Europos Sąjungos standartus. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas sprendime *Kolev ir kt.* nusprendė, kad siekiant Direktyvos 2012/13 6 straipsnio tikslo leisti veiksmingai pasinaudoti teise į gynybą ir užtikrinti teisingą bylos nagrinėjimą, būtina, kad kaltinamasis gautų išsamią informaciją apie kaltinimą tokiu metu, kuriuo dar galėtų veiksmingai pasirengti gynybai. Taip pat sprendime buvo konstatuota, kad toks reikalavimas neužkerta kelio galimybei vėliau keisti gynybos atstovams pateiktos informacijos apie kaltinimus, visų pirma susijusios su veiku, kuriomis kaltinama, teisiniu kvalifikavimu, kaip numatyta Direktyvos 2012/13 6 straipsnio 4 dalyje, tačiau pabrėžė, kad apie tokius pakeitimus kaltinamajam ar jo advokatui turi būti pranešta tada, kai jie dar turi galimybę veiksmingai reaguoti, t. y. iki pasitarimų stadijos⁸⁰. Kitoje byloje taip pat buvo pabrėžta, kad informacija apie bet kokį pakeitimą, turintį poveikį kaltinimui, susijusi ne tik su veiku, kuriomis kaltinamas asmuo, pasikeitimu, bet ir su šių veikų teisinio kvalifikavimo pakeitimu. Tai būtina pagal Direktyvos 2012/13 6 straipsnio 4 dalį, kad kaltinamasis galėtų konkrečiai ir veiksmingai pasinaudoti teise į gynybą⁸¹.

⁷⁹ Žibaitė-Neliubšienė, *Supra note*, 61.

⁸⁰ Generalinės Advokatės Tamara Čapeta Išvados, pateiktos 2023 m. gegužės 25 d. byloje Nr. C-175/22, InfoCuria, žiūrėta 2024 m. vasario 25 d., <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=F3FBB59F74CF9588789B284CE8FE5A2D?text=&docid=274115&pageIndex=0&doclang=LT&mode=req&dir=&occ=first&part=1&cid=1000406>.

⁸¹ Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2019 m. birželio 13 d. sprendimas Nr. C-646/17 byloje *Tribunale di Brindisi v. Moro*, InfoCuria, žiūrėta 2024 m. vasario 25 d., <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=72AE2427977B8CD442BE7368B24E7A04?text=&docid=214946&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1421824>.

Žinojimas apie tam tikrus faktus baudžiamajame procese kaltinamajam leidžia pasirinkti atitinkamą taktiką ir gynybą. Vis dėl to, kasacinio teismo praktikoje pasisakyta, kad teismas, priimdamas nuosprendį, savo iniciatyva gali patikslinti kaltinime nurodytos veikos faktines aplinkybes arba jas pakeisti su sąlyga, kad tos aplinkybės nebūtų pakeistos iš esmės skirtingomis⁸². Nors iš esmės byla turėtų būti nagrinėjama išimtinai kaltinimo ribose, kaltinimas gali būti keičiamas laikantis teisinio reglamentavimo. Nustatyti kaltinimo keitimo ribojimai yra taikomi keičiantis veikos kvalifikavimui arba nusikalstamos veikos padarymo esminėms faktinėms aplinkybėms. Paprastai „padarytos veikos perkvalifikavimas nesudaro prielaidų pažeisti kaltinamojo teisę žinoti kaltinimą ir jo teisę į gynybą, jei iš esmės nekeičiant nusikalstamos veikos faktinių aplinkybių siaurinama tik kaltinimo apimtis (kaltinamojo veika perkvalifikuojama pagal kitą baudžiamąjį įstatymą, numatantį lengvesnį nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą, kuriame nustatytą nusikalstamos veikos požymių visuma yra kaltinamajame akte nurodyto baudžiamojo įstatymo nustatytą požymių visumos dalis). Apie tokią veikos perkvalifikavimo galimybę teisiame posėdyje iš anksto nepranešama“⁸³. Kaltinimas taip pat gali būti koreguojamas nekeičiant esminių nusikalstamos veikos padarymo faktinių aplinkybių, jei taisomos padarytos rašybos ar loginės klaidos.

Apibendrinant galima teigti, jog nepaisant to, jog kaltinimo ribas turėtų apibrėžti kaltinamasis aktas ir teismo nutartis perduoti bylą teisiame posėdžiui, kaltinimas gali būti keičiamas ir prasidėjus bylos nagrinėjimui ir netgi apeliacinės instancijos teisme. Teismas baudžiamajame procese yra aktyvus baudžiamojo proceso subjektas, todėl kaltinimas gali būti keičiamas ne tik prokuroro ar nukentėjusiojo prašymu, tačiau ir paties teismo *ex officio*, tačiau bet kuriame baudžiamojo proceso etape keičiant kaltinimą (turinį ar veikos kvalifikavimą) privaloma informuoti apie tai įtariamąjį / kaltinamąjį. Išimtis taikoma tada, kai kaltinimas keičiamas nekeičiant esminių nusikalstamos veikos padarymo faktinių aplinkybių bei taisant logines ar raštvedybos klaidas.

2.2 Pagrindiniai apeliacijos baudžiamajame procese principai

Kaltinimo keitimo apeliacinės instancijos teisme procedūra panaši į kaltinimo keitimą pirmos instancijos teisme, tačiau turi ypatumų, susijusių su baudžiamojo proceso principais ir

⁸² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-159/2011, <https://www.infolex.lt/tp/199703>, Nr. 2K-410/2012, <https://www.infolex.lt/tp/448869>, Nr. 2K-234/2013, <https://www.infolex.lt/tp/678035>, Nr. 2K-112-697/2016, <https://www.infolex.lt/tp/1234156>, Infolex, žiūrėta 2023 m. lapkričio 5 d.

⁸³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. gruodžio 15 d. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso normų, nustatančių įtariamąjį ir kaltinamojo teises, taikymo apžvalga (I) Nr. AB-45-1, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, žiūrėta 2023 m. gegužės 19 d., <https://www.lat.lt/data/public/uploads/2018/06/ab-45-1.docx>.

kaltinamojo teisių užtikrinimu nagrinėjant bylą apeliacine tvarka. Probleminiai kaltinimo keitimo apeliacijoje aspektai susiję su apeliacijos principais ir esme. Terminas „apelacija“ yra kilęs iš lotyniško žodžio *appellatio*, reiškiančio kreipimąsi, skundą, o baudžiamojo proceso teisėje „apelacija“ reiškia baudžiamojo proceso stadiją, skirtą patikrinti neįsiteisėjusį pirmosios instancijos teismo sprendimą, kai to yra prašoma. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad „teismų instancinės sistemos paskirtis yra šalinti galimas žemesnių instancijų teismų klaidas, neleisti, kad būtų įvykdytas neteisingumas, ir šitaip apsaugoti asmens, visuomenės teisės ir teisėtus interesus“⁸⁴.

Nors anglosaksų teisės sistema skiriasi nuo Lietuvos teisinės sistemos, apeliacinės instancijos teismams taip pat priskiriamos dvi funkcijos: pirmoji – klaidų ištaisymas ir teisingumo užtikrinimas individualioje byloje, o antroji suprantama kaip viešasis tikslas išlaikyti pasitikėjimą teisingumo sistema, parodant, kad klaidas galima ištaisyti, išaiškinti teisės normas, taip užtikrinant teismų praktikos nuoseklumą⁸⁵. Klaidų taisymas gali būti reikalingas dėl skirtingų priežasčių – pirmiausia, asmuo gali būti neteisingai nuteistas, o tai galėjo lemti neteisingas įrodymų įvertinimas, teismas gali būti suklaudintas nereikšmingų ar išgalvotų įrodymų, arba teisinantys įrodymai teismui nebuvo pateikti. Taip pat, nuteistajam galėjo būti paskirta neteisinga bausmė. Apeliaciniai teismai tai pasiekia naudodami du susietus mechanizmus. Atlikdami antrąją funkciją bendrosios teisės sistemoje veikiantys apeliacinės instancijos teismai ištaiso netinkamus (neteisingus) įstatymų pritaikymo atvejus, pateikia paaiškinimus ir gaires, leidžiančias pasiekti daugiau nuoseklumo taikant teisės aktus ateityje. Taip pat užsienio teisės doktrinoje pažymima, kad teisės į apeliaciją buvimas daro tikėtina jų sprendimų reviziją, o tai savo ruožtu skatina bylą nagrinėjančių teisėjų nuoseklumą ir geresnį sprendimų priėmimą⁸⁶.

Kasacinio teismo praktikoje apeliacinės instancijos teismo paskirtis taip pat apibūdinama ne tik kaip pareiga užtikrinti, kad įstatymo nustatyta tvarka būtų patikrintas pirmosios instancijos teismo priimtų sprendimų (nuosprendžių ar nutarčių) teisėtumas ir pagrįstumas⁸⁷, bet ir kaip bylos nagrinėjimas iš naujo (lot. *de novo*) arba pakartotinai (lot. *novum iudicium*). „Baudžiamajame

⁸⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2012 m. gruodžio 6 d. <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta135/content>, 2006 m. kovo 28 d., <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta202/content>, 2006 m. sausio 16 d. <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta193/content>, nutarimai, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, žiūrėta 2024 m. vasario 25 d.

⁸⁵ Arie Freiberg ir Peter Sallmann, „Courts of Appeal and Sentencing: Principles, Policy and Politics“, LAW CONTEXT: A SOCIO-LEGAL J. 43 (2008), <https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/lwincntx26&div=7&id=&page=>.

⁸⁶ Peter D. Marshall „A comparative analysis of the right to appeal“, *Duke journal of comparative & international law*, 2011, <https://scholarship.law.duke.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1014&context=djciil>.

⁸⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nutartys Nr. 2K-155-942/2019, <https://www.infolex.lt/tp/1730303>, Nr. 2K-272-458/2019, <https://www.infolex.lt/tp/1786768>, Nr. 2K-190-648/2018, <https://www.infolex.lt/tp/1603700>, Nr. 2K-255-648/2017, <https://www.infolex.lt/tp/1535837>, Nr. 2K-230-648/2016, <https://www.infolex.lt/tp/1288757>, Nr. 2K-284-648/2016, <https://www.infolex.lt/tp/1341602>, Nr. 2K-558-648/2015, <https://www.infolex.lt/tp/1163579>, Infolex, žiūrėta 2024 m. sausio 14 d.

procesu apeliacinis bylos nagrinėjimas suprantamas kaip bylos nagrinėjimas iš naujo neperžengiant apeliacinių skundų nustatytų ribų. Apeliacinės instancijos teismo pareiga atlikti ne tik pirmosios instancijos teismo iširtų, bet ir naujų įrodymų tyrimą, o galiausiai ir keisti kaltinimą. Teisingas baudžiamojo įstatymo pritaikymas reiškia tinkamą kaltinamojo padarytų nusikalstamų veikų baudžiamąjį teisinį įvertinimą – kvalifikavimą. Tik tinkamai kvalifikavus nusikalstamas veikas gali būti įgyvendinta baudžiamojo proceso paskirtis – teisingai nubausti nusikalstamą veiką padariusį asmenį ir nieko nekalto nenuteisti (*kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-36/2010*)⁸⁸.

Apeliacinės instancijos teismai (apygardų teismai arba Lietuvos apeliacinis teismas) nagrinėja apeliacinio skundo argumentus bei analizuoja įrodymus, jeigu reikia, gali iš naujo atlikti įrodymų tyrimą tam, kad būtų teisingai išaiškintos faktinės ir teisinės bylos aplinkybės. Bylos nagrinėjimo apeliacine tvarka ribas nustato apeliaciniai skundai ir jų turinys, t. y. skundžiamos aplinkybės, prašymai aukštesnės instancijos teismui. „Tuo atveju, kai apeliantai skunduose prašo priimti sprendimą, priešingą pirmosios instancijos teismo sprendimui, yra apibrėžiamos pačios plačiausios apeliacinių skundų ribos. Tokiu atveju BPK 320 straipsnio 3 dalies nuostatos įpareigoja apeliacinės instancijos teismą patikrinti bylą visa apimtimi: ar tinkamai nustatytos bylos aplinkybės, ar tinkamai pritaikytas baudžiamasis įstatymas, kvalifikuojant kaltinamųjų nusikalstamas veikas, paskiriant jiems bausmes, ar nepadaryta BPK reikalavimų pažeidimų tiriant ir vertinant įrodymus, ir kt.“⁸⁹.

Apeliacijos principai – *tantum devolutum quantum appellatum* (draudimas išeiti iš apeliacinio skundo ribų) bei *non reformatio in pejus* (draudimas sunkinti skundą padavusio asmens padėtį), reiškia tai, kad apeliacine tvarka nagrinėjant bylą, teismas patikrina pirmosios instancijos teismo nuosprendį tiek, kiek to prašoma apeliaciniuose skunduose, o jeigu skundas paduotas tik gynybos pusės, asmens padėtis negali būti sunkinama. Tačiau klaidų ištaisymas ar kitoks nuosprendžio pakeitimas yra ribotas. Kaltinimo keitimo prasme, yra nustatomos aiškios tokios galimybės taikymo taisyklės – „kaltinamasis gali būti pripažintas kaltu tik dėl nusikaltimo, nurodyto kaltinamajame akte, arba lengvesnio nusikaltimo, kurį visiškai apima šiame akte nurodytas nusikaltimas. Šios taisyklės turi būti laikomasi ir kai teismas pripažįsta kaltinamąjį kaltu dėl lengvesnio nusikaltimo savo iniciatyva“⁹⁰.

⁸⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. kovo 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-29-942/2016, Infollex, žiūrėta 2024 m. sausio 14 d., <https://www.infollex.lt/tp/1221620>.

⁸⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2020 m. kovo 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-33-458/2020, Infollex, žiūrėta 2024 m. sausio 14 d., <https://www.infollex.lt/tp/1860214>.

⁹⁰ Mindaugas Girdauskas „Teismo kompetencija keisti inkriminuojamos veikos kvalifikavimą“, *Teisės problemos*, 3 (65), (2009), 79-133, <https://teise.org/wp-content/uploads/2023/01/2009-3-girdauskas.pdf>.

Kaip teigiama Europos Tarybos rekomendacijoje, tuo atveju, kai nuosprendį skundžia tik kaltinamasis, reikia atsižvelgti į *reformatio in peius* draudimo principą. Rekomendacijos aiškinamajame rašte taip pat teigiama, kad griežtesnę bausmę skirti iš esmės neteisinga, jeigu skundas paduodamas tik gynybos tikslais⁹¹. *Non reformatio in pejus* principo svarbą ir jo derinimą su kitais baudžiamojo proceso principais plačiau aptarsime trečioje darbo dalyje.

Minėtų principų realizavimą siekiama užtikrinti ir Baudžiamojo proceso kodekso normomis. BPK normose, reglamentuojančiose bylos nagrinėjimą apeliacinės instancijos teisme nėra tiesiogiai numatytos galimybės šioje proceso stadijoje keisti kaltinimą, tačiau BPK 320 straipsnio 6 dalyje numatyta, kad nagrinėjant bylą apeliacine tvarka, taikomos šio Kodekso XIX skyriaus bendrosios nagrinėjimo teisme nuostatos, atsižvelgiant į šiame skyriuje numatytus ypatumus. Iš to seka, kad bylos nagrinėjimo ribos ir kaltinimo keitimas apeliacinėje instancijoje yra reglamentuojamas vadovaujantis BPK 256 ir BPK 320 straipsniuose nustatyta tvarka. Toks BPK normų aiškinimas atitinka ir EŽTT formuojamas taisykles: nors teisė į apeliaciją kaip teisės į teisingą teismą dalis Konvencijos 6 straipsnyje nėra numatyta, tuo atveju, kai valstybė tokią teisę numato nacionalinėje teisėje, jai taikomos 6 straipsnyje nustatytos garantijos⁹². Jei apeliacinės instancijos teismas yra įgaliotas spręsti tiek fakto, tiek teisės klausimus, paprastai tokio proceso metu asmeniui turi būti suteikiama tokio pat lygio teisės į teisingą teismą apsauga, kaip ir pirmosios instancijos teisme⁹³.

Keičiant kaltinime nurodytos veikos faktines aplinkybes ir jos kvalifikavimą apeliaciniame procese privaloma atsižvelgti į bylos nagrinėjimo apeliacinės instancijos teisme ribas. BPK 320 straipsnio 3 dalyje numatyta, kad teismas patikrina bylą tiek, kiek to prašoma apeliaciniuose skunduose, ir tik dėl tų asmenų, kurie padavė apeliacinius skundus ar dėl kurių tokie skundai buvo paduoti. Tačiau jeigu teismas, nagrinėdamas bylą, nustato esminių BPK pažeidimų, jis, nepaisydamas to, ar gautas dėl jų skundas, patikrina, ar tai turėjo neigiamos įtakos ne tik asmeniui, dėl kurio skundo nagrinėjama byla, bet ir kitiems, skundų nepadavusiems nuteistiesiems. Minėto straipsnio 4 dalyje numatyta, kad pabloginti nuteistojo ar išteisintojo, taip pat asmens, kuriam byla nutraukta, padėti apeliacinės instancijos teismas gali tik tuo atveju, kai dėl to yra prokuroro, nukentėjusiojo ir civilinio ieškovo skundai. Nuteistojo, išteisintojo ar asmens, kuriam byla nutraukta, padėtis negali būti pabloginta daugiau, negu to prašoma apeliaciniame skunde.

⁹¹ Žibaite-Neliubšienė, *Supra note*, 61.

⁹² Europos Žmogaus Teisių Teismo 1970 m. sausio 17 d. sprendimas Nr. 2689/65 byloje *Delcourt v. Belgija*, HUDOC, žiūrėta 2024 m. vasario 25 d., <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-57467%22%5D%7D>.

⁹³ 1988 m. gegužės 26 d. sprendimas byloje Ekbatani prieš Švediją (peticijos Nr. 10563/83); 2007 m. gegužės 22 d. sprendimas byloje Muttillainen prieš Suomiją (peticijos Nr. 18358/02)) iš Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo biuletenio „Konstitucinė Jurisprudencija“, 2 (46), 2017, 90 https://lrkt.lt/data/public/uploads/2018/07/ktb_2017-246.pdf.

Autoriai Raimundas Jurka, Egidijus Losis bei Vytautas Sirvydis su apeliacijos principais ir tokių principų nubrėžtomis ribomis, taip pat aktyvaus teismo principu sieja ir kaltinimo keitimo apeliacinės instancijos teisme galimybę. Jie nurodo, jog „ilgainiui formuojama baudžiamojo proceso konstitucinė samprata rodo, kad ne tik pirmosios instancijos, bet ir apeliacinės instancijos teismai turi būti vienodai aktyvūs kaltinimo keitimo *ex officio* kontekste, kas reiškia, kad net ir apeliacinio proceso metu, kuris, atrodytų, yra nulemtas apeliacinio skundo ribų, dėl atliekamo įrodymų tyrimo ir jo metu nustatytų aplinkybių naujumo kokybės ir kiekybės aspektais teismas gali įžvelgti kitokią baudžiamosios bylos eigą ir baigtį, tiek paneigiančią bausmės neišvengiamumo principo išvengimo galimybę, tiek legitimuojančią, pavyzdžiui, prokuroro, kuris nepateikė apeliacinio skundo, galimybę inicijuoti kaltinimo keitimą ir pan.“⁹⁴. Tai reiškia, kad abu šie pagrindiniai apeliacijos principai gali turėti tam tikrų išimčių, kurios bus aptartos vėliau. Autoriai Raimundas Jurka, Egidijus Losis bei Vytautas Sirvydis viename iš savo straipsnių kalbėdami apie principą *tantum devolutum quantum appellatum* teigė, kad „šis principas savaime nesuponuoja, kad apeliacinės instancijos teismas turi būti apeliacinio skundo ribų varžomas taip, kad jo sprendimas būtų iš esmės neteisingas ir tai pažeistų konstitucines vertybes“⁹⁵.

2.3 Kaltinimo keitimas apeliacinės instancijos teisme

Kaip jau minėta, kaltinimas gali būti keičiamas tiek pirmosios tiek apeliacinės instancijos teisme. Keičiant kaltinimą gali būti keičiamos esminės nusikalstamos veikos aplinkybės arba veikos teisinis kvalifikavimas. Gali būti keičiamos ir neesminės aplinkybės, arba kaltinimas gali būti tiesiog patikslinamas, tačiau tokiais atvejais nėra patenkama į kaltinimo keitimo procedūros ribas.

Nusikalstamos veikos faktinės aplinkybės BPK 255, 256 straipsnių prasme yra kaltinamajame akte nurodytos nusikalstamos veikos padarymo vieta, laikas, būdas, padariniai ir kitos svarbios aplinkybės, kurios individualizuoja kaltinamojo padarytą veiką, sudaro pagrindą ją kvalifikuoti kaip nusikalstamą ar turi reikšmės skiriant bausmę. Kokios reikšmingos faktinės aplinkybės turi būti nustatytos, sprendžiama kiekvienu konkrečiu atveju⁹⁶. Teismų praktikos taikant Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso normas, reglamentuojančias bylų nagrinėjimą apeliacinės instancijos teisme apžvalgoje, išanalizavus besiformuojančią teismų praktiką pažymėta, kad „paprastai laikoma, kad keičiamos faktinės aplinkybės iš esmės skiriasi

⁹⁴ Jurka, Losis, Sirvydis, *Supra note*, 10.

⁹⁵ Jurka, Losis, Sirvydis, *Supra note*, 10.

⁹⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nutartys baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-304-976/2016, <https://www.infolex.lt/tp/1401850>, Nr. 2K-42-942/2016, <https://www.infolex.lt/tp/1173502>, Nr. 2K-265-693/2015, <https://www.infolex.lt/tp/1049716>, Infolex, žiūrėta 2024 m. sausio 14 d.

nuo kaltinamajame akte nurodytųjų, jeigu dėl to keičiasi veikos kvalifikavimas, jos apimtis, tai lemia griežtesnės bausmės skyrimą (*pavyzdžiui, kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-7-25-495/2020, 2K-383-1073/2018, 2K-375-1073/2018*); kai prisideda tos pačios nusikalstamos veikos epizodai, pasikeičia nusikalstamos veikos padarymo laikas, vieta, būdas, nustatoma, kad ji sukėlė kitokius padarinius ar padaryta kitomis aplinkybėmis, nei nurodyta kaltinamajame akte, ir pan., jeigu tai turi įtakos veikos kvalifikavimui, bausmei ar kitaip suvaržo asmens teisę į gynybą (*pavyzdžiui, kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-7-162-303/2019, 2K-8-696/2016, 2K-7-304-976/2016, 2K-265-693/2015*)⁹⁷.

Pabrėžiama, kad iš esmės skirtingos faktinės nusikalstamos veikos padarymo aplinkybės laikomos ne tik jau įvardytas laiko, vietos ir kitos aplinkybės, kurios lemia veikos perkvalifikavimą pagal kitą BK specialiosios dalies straipsnį, jo dalį ar punktą, tačiau ir tos aplinkybės, kurios lemia veikos kvalifikavimą pagal kitą BK bendrosios dalies straipsnį ar jo dalį, pavyzdžiui, dėl pasikeitusių aplinkybių veika kvalifikuojama kaip padaryta padėjėjo, o ne vykdytojo, kurstytojo, o ne organizatoriaus⁹⁸. Kaip jau buvo minėta, tokių aplinkybių pakeitimas nelaikomas kaltinimo pasunkinimu.

Veikos kvalifikavimo keitimas yra beveik neatsiejamas nuo faktinių bylos aplinkybių, nurodytų kaltinime, keitimo, kadangi keičiant esmines faktines veikos aplinkybes paprastai keičiasi ir nusikalstamos veikos kvalifikavimas. Tačiau pasitaiko situacijų, kai nusikalstamos veikos kvalifikacija gali keistis nesikeičiant nusikalstamos veikos aplinkybėms, nurodytoms kaltinime. Pagal EŽTT praktiką, kai žemesnės instancijos teismo nuosprendžiu keičiama veikos kvalifikacija ir kaltinamasis apie tai nėra iš anksto informuojamas ir negali dėl pakeisto kaltinimo pateikti gynybos argumentų, o aukštesnės instancijos teismas bylą nagrinėja tik teisės aspektu, nuteistasis neturi visavertės galimybės šiame teisme patikrinti ir nustatyti faktų, reikšmingų kvalifikuojant veiką, yra pažeidžiamos Konvencijoje įtvirtintos gynybos teisės⁹⁹. Tačiau Lietuvos baudžiamojo proceso kodekso nuostatos leidžia paduoti apeliacinį skundą ir teisės, ir fakto klausimais, tokiu atveju, gynyba turi galimybę ginčyti naują kvalifikavimą, kuris buvo pakeistas pirmosios instancijos teisme, fakto ir teisės aspektu, todėl EŽTT praktikoje asmens teisės žinoti, kuo jis yra kaltinamas, ir asmens teisės į gynybą laikomos užtikrintomis¹⁰⁰.

⁹⁷ *Supra note*, 14.

⁹⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-16/2007, <https://www.infollex.lt/tp/74928>, Nr. 2K-383/2011, <https://www.infollex.lt/tp/226550>, Infollex, žiūrėta 2023 m. lapkričio 5 d.

⁹⁹ 2006 m. balandžio 20 d. Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimas Nr. 42780/98 byloje *I. H. ir kiti v. Austrija*, HUDOC, žiūrėta 2024 m. sausio 14 d., <https://hudoc.echr.coe.int/#%22itemid%22:%22001-75101%22%22%7D>, 2006 m. gruodžio 19 d. Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimas Nr. 34043/02, byloje *Mattei prieš Prancūziją*, HUDOC, žiūrėta 2024 m. sausio 14 d., <https://hudoc.echr.coe.int/#%22itemid%22:%22001-78639%22%7D>.

¹⁰⁰ 2002 m. vasario 21 d. Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimas Nr. 49093/99 byloje *Sipavičius v. Lietuva*, HUDOC, žiūrėta 2023 m. lapkričio 5 d., <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/?library=ECHR&id=001->

Kaltinimo keitimo tvarka numatyta BPK 256 straipsnyje. Šio straipsnio 1 dalyje numatyta, kad prokuroras ir nukentėjusysis turi teisę iki įrodymų tyrimo teisme pabaigos pateikti rašytinį prašymą kaltinime nurodytos veikos faktines aplinkybes pakeisti iš esmės skirtingomis. Šiame prašyme turi būti išdėstytos šios iš esmės skirtingos faktinės aplinkybės. Teismas, gavęs tokį prašymą, taip pat tais atvejais, kai yra pagrindas manyti, kad kaltinime nurodytos veikos faktinės aplinkybės gali būti pakeistos iš esmės skirtingomis, apie tai nedelsdamas praneša nagrinėjimo teisme dalyviams. Jeigu yra gautas prokuroro ar nukentėjusiojo prašymas kaltinime nurodytos veikos faktines aplinkybes pakeisti iš esmės skirtingomis, šio prašymo nuorašai įteikiami nagrinėjimo teisme dalyviams. Išnagrinėjus baudžiamąją bylą, nuosprendyje gali būti paliekamos ir kaltinamajame akte nurodytos veikos faktinės aplinkybės.

Atmesti prašymą dėl kaltinimo keitimo pirmosios instancijos teismas gali tik tuo atveju, kai jis neatitinka BPK 256 straipsnyje nustatytų reikalavimų, pavyzdžiui, nenurodomos iš esmės skirtingos faktinės aplinkybės. Teismų praktikoje yra išskiriama, kad neteisingas prašymo pakeisti nusikalstamos veikos faktines aplinkybes pavadinimas, pavyzdžiui, nurodant, „kaltinimo patikslinimas“ ar „kaltinimo papildymas“ neturėtų suteikti pagrindo atmesti prašymo, nors ir pavadintas ne taip, kaip nurodyta BPK 256 straipsnyje¹⁰¹.

Apeliacinės instancijos teisme gavus prašymą pakeisti kaltinimą, turi būti atsižvelgiama į keletą svarbių aspektų. Aukštesnės instancijos teismo pareiga gavus prašymą pakeisti kaltinimą atskirai nuo apeliacinio skundo, arba visai nesant to proceso dalyvio apeliacinio skundo, turi būti įvertinami anksčiau minėti baudžiamojo proceso principai, draudžiantys pabloginti nuteistojo, išteisintojo ar asmens, kurio atžvilgiu byla nutraukta, padėtį. Apibendrinus teismų praktiką taikant BPK normas, reglamentuojančias bylų nagrinėjimą apeliacinės instancijos teisme apžvalgoje konstatuota, kad „apeliacinio skundo nepadaavęs prokuroras turi teisę teikti apeliacinės instancijos teismui rašytinį prašymą dėl kaltinimo esminių faktinių aplinkybių ar veikos kvalifikavimo pakeitimo, jei tai nesunkina nuteistojo teisinės padėties (*kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-57-696/2017*). Šis išaiškinimas suformuluotas atsižvelgiant į tai, kad apeliacinio proceso ribas apibrėžia apeliacinis skundas, todėl aiškinant BPK 256 straipsnio taikymą ir kaltinimo keitimo tvarką apeliacinio proceso metu turi būti atsižvelgiama į BPK 320 straipsnio 3 ir 4 dalyse įtvirtintas nuostatas (*kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-57-696/2017*). Sprendžiant dėl prokuroro teisės teikti apeliacinės instancijos teismui prašymą keisti kaltinimą nesant jo apeliacinio skundo, svarbu atsižvelgti į kitų proceso dalyvių paduotų apeliacinių skundų ribas ir

[173159&filename=CASE%20OF%20SIPAVICIUS%20v.%20LITHUANIA%20-%20%5BLithuanian%20Translation%5D%20by%20the%20Ministry%20of%20Justice%20of%20the%20Republic%20of%20Lithuania.pdf](https://www.infolex.lt/tp/91343).

¹⁰¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. lapkričio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-500/2008, Infolex, žiūrėta 2024 m. sausio 14 d. <https://www.infolex.lt/tp/91343>.

nustatyti, ar nagrinėjamoje byloje prokuroro prašyme nurodytos keičiamos kaltinime nurodytos veikos esminės faktinės aplinkybės ar veikų kvalifikavimas buvo nuteistojo teisinę padėtį lengvinančio ar sunkinančio pobūdžio (*pavyzdžiui, kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-202-511/2019, 2K-7-66-648/2018*)¹⁰²“.

Jeigu apeliaciniam teismui paduodamas prašymas, kuriuo prašoma pakeisti esmines faktines nusikalstamos veikos aplinkybes į tokias, kurios pasunkintų nuteistojo teisinę padėtį, ir apeliaciniai skundai paduoti tokie, kuriais prašoma pasunkinti nuteistojo teisinę padėtį, tokiu atveju dažniausiai problemų nekyla. Nuteistasis dalyvauja teismo posėdžiuose, yra informuojamas apie galimą kaltinimo keitimą, tikėtina, jog prašymas netgi neperžengia apeliacinio skundo ribų ir tuo pačiu, apeliacijos principų. Tokiu atveju, kaltinimo keitimo procedūra tarsi savaime patenka į apeliacinės instancijos teismo nagrinėjamo klausimo ribas. „Pažymėtina, jog EŽTT ir Europos žmogaus teisių komisijos jurisprudencija sudaro pagrindą manyti, kad apeliaciniuose skunduose išdėstyti prašymai perkvalifikuoti nusikalstamas veikas, jeigu su tokiais skundais (prašymais) supažindinamas baudžiamojon atsakomybėn traukiamas asmuo, gali būti laikomi forma, kuria užtikrinama šio asmens teisė žinoti apie galimą tokį perkvalifikavimą“¹⁰³. Apie apeliacinį skundą ir jo turinį, taip pat, tokia forma gautą „prašymą“ kaltinimo keitimui, nuteistieji, išteisintieji, asmenys, kurių atžvilgiu nutraukta byla, ir kiti suinteresuoti proceso dalyviai yra informuojami vadovaujantis BPK 317 straipsnyje nustatyta tvarka. Taigi net ši teisės norma, nors netiesiogiai, tačiau prisideda prie kaltinamojo, nuteistojo, išteisintojo ar asmens, kurio atžvilgiu byla nutraukta, teisės žinoti, kuo jis yra kaltinamas ir atitinkamai pasiruošti gynybai.

Kasacinio teismo praktikoje buvo išaiškinta ir tai, kokia forma pateikiamas teismo pranešimas apie galimą nusikalstamos veikos faktinių aplinkybių keitimą. Joje nurodoma, kad BPK 256 straipsnyje nustatyta pareiga pateikti rašytinį prašymą pakeisti kaltinime nurodytas faktines aplinkybes tik prokurorui ir nukentėjusiajam, tačiau nėra įtvirtinta teismo pareigos priimti rašytinį procesinį dokumentą dėl kaltinime nurodytų aplinkybių galimo pakeitimo, kai tokios aplinkybės nustatomos teismo iniciatyva¹⁰⁴.

Taip pat pabrėžiama, kad „jeigu toks prašymas (pakeisti kaltinimą) yra suformuluotas prokuroro (nukentėjusiojo) apeliaciniame skunde, apeliacinės instancijos teismo posėdyje pateikti rašytinį prašymą pakeisti esmines faktines aplinkybes ar nusikalstamos veikos kvalifikavimą nėra

¹⁰² *Supra note*, 14.

¹⁰³ Girdauskas, *Supra note*, 90.

¹⁰⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-44-648/2016, <https://www.infolex.lt/tp/1173576>, 2K-26-495/2022, <https://www.infolex.lt/tp/2063581>, Infolex, žiūrėta 2024 m. sausio 14 d.

būtina¹⁰⁵. Pažymima, kad jeigu nėra rašytinio prašymo, o tik posėdyje pareiškama nuomonė, kad inkriminuojama veika turi būti perkvalifikuojama, tai nelaikytina prašymu pakeisti kaltinimą¹⁰⁶.

Gavęs prašymą pakeisti kaltinimą, teismas, vadovaudamasis BPK 256 straipsnio 1 ir 3 dalių nuostatomis, nedelsiant praneša apie tai kaltinamajam, įteikia prašymo nuorašus nagrinėjimo teisme dalyviams ir užtikrina kaltinamojo teisės turėti pakankamai laiko pasiruošti gynybai įgyvendinimą. Tačiau, atlikęs šiuos veiksmus, teismas neprivalo tenkinti prašymo. Išnagrinėjęs bylą ir nustatęs, kad nusikalstama veika padaryta kaltinamajame akte nurodytomis faktinėmis aplinkybėmis, teismas gali kaltinamąjį pripažinti kaltu remdamasis nustatytais faktinėmis aplinkybėmis, o ne pagal naujai pasiūlytą kaltinimą. BPK 256 straipsnio 2 dalyje numatyta, kad prokuroras ir nukentėjusysis turi teisę iki įrodymų tyrimo teisme pabaigos pateikti rašytinį prašymą pakeisti kaltinime nurodytos veikos kvalifikavimą. Teismas, gavęs tokį prašymą, taip pat tais atvejais, kai yra pagrindas manyti, kad kaltinime nurodyta veika gali būti perkvalifikuota, apie šią galimybę nedelsdamas praneša nagrinėjimo teisme dalyviams. Jeigu yra gautas prokuroro ar nukentėjusiojo prašymas pakeisti kaltinime nurodytos veikos kvalifikavimą, šio prašymo nuorašai įteikiami kaltinamajam, jo gynėjui ir kitiems nagrinėjimo teisme dalyviams. Išnagrinėjęs baudžiamąją bylą, kaltinamasis gali būti pripažintas kaltu ir remiantis kaltinamajame akte pateiktu veikos kvalifikavimu.

Susidarius tokiai situacijai, kai teisme atsiranda galimybė nustatyti skirtingas nusikalstamos veikos padarymo aplinkybes, pagrįstai gali būti keliamas klausimas dėl kaltinimo dualumo. Dar 2016 metais magistro darbe „Kaltinimo ribos ir jų keitimas“ Simona Geriksonaitė kėlė klausimą, ar tokios situacijos nepažeidžia kaltinamojo teisės tiksliai žinoti, kuo jis yra kaltinamas ir teisės tinkamai gintis¹⁰⁷. Keliamą problema – ar tokiu atveju, kai yra galimybė taikyti skirtingus kaltinimus, nėra pažeidžiama asmens teisė į gynybą, kadangi net žinodamas galimas kaltinimo modifikacijas, adaptuoti gynybos poziciją taip, kad tiktų ginantis nuo kelių kaltinimo modifikacijų vienu metu, gali būti sudėtinga. Magistro darbe siūlomas šios problemos sprendimas – teismui gavus prašymą keisti kaltinimą turėtų būti ne tik pranešama apie tokią galimybę, tačiau įvertinus prašymo pagrįstumą ir nustatčius, kad kaltinimo keitimas tikslingas, informuoti proceso dalyvių, kad kaltinimas yra keičiamas ir procesinis sprendimas bus formuojamas pagal naują kaltinimą¹⁰⁸. Daugiau rašytinių mokslinių šaltinių Lietuvoje šiuo klausimu neteko matyti, tačiau sistemiškai vertinant baudžiamojo proceso principus, negalima būtų sutikti su tokiu pasiūlymu. Teismui iš anksto pranešus jog naujas kaltinimas yra teisingas, galima būtų suabejoti teismo

¹⁰⁵ *Supra note*, 14.

¹⁰⁶ *Ibid.*

¹⁰⁷ Simona Geriksonaitė „Kaltinimo ribos ir jų keitimas“ (Baigiamasis magistro darbas, Mykolo Romerio universitetas, 2016), <https://vb.mruni.eu/object/elaba:15864545/MAIN>.

¹⁰⁸ *Ibid.*

nešališkumu, išankstinės nuomonės (galimai dar net neištyrus visų bylos duomenų) pareiškimu proceso dalyviams. Pastebėtina, jog ir anksčiau paminėtose teisinėse diskusijose jau buvo keliamas klausimas dėl galimo teismo šališkumo. Vis dėl to, kasacinio teismo praktikoje atsakant į kasaciniame skunde nurodomus gynybos argumentus dėl kelių kaltinimų egzistavimo byloje (kaltinamajame akte nurodyto kaltinimo ir prašyme pakeisti kaltinimą nurodytame kaltinime), argumentuojama, jog „situacijos, kai, paaiškėjus naujų aplinkybių, kaltinamuoju aktu asmeniui pareikštą kaltinimą tenka tikslinti, baudžiamosiose bylose nėra retos. Jei toks kaltinimo pakeitimas atliekamas laikantis BPK nustatytų taisyklių, daugiau negu vieno kaltinimo dokumento egzistavimas byloje nelaikytinas nuteistojo teisės žinoti, kuo jis yra kaltinamas, pažeidimu, o visi kaltinimo dokumentai turi būti vertinami kaip visuma“¹⁰⁹.

Konstitucinio Teismo 2017 m. birželio 26 d. nutarime konstatuota, kad „BPK 256 straipsnio 1 dalyje nustatyta teisinį reguliavimą aiškinant kartu su nustatytoju BPK 320 straipsnio 4 dalyje pažymėtina, kad, ištyręs naujus ar pirmosios instancijos teismo jau tirtus įrodymus, pakeisti pirmosios instancijos teismo nuosprendyje nustatytas veikos faktines aplinkybes iš esmės skirtingomis, jeigu tai lemtų nuteistojo, išteisintojo ar asmens, kuriam byla nutraukta, padėties pabloginimą, *inter alia* nusikalstamos veikos perkvalifikavimą į sunkesnę, nuosprendžiu paskirtos bausmės sugriežtinimą, išteisintojo ar asmens, kuriam byla nutraukta, nuteisimą, didesnio nusikalstama veika padarytos žalos atlyginimo priteisimą, apeliacinės instancijos teismas gali tik tuo atveju, kai to prašoma prokuroro, privataus kaltintojo, nukentėjusiojo ir civilinio ieškovo apeliaciniame skunde, ir ne daugiau, negu prašoma“¹¹⁰. „Vadinasi, baudžiamąją bylą apeliacine tvarka nagrinėjančiam teismui nesuteikti įgaliojimai, ištyrus naujus ar pirmosios instancijos teismo jau tirtus įrodymus, savo iniciatyva pakeisti pirmosios instancijos teismo nuosprendyje nustatytas veikos faktines aplinkybes iš esmės skirtingomis, jeigu tas pakeitimas lemtų nuteistojo, išteisintojo ar asmens, kuriam byla nutraukta, padėties pabloginimą, taip pat nesuteikti įgaliojimai pakeisti pirmosios instancijos teismo nuosprendyje nustatytas veikos faktines aplinkybes iš esmės skirtingomis, jeigu dėl to nuteistojo, išteisintojo ar asmens, kuriam byla nutraukta, padėtis būtų pabloginta labiau, nei to prašoma prokuroro, privataus kaltintojo ar nukentėjusiojo apeliaciniame skunde. Teismas, ištyręs naujus ar pirmosios instancijos teismo jau tirtus įrodymus, savo iniciatyva gali pakeisti pirmosios instancijos teismo nuosprendyje nustatytas veikos faktines aplinkybes iš esmės skirtingomis tik jeigu toks pakeitimas lemia nuteistojo, išteisintojo ar asmens, kuriam byla nutraukta, padėties pagerinimą arba jeigu dėl to pakeitimo jų padėtis nepasikeičia“¹¹¹.

¹⁰⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2022 m. vasario 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-77-489/2022, Infollex, žiūrėta 2024 m. sausio 14 d., <https://www.infollex.lt/tp/2062567>.

¹¹⁰ *Supra note*, 6.

¹¹¹ *Ibid.*

Kasacinis teismas savo praktikoje vadovaudamasis Konstitucinio Teismo suformuota taisykle nurodo, kad „BPK 320 straipsnio 4 dalyje įtvirtinta imperatyvi nuostata, jog nuteistojo, išteisintojo ar asmens, kuriam byla nutraukta, padėtis negali būti pabloginta labiau, nei prašoma apeliaciniame skunde. Todėl nagrinėjant bylą apeliacine tvarka keisti kaltinimą asmens padėtį bloginančia linkme galima tik tokia apimtimi, kiek yra nurodyta apeliaciniame skunde, atsižvelgiant į jame išdėstytus apelianto prašymus dėl kaltinimo keitimo ir (ar) turinį, iš kurio galima spręsti apie konkretų ketinimą ir jo apimtį keisti kaltinimą bylos apeliacine tvarka nagrinėjimo metu“¹¹². Taip pat nurodoma, kad „apeliacinės instancijos teismas, ištyręs naujus įrodymus ar pirmosios instancijos teismo jau tirtus ir vertintus įrodymus, gali keisti kaltinime nurodytas esmines faktines bylos aplinkybes ar kaltinime nurodytos veikos kvalifikavimą ir savo iniciatyva, kai nustato tokią būtinybę, tačiau tokiu atveju nuteistojo, išteisintojo ar asmens, kuriam byla nutraukta, teisinė padėtis negali būti pasunkinama“¹¹³.

Atsiradus situacijai, kai apeliacinės instancijos teisme galimas kaltinimo keitimas, turi būti ne tik pranešama apie tai nuteistajam, užtikrinant jo teisę žinoti, kuo jis yra kaltinamas, tačiau privaloma ir suteikti laiko pasiruošti galimai pakitusiai gynybai. BPK 256 straipsnio 3 dalies nuostatose imperatyviai nustatyta, kad teismas praneša kaltinamajam ir jo gynėjui apie teisę prašyti pertraukos pasirengti gynybai. Nepranešimas apie galimą kaltinimo keitimą ir nepranešimas apie galimybę byloje daryti pertrauką pasiruošimui gynybai Europos Žmogaus Teisių Teismo laikoma pažeidimu. Viena iš EŽTT sprendimų nurodyta, kad „naudodamasis neginčytinai turėta teise perkvalifikuoti faktus, kurie buvo jam teisingi, apeliacinės instancijos teismas privalėjo suteikti pareiškėjams galimybę pasinaudoti gynybos teisėmis šiuo klausimu; nepateisinama tai, kad teisminis nagrinėjimas nebuvo atidėtas papildomiems argumentams pateikti ar kad pareiškėjų nebuvo paprašyta pateikti paaiškinimus raštu, kol byla buvo nagrinėjama apeliaciniame teisme; priešingai, pareiškėjams nebuvo suteikta galimybė pasirengti gynybai nuo naujo kaltinimo, nes tik iš apeliacinio teismo nuosprendžio jie sužinojo apie faktų perkvalifikavimą, o tada jau buvo per vėlu“¹¹⁴.

Kaip jau minėta, veikos kvalifikacija dažniausiai keičiasi kartu su faktinėmis nusikalstamos veikos padarymo aplinkybėmis, numatytomis kaltinime. Vis dėl to, pasitaiko situacijų, kai nusikalstamos veikos faktinės aplinkybės iš esmės nekeičiamos, tačiau kaltinamojo veika perkvalifikuojama pagal kitą BK straipsnį. Tuo tarpu Konstitucinio Teismo 2013 m. lapkričio 15 d. nutarime nurodoma, kad „situacija, kai iš esmės nekeičiant nusikalstamos veikos

¹¹² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2020 m. lapkričio 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-239-648/2020, Infolex, žiūrėta 2024 m. balandžio 1 d., <https://www.infolex.lt/tp/1947648>.

¹¹³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2023 m. birželio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-166-495/2023, Infolex, žiūrėta 2024 m. sausio 14 d., <https://www.infolex.lt/tp/2173381>.

¹¹⁴ *Supra note*, 26.

faktinių aplinkybių kaltinamojo veika perkvalifikuojama pagal kitą baudžiamąjį įstatymą, numatantį lengvesnį nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą, kuriame nustatytų nusikalstamos veikos požymių visuma yra kaltinamajame akte nurodyto baudžiamojo įstatymo nustatytų požymių visumos dalis, traktuotina kaip nesudaranti prielaidų pažeisti kaltinamojo teisę žinoti kaltinimą ir jo teisę į gynybą. Šioje situacijoje kaltinamajam sudaromos sąlygos žinoti, kuo yra kaltinamas, ir turėti galimybę gintis nuo visų kaltinimo dalių: tiek ginčyti nusikalstamos veikos faktines aplinkybes, tiek atskirus baudžiamajame įstatyme nustatytus nusikalstamos veikos požymius, tiek jų visumą. Vadinas, nėra pagrindo teigti, jog pagal Konstituciją įstatyme turi būti nustatyta, kad apie tokios veikos perkvalifikavimo galimybę kaltinamajam teisiamaajame posėdyje turi būti iš anksto pranešta¹¹⁵.

Veikos kvalifikacijos keitimas į lengvesnę teismo iniciatyva ir nepranešus apie tai proceso dalyviams, gali būti arba nebūti laikomas kaltinamojo teisių pažeidimu vertinant kiekvieną bylą individualiai ir sprendžiant, ar nuo to būtų pasikeitusi gynyba. Nacionalinių teismų praktikoje, ši situacija, kai sprendžiama remiantis numanomu gynybos pasikeitimu, nors originaliai ir reglamentuoja bylos nagrinėjimą pirmosios instancijos teisme, kaip darbe nurodyta anksčiau, taikomos ir bylos nagrinėjimui apeliacinės instancijos teisme.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra nurodęs, kad „byloje apeliacinės instancijos teismas pakeitė ne tiek kaltinime nurodytos veikos esmines faktines aplinkybes, bet jų teisinį vertinimą, t. y. padarė išvadą, kad A. R. veiksmai atitinka ne nusikaltimo nuosavybei – sukčiavimo, o nusikaltimo finansų sistemai – neteisingų duomenų apie pelną pateikimo sudėties požymius. Taigi, teismas sunkesnę veiką perkvalifikavo į lengvesnę, kita vertus, nusikalstamos veikos perkvalifikavimas buvo padarytas neįspėjus išteisintojo ir jo gynėjo iš anksto. Tokiais atvejais tokio pažeidimo pripažinimas esminiu, t. y. suvaržiusiu įstatymų garantuotas kaltinamojo teises, priklauso nuo to, ar gynyba dėl pasikeitusių nusikalstamos veikos faktinių aplinkybių ar nusikalstamos veikos kvalifikavimo galėtų būti kitokia, ar gynyba turėjo galimybę ginčyti naują kvalifikavimą fakto ir teisės aspektu (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-P-1/2014, 2K-P-36/2010, 2K-7-304-976/2016)¹¹⁶. Kasacinis teismas nurodė, kad „Byloje viso baudžiamajo persekiojimo proceso metu A. R. buvo įtariamasis, kaltinamas ir teisiamas dėl nusikalstamos veikos, nurodytos BK 182 straipsnio 2 dalyje, padarymo, tai yra dėl turinio sukčiavimo pagal požymį „apgaulė išvengė didelės vertės turtinės prievolės“. Tokios pozicijos dėl veiksmų kvalifikavimo viso proceso metu laikėsi valstybinį kaltinimą byloje palaikęs prokuroras, be kita ko, ir paduotame apeliaciniame skunde prašęs naikinti pirmosios instancijos teismo išteisinamąjį nuosprendį ir

¹¹⁵ *Supra note*, 20.

¹¹⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2020 m. lapkričio 26 d. nutartis baudžiamajoje byloje Nr. 2K-236-648/2020, Infolex, žiūrėta 2024 m. sausio 14 d., <https://www.infolex.lt/tp/1948075>.

priimti apkaltinamąjį nuosprendį. Iš bylos duomenų matyti, kad kaltinamasis A. R. ir jo gynėjas aktyviai gynėsi nuo tokio kaltinimo. Sprendimas A. R. veiksmus perkvalifikuoti iš nusikaltimo nuosavybei į nusikaltimą finansų sistemai buvo padarytas teismo iniciatyva, todėl teismas turėjo nedelsdamas pranešti išteisintajam apie tokią kaltinimo pakeitimo galimybę ir suteikti laiko pasiruošti gynybai. Nusikalstamos veikos, nurodytos BK 182 straipsnio 2 dalyje ir BK 220 straipsnio 1 dalyje, yra skirtingos, ginančios skirtingus baudžiamojo įstatymo saugomus teisinius gėrius ir įtvirtintos skirtinguose BK skyriuose. Taigi nusikalstamų veikų – sukčiavimo ir neteisingų duomenų apie pelną pateikimo – sudėties požymiai iš esmės skiriasi (pvz., objektas, dalykas, subjektas ir kt.), todėl teismo iniciatyva padarytas kaltinimo pakeitimas šiuo atveju susijęs su naujais (kitokiais) nusikalstamos veikos sudėties požymiais ir veikos kvalifikavimui reikšmingomis aplinkybėmis (pavyzdžiui, palikta kaltinimo faktinė aplinkybė dėl 2009 metų pelno deklaracijos pateikimo VMI tada, kai A. R. jau nedirbo UAB „H.“ direktoriumi). Atsižvelgiant į A. R. procesinį statusą nagrinėjant bylą apeliacine tvarka (išteisintasis), prokuroro apeliacinio skundo turinį ir reikalavimą nuteisti jį už sukčiavimą, šiuo konkrečiu atveju apeliacinės instancijos teismo padarytas veikos kvalifikavimo pakeitimas išteisintajam, iš anksto apie tai neįspėjus, nesuderinamas su teisės į gynybą užtikrinimu. Taigi yra pagrindas konstatuoti, kad išteisintojo gynyba šioje byloje iš esmės būtų buvusi kitokia, jeigu jam būtų tekę apeliacinės instancijos teisme gintis nuo kaltinimo už neteisingų duomenų apie pelną pateikimą¹¹⁷.

Pastaruoju aspektu Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika atitinka Europos Žmogaus Teisių Teismo formuojamą praktiką. EŽTT yra išaiškinęs, kad „tuo atveju, kai kaltinimas iš esmės pakeičiamas, kaltinamajam turi būti suteikiama tinkama galimybė įgyvendinti savo gynybos teises dėl pakeisto kaltinimo. Šiuo atveju lemiamą reikšmę vertinant gynybos teisių užtikrinimo atitiktį Konvencijai turi būtent kaltinimo pakeitimo poveikis galimybėms gintis, t. y. vertinama, ar apskritai gynyba dėl pakeisto kaltinimo būtų kitokia“¹¹⁸.

Manytina, jog apeliacinės instancijos teismas išnagrinėjęs bylą pagal nuteistojo skundą, kurioje pirmosios instancijos teismas buvo pakeitęs kaltinimo kvalifikavimą į sunkesnę, ir įvertinęs nagrinėjamą situaciją kaip vis dėl to atitinkančią pirminį, kaltinime numatytą veikos kvalifikavimą, savo iniciatyva, nors ir nepranešęs apie tai nuteistajam, vėl perkvalifikuoja į kaltinamajame akte buvusį kvalifikavimą, nepažeistų nuteistojo teisės žinoti ir gintis nuo kaltinimo, kadangi toks kaltinimas jam jau buvo inkriminuotas, ir jis turėjo teisę teikti argumentus dėl visų procese buvusių kaltinimo modifikacijų. Pavyzdžiui, paprastosios vagystės sudėtyje pirmosios instancijos teismui įžvelgus vagystę iš saugyklos, kaltinimas perkvalifikuojamas į

¹¹⁷ *Ibid.*

¹¹⁸ 2008 m. rugsėjo 25 d. Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimas Nr. 19692/02, byloje *Seliverstov v. Rusija*, HUDOC, žiūrėta 2024 m. vasario 25 d., [https://hudoc.echr.coe.int/#/{%22itemid%22:\[%22001-88480%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/#/{%22itemid%22:[%22001-88480%22]}),

sunkesnę, tačiau apeliacinės instancijos teismas, nekeisdamas veikos aplinkybių, sprendžia, kad veika turėtų būti vertinama kaip paprasta vagystė, nors iš anksto apie tai nuteistajam ir nepraneša, laikytina, jog jo teisė gintis, žinoti kaltinimą nebuvo pažeista, nes jo gynyba iš esmės nebūtų pasikeitusi.

Laikoma, kad inkriminuojamos veikos kvalifikavimas keičiamas pritaikant baudžiamąjį įstatymą, numatantį lengvesnį nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą, kai veika perkvalifikuojama pagal BK specialiosios dalies straipsnį (straipsnio dalį), kuriame įtvirtinta sankcija nustato švelnesnę bausmę. Tai gali būti sankcijoje numatyta mažesnė maksimali laisvės atėmimo bausmė, numatyta švelnesnė bausmės rūšis. Taip pat, kai keičiant veikos kvalifikaciją pritaikomas BK bendrosios dalies straipsnis (jo dalis), lengvinantis kaltininko teisinę padėtį, arba kai perkvalifikuojant inkriminuojamas pavienes nusikalstamas veikas (sudarancias realiąją sutaptį) į tęstinę nusikalstamą veiką¹¹⁹. Šis aiškinimas tinka ir sprendžiant, ar apeliacinės instancijos teisme nustatytos faktinės aplinkybės iš esmės skiriasi nuo pirmosios instancijos teismo nustatytųjų (BPK 326 straipsnio 1 dalies 4 punkto d papunktis)¹²⁰.

Pažymėtina, kad pakeisti kaltinimą gali prašyti ir gynyba. Tokia situacija aptarta Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2021 m. gegužės 6 d. nutartyje, kurioje nurodoma, kad „kai teismas šalina iš kaltinimo tam tikras faktines aplinkybes ar perkvalifikuoja nusikalstamą veiką ne savo iniciatyva, bet atsižvelgdamas į kaltinamojo ar jo gynėjo teismo proceso metu ar apeliaciniame skunde pateiktą prašymą ir (ar) argumentus, išankstinis proceso dalyvių įspėjimas apie galimus kaltinimo keitimus praranda savo teisinę reikšmę teisei į gynybą užtikrinti“¹²¹. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nurodė, kad „apeliacinės instancijos teismo nuosprendyje jokių naujų, nuteistajai ir jos gynėjui anksčiau nežinomų, faktinių aplinkybių dėl nusikalstamų veikų, susijusių su psichotropinėmis medžiagomis (metamfetaminu), nenustatyta, nusikalstamų veikų kvalifikavimas nepakeistas. Iš esmės apeliacinės instancijos teismo nuosprendyje išdėstytos visos įrodytomis pripažintos faktinės aplinkybės dėl visų nuteistųjų ir pateikta jų teisinė kvalifikacija. Nuteistajai inkriminuotų faktinių aplinkybių turinys ir jų kvalifikavimas iš esmės nesiskiria nuo nurodytų pirmosios instancijos teismo nuosprendyje. Kaltinimo keitimo procedūrų, numatytų įstatyme paskirtis – užtikrinti kaltinamojo teisę žinoti, kuo yra kaltinamas ir gintis nuo kaltinimo, tačiau kai toks prašymas pateikiamas būtent gynybos, įspėti

¹¹⁹ Gabrielė Juodkaitė-Granskienė „Kaltinimo keitimas teisėjo iniciatyva. Veikos perkvalifikavimas ir esminių aplinkybių keitimo kaltinime problematika“, 2022 m. rugsėjo 20 d. mokymų medžiaga.

¹²⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2020 m. spalio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-215-976/2020, Infolex, žiūrėta 2024 m. sausio 14 d., <https://www.infolex.lt/tp/1939084>.

¹²¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2021 m. gegužės 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-51-788/2021, Infolex, žiūrėta 2024 m. sausio 14 d., <https://www.infolex.lt/tp/1993321>.

apie galimus kaltinimo pokyčius nėra prasmės, kadangi būtent toks yra kaltinamojo gynybos pasirinkimas¹²².

Pastebėtina, jog kaip ir pirmosios instancijos teisme, taip ir apeliacinės instancijos teisme, kai teismas šalina iš kaltinimo tam tikras faktines aplinkybes ar perkvalifikuoja nusikalstamą veiką ne savo iniciatyva, bet atsižvelgdamas į kaltinamojo ar jo gynėjo teismo proceso metu ar apeliaciniame skunde pateiktą prašymą ir (ar) argumentus, išankstinis proceso dalyvių įspėjimas apie galimą kaltinimo keitimą praranda savo teisinę reikšmę teisei į gynybą užtikrinti¹²³.

Apibendrinant galima konstatuoti, kad pagal dabartinį teisinį reguliavimą kaltinimo keitimas galimas ne tik pirmosios instancijos teisme, bet ir apeliacinės instancijos teisme, tačiau apeliacinės instancijos teisme kaltinimo keitimo galimybę riboja apeliacijos ribos ir baudžiamojo proceso principai. Apeliacinės instancijos teismui, remiantis Konstitucinio Teismo jurisprudencija, suteikti įgaliojimai būti aktyviam ir savo iniciatyva keisti kaltinimą (nustatytas faktines bylos aplinkybes ir teisinę padarytos nusikalstamos veikos kvalifikaciją). Nors kaltinimo keitimą gali inicijuoti tiek baudžiamojo proceso dalyviai tiek pats teismas, tačiau apie tokią galimybę kaltinamajam ir jo gynybai privalo būti pranešta ir suteikta laiko pasiruošti. Kaltinimas apeliacinės instancijos teisme gali būti keičiamas į sunkesnę tik prokuroro ar nukentėjusiojo (civilinio ieškovo) skundo ribose, apeliacinės instancijos teismas savo iniciatyva gali kaltinimą keisti tik į lengvesnę (švelninantį nuteistojo padėtį) arba nekeičiantį nuteistojo teisinės padėties ir toks reglamentavimas užtikrina apeliacijos principų įgyvendinimą ir laikymąsi.

¹²² *Supra note*, 121.

¹²³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2022 m. sausio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-66-788/2022, Infolex, žiūrėta 2024 m. sausio 14 d., <https://www.infolex.lt/tp/2054334>.

3. BYLOS GRAŽINIMAS PIRMOSIOS INSTANCIJOS TEISMUI: APELIACINĖS INSTANCIJOS TEISMO SPRENDIMAS PABLOGINTI ASMENS PADĖTĮ?

Vadovaujantis anksčiau minėtais apeliacijos principais, nagrinėjant bylą apeliacinės instancijos teisme, nuteistojo, išteisintojo ir asmens, kurio atžvilgiu bylą nutraukta, teisinė padėtis negali būti pabloginta labiau, negu prašoma apeliaciniuose skunduose, kadangi būtent apeliaciniai skundai nustato bylos nagrinėjimo apeliacinės instancijos teisme ribas. Ši taisyklė galioja ir kaltinimo keitimui apeliacinės instancijos teisme, nesvarbu, ar yra gautas prašymas pakeisti kaltinimą, ar kaltinimo keitimas inicijuojamas paties teismo.

2007 m. birželio 28 d. redakcijos BPK 326 straipsnio 1 dalyje buvo numatyta, kad išnagrinėjęs bylą teismo posėdyje, dėl apskūsto nuosprendžio apeliacinės instancijos teismas priima nutartį: 1) atmesti apeliacinį skundą; 2) panaikinti nuosprendį ir nutraukti bylą šio Kodekso 327 straipsnio 1 punkte numatytais pagrindais; 3) pakeisti nuosprendį šio Kodekso 328 straipsnio 3 ir 4 punktuose numatytais pagrindais; 4) panaikinti nuosprendį ir perduoti bylą iš naujo nagrinėti teismui, jeigu bylą išnagrinėjo šališkas pirmosios instancijos teismas arba byla išnagrinėta pažeidžiant šio Kodekso 224 ir 225 straipsniuose nustatytas teisingumo taisykles, arba kai apeliacinės instancijos teisme paaiškėja, kad nuteistasis veikos padarymo metu sirgo ar iki nuosprendžio priėmimo pirmosios instancijos teisme susirgo psichikos liga ir jam turėjo būti taikomos priverčiamosios medicinos priemonės; 5) panaikinti nuosprendį ir perduoti bylą prokurorui, kai ikiteisminio tyrimo metu buvo surašytas iš esmės šio Kodekso 219 straipsnio reikalavimų neatitinkantis kaltinamasis aktas ir tai trukdo nagrinėti bylą.

Kilus abejonų, kad BPK 320 straipsnio 4 dalies nuostatos, kurios draudžia pabloginti nuteistųjų teisinę padėtį pagal kito nuteistojo apeliacinį skundą, nesant prokuroro ar nukentėjusiojo apeliacinio skundo, apeliacinės instancijos teismui po atlikto įrodymų tyrimo nustačius kitokias faktines aplinkybes nei nustatė pirmosios instancijos teismas, t. y., nustačius, kad pirmosios instancijos teismo išvados neatitinka faktinių bylos aplinkybių ir gali sudaryti tokią situaciją, jog apeliacinės instancijos teismas privalėtų priimti akivaizdžiai neteisingą, o tuo pačiu ir neteisėtą sprendimą, kadangi nebūtų procesinės teisinės galimybės nei pačiam apeliacinės instancijos teismui priimti teisingą ir pagrįstą sprendimą, nei gražinti baudžiamąją bylą pirmosios instancijos teismui iš naujo nagrinėti ar prokurorui naujo kaltinamojo akto surašymui, buvo inicijuota Konstitucinio Teismo byla¹²⁴. Kreipiantis į KT buvo nurodoma, kad „tokia situacija sudarytų

¹²⁴ Lietuvos apeliacinio teismo 2017 m. spalio 19 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1A-62-483/2017, Infoplex, žiūrėta 2024 m. balandžio 29 d., <https://www.infolex.lt/tp/1530692>.

prielaidas įsiteisėti akivaizdžiai neteisintiems nuosprendžiams ir neleistų apeliacinės instancijos teismui įgyvendinti savo funkcijos – neleisti įsiteisėti neteisėtiems ir nepagrįstiems nuosprendžiams, šalinti žemesnių instancijų teismų klaidas, neleisti, kad būtų įvykdytas neteislingumas. Konstitucinio Teismo buvo prašoma išaiškinti, ar tokios Baudžiamojo proceso kodekso nuostatos neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai, t. y. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 31 straipsnio 2 dalies ir 109 straipsnio 1 dalies nuostatomis, konstituciniams teisingumo ir teisinės valstybės principams¹²⁵.

Taigi egzistavo tokia situacija, kad apeliacinės instancijos teismas, atlikęs įrodymų tyrimą ir nustatęs kitokias faktines aplinkybes, nei nustatė pirmosios instancijos teismas, negalėdamas įvertinti kito nuteistojo ar išteisintojo, taip pat asmens, kuriam byla nutraukta, kaltės, taip pat negalėdamas gražinti baudžiamosios bylos pirmosios instancijos teismui iš naujo nagrinėti ar prokurorui naujam kaltinamajam aktui surašyti, negalėjo įgyvendinti savo funkcijų¹²⁶.

2017 m. birželio 26 d. Konstitucinio Teismo nutarimu buvo konstatuota, kad „BPK 326 straipsnio 1 dalies 4 punktas (2007 m. birželio 28 d. redakcija) tiek, kiek jame nenustatyti apeliacinės instancijos teismo įgaliojimai, ištyrus įrodymus, kuriuos įvertinus galėtų būti padarytos išvados, kad faktinės aplinkybės iš esmės skiriasi nuo nustatytųjų pirmosios instancijos teismo ir tai gali lemti esminį nuteistojo, išteisintojo ar asmens, kuriam byla nutraukta, padėties pabloginimą, perduoti bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui, prieštarauja Konstitucijos 109 straipsnio 1 daliai, konstituciniams teisinės valstybės, teisingumo principams“¹²⁷.

Tačiau po Konstitucinio Teismo 2017 m. birželio 26 d. nutarimo įstatymų leidėjas aktualias BPK nuostatas, pakeitė tik nuo 2019 m. gruodžio 31 d., kuomet įsigaliojo nauja BPK 326 straipsnio redakcija. Taigi iš esmės dar du su pusę metų po Konstitucinio Teismo pripažinimo, kad BPK 326 straipsnio 1 dalies 4 punktas neatitinka Lietuvos Respublikos Konstitucijos, apeliacinės instancijos teismai susidūrė su situacija, kai apeliacinės instancijos teisme yra gautas tik nuteistojo, išteisintojo arba asmens, kurio atžvilgiu byla nutraukta, skundas, matydami, jog pirmosios instancijos teismo sprendimas neatitinka esminių faktinių nusikalstamos veikos padarymo aplinkybių ar teisinio veikos kvalifikavimo, turėjo vadovautis tiesiogiai Konstitucinio Teismo nutarimu, kaip ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nagrinėdamas kasacinius skundus¹²⁸. Šiuo

¹²⁵ *Supra note*, 124.

¹²⁶ *Supra note*, 5.

¹²⁷ *Ibid.*

¹²⁸ Dar neįsigaliojus minimam BPK pakeitimui, kai kurios leidyklos į spausdinamus Baudžiamojo proceso kodeksus įrašė pastabą apie priimtą Konstitucinio Teismo nutarimą (pvz. „Saulėlė“, išleidusi oficialų BPK tekstą su pakeitimais ir papildymais iki 2018 m. gruodžio 1 d.), taip pat kai kuriuose teisės portaluose talpinami BPK buvo papildyti pastabomis apie minimą nutarimą (pvz. „Infoplex“). Pastaboje nurodoma, kad „2017 06 26 Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimu pripažinta, kad Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 326 straipsnio 1 dalies 4 punktas (2007 m. birželio 28 d. redakcija; Žin., 2007, Nr. 81-3312) tiek, kiek jame nenustatyti apeliacinės

Konstitucinio Teismo nutarimu dar neįsigaliojus BPK pakeitimui rėmėsi ir advokatai teikdami skundus (pvz. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. vasario 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-19-788/2019, Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. liepos 9 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-90-518/2018)¹²⁹.

Štai 2017 m. spalio 16 d. Kauno apygardos teismas nutartimi panaikino Kauno apylinkės teismo 2017 metų gegužės 9 d. nuosprendį ir baudžiamąją bylą perdavė iš naujo nagrinėti nurodydamas, kad „Nagrinėjamoje byloje nustatyta, kad nusikalstamos veikos buvo padarytos apgaule užvaldant skirtingų bendrovių turtą, be to, ir sudarytų sutarčių specifika ir apgaule įgyto turto objektas skiriasi – vienu atveju išperkamojo lizingo būdu įsigyti automobiliai, kitu atveju, pasirašius sutartį su paslaugų teikimo bendrove, įsipareigojant tomis paslaugomis naudotis, lengvatinėmis sąlygomis įsigyta kompiuterinė ir mobilaus ryšio įranga. Visos šios aplinkybės rodo, kad nustačius konkrečius kiekvieno asmens veiksmus, galima išvada, kad buvo padaryta ne viena tęstinė veika, o atskiros nusikalstamos veikos. Tai lemtų nuteistojo, išteisintojo ar asmens, kuriam byla nutraukta, padėties pabloginimą. Apeliacinės instancijos teismas turėtų būti aktyvus procese, teisingai nustatyti bendrininkavimo požymius, nusikalstamos veikos bendrininkų rūšis, kurių nustatymas yra reikšmingas baudžiamojo įstatymo taikymui, kartu, esant reikalui, svarstyti klausimą dėl kaltinime nurodytos veikos faktinių aplinkybių ir jos kvalifikavimo pakeitimo. Tačiau kolegija atkreipia dėmesį į tai, kad baudžiamoji byla apeliacine tvarka nagrinėjama pagal R. B. – asmens, kurio atžvilgiu byla nutraukta, advokato ir nuteistojo E. Ž. apeliacinius skundus, kuriais prašoma juos išteisinti. Prokuroras, civiliniai ieškovai, kiti skundžiamu nuosprendžiu nuteisti asmenys, ar kurių atžvilgiu byla nutraukta, apylinkės teismo nuosprendžio neapskundė“¹³⁰. Taigi apeliacinės instancijos teismas, nesant naujo reguliavimo, pripažino, jog nagrinėjamoje byloje susidarė tokia situacija, kada vertinant pirmosios instancijos tirtus įrodymus, galimas iš esmės skirtingų faktinių aplinkybių konstatavimas ir tai galėtų lemti esminį nuteistojo, išteisintojo ar asmens, kuriam byla nutraukta, padėties pabloginimą, nors dėl to apeliaciniai skundai nepaduoti, ir tiesiogiai taikė Konstitucinio Teismo suformuluotą taisyklę.

instancijos teismo įgaliojimai, ištyrus įrodymus, kuriuos įvertinus galėtų būti padarytos išvados, kad faktinės aplinkybės iš esmės skiriasi nuo nustatytųjų pirmosios instancijos teismo ir tai gali lemti esminį nuteistojo, išteisintojo ar asmens, kuriam byla nutraukta, padėties pabloginimą, perduoti bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui, prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 109 straipsnio 1 daliai, konstituciniams teisinės valstybės, teisingumo principams“.

¹²⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. vasario 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-19-788/2019, Infolex, žiūrėta 2024 m. balandžio 4 d., <https://www.infolex.lt/tp/1703343>, Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. liepos 9 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-90-518/2018, Infolex, žiūrėta 2024 m. balandžio 4 d., <https://www.infolex.lt/tp/1606186>.

¹³⁰ Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2017 m. spalio 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-536-319/2017, Infolex, žiūrėta 2024 m. sausio 14 d., <https://www.infolex.lt/tp/1530348>.

Nuo 2019 m. gruodžio 31 d. įsigaliojusioje naujoje BPK redakcijoje, BPK 326 straipsnio 1 dalies 4 punkto d) papunktyje nurodoma, kad išnagrinėjęs bylą teismo posėdyje, dėl apskūsto nuosprendžio, apeliacinės instancijos teismas priima nutartį panaikinti nuosprendį ir perduoti bylą iš naujo nagrinėti teismui, kai ištyrus ir įvertinus įrodymus apeliacinės instancijos teisme padaroma išvada, kad veikos faktinės aplinkybės iš esmės skiriasi nuo pirmosios instancijos teismo nustatytųjų ir tai gali lemti esminį nuteistojo, išteisintojo ar asmens, kuriam byla nutraukta, padėties pabloginimą, ir dėl to būtų peržengtos bylos nagrinėjimo apeliacine tvarka ribos.

Šiuo metu Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, formuodamas teismų praktiką nagrinėjamu klausimu, nurodo, jog BPK 326 straipsnio 1 dalies 4 punkto d) papunktis „taikomas tais atvejais, kai yra nustatytos visos trys jame nurodytos sąlygos: 1) ištyrus ir įvertinus įrodymus apeliacinės instancijos teisme padaroma išvada, kad veikos faktinės aplinkybės iš esmės skiriasi nuo pirmosios instancijos teismo nustatytųjų, 2) tai gali lemti esminį nuteistojo, išteisintojo ar asmens, kuriam byla nutraukta, padėties pabloginimą 3) ir dėl to būtų peržengtos bylos nagrinėjimo apeliacine tvarka ribos“¹³¹.

Pirmoji sąlyga pakankamai išsamiai yra aptarta pirmosiose darbo dalyse, todėl nebebus analizuojama šioje dalyje, tik primenama, kad BPK 255, 256 straipsnių prasme nusikalstamos veikos faktinėmis aplinkybėmis yra laikoma kaltinamajame akte nurodytos nusikalstamos veikos padarymo vieta, laikas, būdai, padariniai ir kitos svarbios aplinkybės, kurios individualizuoja kaltinamojo padarytą veiką, sudaro pagrindą ją kvalifikuoti kaip nusikalstamą ar turi reikšmės skiriant bausmę arba kitaip suvaržo asmens teisę į gynybą. Teismas, nustatęs kitokias nusikalstamos veikos faktines aplinkybes, nei nurodytos kaltinamajame akte, kiekvienu konkrečiu atveju sprendžia, ar šios naujos aplinkybės iš esmės skiriasi nuo nurodytųjų kaltinamajame akte, ar skiriasi ne iš esmės; ar keičiant nusikalstamos veikos faktines aplinkybes asmens teisę į gynybą būtų suvaržyta; ar yra pagrindas manyti, kad gynyba dėl pasikeitusių nusikalstamos veikos faktinių aplinkybių galėtų būti kitokia. Teismų praktikoje laikomasi nuoseklios pozicijos, kad faktinės aplinkybės iš esmės skiriasi nuo kaltinamajame akte išdėstytųjų tada, kai prisideda tos pačios nusikalstamos veikos epizodai, iš esmės pasikeičia nusikalstamų veikų apimtis, nusikalstamos veikos padarymo laikas, vieta, būdas bei pan. ir jeigu tai turi įtakos veikos kvalifikavimui, bausmei ar kitaip suvaržo kaltinamojo teisę į gynybą (t. y. ar bendriausia prasme gynyba dėl pakeisto kaltinimo būtų kitokia)¹³².

Antroji šios normos taikymo sąlyga susijusi su esminiu nuteistojo, išteisintojo ar asmens, kuriam byla nutraukta, padėties pabloginimu. Apie tokio asmens teisinės padėties palengvinimą

¹³¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2023 m. balandžio 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-124-976/2023, Infolex, žiūrėta 2024 m. balandžio 4 d., <https://www.infolex.lt/tp/2160126>.

¹³² *Supra note*, 8, 20, 69, 96, 131.

jau buvo kalbėta antrojoje darbo dalyje, todėl dabar yra svarbu išanalizuoti galimas asmens teisinės padėties pabloginimo situacijas.

Pirmosios instancijos teismas, keisdamas kaltinimą, gali tai padaryti tiek proceso dalyvių prašymu, tiek savo iniciatyva, tačiau apie tai laiku turi informuoti kaltinamąjį ir suteikti jam laiko pasiruošti gynybai. Tačiau svarbu pabrėžti, kad apeliacinės instancijos teismas, vadovaujantis apeliacijos principais ir teisiniu reglamentavimu, pagal BPK 320 straipsnio 4 dalį, pabloginti nuteistojo ar išteisintojo, taip pat asmens, kuriam byla nutraukta, padėtį gali tik tuo atveju, kai dėl to yra prokuroro, nukentėjusiojo ir civilinio ieškovo skundai. Nuteistojo, išteisintojo ar asmens, kuriam byla nutraukta, padėtis negali būti pabloginta daugiau, negu to prašoma apeliaciniame skunde. BPK 320 straipsnio 4 dalyje nustatyta, kad nuteistojo teisės skūsti, jo manymu, neteisėtus ir nepagrįstus teismų sprendimus įgyvendinimo garantija yra draudimo keisti sprendimą į blogąją pusę (*non reformatio in peius*) principas, reiškiantis, kad dėl skundo padavimo jį padavusiam asmeniui negali kilti jokios neigiamos pasekmės – asmens padėtis dėl jo paties paduoto skundo negali būti pabloginama. Priešingu atveju asmens atžvilgiu vykstantis procesas būtų neteisingas (nesąžiningas)¹³³.

Mindaugas Girdauskas apibendrinęs Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktiką teigė, kad „pagal ją paprastai inkriminuojama veika perkvalifikuojama pagal baudžiamąjį įstatymą, numatantį sunkesnę nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą, kai dėl tokio kvalifikavimo griežtėja taikytina sankcija, ją taikant gali būti pasunkinta kaltininko teisinė padėtis“¹³⁴. Taigi kaltinime nurodytos veikos kvalifikavimas yra keičiamas pritaikant baudžiamąjį įstatymą, numatantį sunkesnę nusikalstamą veiką, kai: pritaikomas BK specialiosios dalies straipsnis (jo dalis, punktas), kurio sankcijoje nustatyta griežtesnė bausmė; papildomai taikomas dar bent vienas BK specialiosios dalies straipsnis (jo dalis, punktas); taikomas BK bendrosios dalies straipsnis (jo dalis), sunkinantis kaltininko teisinę padėtį, pašalinamas kvalifikavimas pagal BK bendrosios dalies straipsnį (jo dalį), lengvinantį kaltininko teisinę padėtį; tęstinė nusikalstama veika perkvalifikuojama į nusikalstamas veikas, sudarančias realią nusikalstamų veikų sutaptį¹³⁵.

Pagal kasacinio teismo praktiką, „nuteistojo, išteisintojo ar asmens, kuriam byla nutraukta, padėties pabloginimą gali lemti nusikalstamos veikos perkvalifikavimas į sunkesnę, nuosprendžiu paskirtos bausmės sugriežtinimas, išteisintojo ar asmens, kuriam byla nutraukta, nuteisimas, didesnio nusikalstama veika padarytos žalos atlyginimo priteisimas ir pan.“¹³⁶.

¹³³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-276/2012, <https://www.infollex.lt/tp/380538>, Nr. 2K-164/2014, <https://www.infollex.lt/tp/820606>, Nr. 2K-380-942/2015 <https://www.infollex.lt/tp/1086965>, Infollex, žiūrėta 2024 m. balandžio 4 d.

¹³⁴ Girdauskas, *Supra note*, 90.

¹³⁵ *Ibid.*

¹³⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2022 m. liepos 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-204-387/2022, Infollex, žiūrėta 2024 m. balandžio 4 d., <https://www.infollex.lt/tp/2093567>.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos laikomasi ir apeliacinės instancijos teismuose: „apeliacinės instancijos teismui pagal nuteistojo ir jo gynėjo apeliacinį skundą sprendžiant klausimą dėl nukentėjusiųjų ir civilinės ieškovės civilinių ieškinių, gali būti pažeistos kitų nuteistųjų procesinės teisės bei pabloginta ne tik nuteistųjų padėtis (priteisus didesnę nusikalstama veika padarytos žalos atlyginimą), tačiau ir užkirstas kelias nukentėjusiesiems, civiliniams ieškovams patikslinti savo reikalavimus, susijusius su jiems padaryta žala. Be to išnagrinėjus nukentėjusiųjų ir civilinės ieškovės civilinius ieškinius apeliacinės instancijos teisme, iš procese dalyvaujančių asmenų būtų atimta teisė apskųsti priimtą sprendimą dėl civilinių ieškinių bei nukentėjusiųjų prašomų priteisti proceso išlaidų. Atsižvelgiant į nurodytas aplinkybes, apylinkės teismo nuosprendžio dalis, kuria nukentėjusiesiems ir civilinei ieškovei pripažinta teisė į ieškinių patenkinimą, žalos dydžio klausimą perduodant spręsti civilinio proceso tvarka, perduotina nagrinėti pirmosios instancijos teismui iš naujo“¹³⁷.

Trečioji sąlyga, būtina BPK 326 straipsnio 1 dalies 4 punkto d papunkčiui taikyti, yra apeliacinio skundo ribų peržengimas. Tai reiškia tokių faktinių aplinkybių inkriminavimą, kurių nebuvo prašoma prokuroro, nukentėjusiojo ar civilinio ieškovo apeliaciniuose skunduose. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas aiškindamas šią sąlygą nurodė, kad „baudžiamojo proceso teisės principai *non reformatio in peius* (pagal kurį apeliacinės instancijos teismas, nagrinėdamas bylą pagal nuteistojo, išteisintojo ar asmens, kuriam byla nutraukta, apeliacinį skundą, negali pabloginti apelianto teisinės padėties) ir *tantum devolutum quantum appellatum* (pagal kurį apeliacinės instancijos teismas turi tikrinti ir vertinti tik apskųstosios pirmosios instancijos teismo sprendimo dalies teisėtumą bei pagrįstumą) išlieka svarbiausi apeliacijos, t. y. teisės skųsti teismo sprendimą realizavimo procesinės formos, principai. Asmens, prieš kurį vykdomas baudžiamasis procesas, teisė skųsti teismo sprendimus yra reali ir efektyvi būtent dėl šių principų. Skundą padavusio asmens (nuteistojo, išteisintojo ar asmens, kuriam byla nutraukta) padėtis paprastai negali būti bloginama, kai procesas tęsiasi jo paties iniciatyva (*kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-733/2007, 2K-312/2008, 2K-274/2009, 2K-195/2011, 2K-276/2012, 2K-164/2014, 2K-509-489/2015, 2K-278-788/2018, 2K-215-976/2020*)¹³⁸. BPK 326 straipsnio 1 dalies 4 punkto d papunktis gali būti taikomas tik tada, kai kitaip neįmanoma ištaisyti pirmosios instancijos teismo padarytų fakto (t. y. teisiškai reikšmingų faktų nustatymo ir vertinimo) klaidų, taigi priimti teisingo sprendimo byloje (*kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-215-976/2020*)¹³⁹“.

¹³⁷ Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2020 m. lapkričio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-55-316/2020, Infolex, žiūrėta 2024 m. sausio 14 d., <https://www.infolex.lt/tp/1943014>.

¹³⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2023 m. balandžio 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-124-976/2023, Infolex, žiūrėta 2024 m. balandžio 29 d., <https://www.infolex.lt/tp/2160126>.

¹³⁹ *Ibid.*

Šiuo aspektu kaip pavyzdį galima pateikti Vilniaus apygardos teismo sprendimą, kuriuo buvo nutarta grąžinti bylą pirmosios instancijos teismui dėl to, kad pirmosios instancijos teismas, pagal BK 220 straipsnio 1 dalį ir 222 straipsnio 1 dalį nuteisęs A. R., bet išteisinęs V. Š., privalėjo nustatyti ir aiškiai išdėstyti A. R. inkriminuotinas šių veikų faktines aplinkybes, tačiau to nepadarė¹⁴⁰. Vis dėl to Lietuvos Aukščiausiasis Teismas panaikino tokį Vilniaus apygardos teismo sprendimą išsamiai pasisakęs, kad „nuosprendžio surašymo reikalavimo pažeidimas šiuo atveju neleidžia konstatuoti visų būtinų sąlygų priimti procesinį sprendimą, nurodytą BPK 326 straipsnio 1 dalies 4 punkto d papunktyje. Nors apeliacinės instancijos teismas nurodė, kad tikrųjų apelianto veikos faktinių aplinkybių nustatymas gali lemti esminį nuteistojo padėties pabloginimą ir bylos nagrinėjimo apeliacine tvarka ribų peržengimą, tačiau nekonkretizavo, kaip konkrečiai nuteistojo padėtis būtų pabloginta ir kokios konkrečiai apeliacijos ribos būtų peržengtos. Kasacinės instancijos teismo teisėjų kolegijos vertinimu, tokia apeliacinės instancijos teismo išvada neatitinka byloje susiklosčiusios procesinės situacijos. Apeliacinės instancijos teismas turėjo galimybę pats ištaisyti pirmiau minėtą pirmosios instancijos teismo padarytą nuosprendžio surašymo pažeidimą nepablogindamas apelianto padėties ir neperžengdamas bylos nagrinėjimo apeliacine tvarka ribų.¹⁴¹“

Kasacinis teismas išskyrė penkis konkrečius argumentus, kuriais remdamasis padarė išvadą, kad apeliacinės instancijos teismas privalėjo iš esmės išnagrinėti visus nuteistojo A. R. paduotame apeliaciniame skunde keliamus klausimus, o ne perduoti bylos dalį (dėl nuteisimo pagal BK 220 straipsnio 1 dalį ir 222 straipsnio 1 dalį) iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui.

Pirmieji du argumentai susiję su skundą padavusiais / nepadavusiais asmenimis ir iš to išplaukiančiomis apeliacinės instancijos teismo bylos nagrinėjimo ribomis. Teismas nurodė, kad „Pirma, apeliacinės instancijos teismas nagrinėjo bylą tik pagal nuteistojo A. R. apeliacinį skundą, kuriuo šis prašė jį išteisinti dėl visų kaltinimų arba grąžinti bylą nagrinėti pirmosios instancijos teismui dėl neišsamaus įrodymų tyrimo ir netinkamo jų vertinimo. Taigi apeliacinės instancijos teismas turėjo pagrindą įvertinti ir pasisakyti dėl visų A. R. inkriminuotų nusikalstamų veikų, tarp jų ir dėl jo nuteisimo pagal BK 220 straipsnio 1 dalį ir 222 straipsnio 1 dalį teisinio ir faktinio pagrįstumo. Antra, V. Š. išteisinimas dėl minėto kaltinimo apeliacine tvarka skundžiamas nebuvo, taigi nebuvo ir teisinio pagrindo vertinti šio procesinio sprendimo faktinį ir teisinį pagrįstumą. Tokioje situacijoje tuo atveju, jei būtų padaryta išvada, kad įrodytais pripažinti A. R.

¹⁴⁰ Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2022 m. rugsėjo 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-355-873/2022, Infolex, žiūrėta 2024 m. sausio 14 d., <https://www.infolex.lt/tp/2121367>.

¹⁴¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2023 m. gegužės 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-143-788/2023, Infolex, žiūrėta 2024 m. balandžio 29 d., <https://www.infolex.lt/tp/2163748>.

veiksmai atitinka nusikalstamų veikų, nurodytų BK 220 straipsnio 1 dalyje ir 222 straipsnio 1 dalyje, požymius, teismas turėjo galimybę pašalinti iš nuteistajam inkriminuotų nusikalstamų veikų aprašymo nuorodas į bendrininkavimą su V. Š.. Tokiu atveju kartu būtų pašalinta ir nuoroda į veikimą bendrininkų grupe, o tai būtų vertinama kaip A. R. teisinės padėties pagerinimas, o ne pabloginimas“¹⁴².

Trečias ir ketvirtas kasacinio teismo argumentai susiję su vertinimu, ar buvo nustatytos iš esmės kitokios faktinės nusikalstamos veikos padarymo aplinkybės: „trečia, esminės faktinės nusikalstamų veikų, nurodytų BK 220 straipsnio 1 dalyje ir 222 straipsnio 1 dalyje, aplinkybės pirmosios instancijos teismo nustatytos pagal įmonės ūkinės ir finansinės veiklos dokumentus, todėl tai, kad teismo nuosprendyje nedetalizuota, kokius konkrečiai ekonominio ir juridinio pobūdžio veiksmus atliko faktinis įmonės vadovas A. R., o kokius – formalus įmonės vadovas V. Š., priešingai nei nurodyta apeliacinės instancijos teismo nutartyje, neatima galimybės ištaisyti pirmiau minėtą nuosprendžio surašymo pažeidimą nepabloginant nuteistojo padėties. Ketvirta, teismo nuosprendyje aprašytame kaltinime pagal BK 220 straipsnio 1 dalį ir 222 straipsnio 1 dalį nurodyta, kad V. Š., būdamas formalus UAB „A“ vadovas, jam inkriminuotus veiksmus atliko pagal A. R. nurodymus. Pirmosios instancijos teismo sprendimą išteisinti V. Š. dėl šio kaltinimo lėmė išvada, kad jis tik vykdė visus A. R. paliepimus, o pats jokių savarankiškų sprendimų nepriiminėjo, nesuvokė ir negalėjo suvokti daromos veikos pavojingumo, taigi veikė neturėdamas tyčios kaip būtino minėtų nusikalstamų veikų elemento. Prokuroras minėtos pirmosios instancijos teismo išvados neskundė. Esant tokiai situacijai, apeliacinės instancijos teismui nebuvo jokių kliūčių nusikalstamų veikų aprašyme būtent taip ir nurodyti V. Š. vaidmenį (kaip asmens, veikiančio be kaltės). Teisėjų kolegijos vertinimu, toks konstatavimas nereikštų esminio faktinių aplinkybių skirtumo, palyginti su pirmosios instancijos teismo nustatytomis aplinkybėmis. Atvirkščiai, toks nusikalstamų veikų aprašymas tik patikslintų, o ne prieštarautų pirmosios instancijos teismo nuosprendyje padarytoms išvadoms“¹⁴³.

Na o paskutinis argumentas susijęs su apeliacinės instancijos teismo kompetencija priimti atitinkamą sprendimą: „Penkta, tuo atveju, jeigu apeliacinės instancijos teismas nustatytų A. R. kaltinime nurodytų ir pirmosios instancijos teismo patvirtintų faktinių aplinkybių neįrodytumą ar prieštaravimą bylos duomenims, teismas turėjo procesinę galimybę tenkinti nuteistojo apeliacinį skundą ir priimti išteisinamąjį nuosprendį pagal BK 220 straipsnio 1 dalį ir 222 straipsnio 1 dalį“¹⁴⁴.

¹⁴² *Supra note*, 141.

¹⁴³ *Ibid.*

¹⁴⁴ *Ibid.*

Kaip jau minėta, grąžinant bylą pirmosios instancijos teismui vadovaujantis BPK 326 straipsnio 1 dalies 4 punkto d papunkčiu, turi būti nustatytos visos trys jame išdėstytos sąlygos. Šių sąlygų visumai atskleisti kaip pavyzdys itin tinka Klaipėdos apygardos teismo nutartis, kurioje nurodyta, kad „apeliacinės instancijos teismas, nustatęs kitokias aplinkybes – kitą nusikalstamos veikos padarymo laiką, negu pirmosios instancijos, pats šios fakto klaidos ištaisyti negali, kadangi, visų pirma, būtų peržengtos apeliacinių skundų nagrinėjimo ribos, nes nė viename iš pateiktų apeliacinių skundų nėra išdėstytas prašymas nuteistajai inkriminuotų nusikalstamų veikų faktines aplinkybes pakeisti kitomis ar pakeisti jos padarytų neteisėtų veiksmų kvalifikavimą. Pakeitus padarytų nusikalstamų veikų faktines aplinkybes naujai nustatytomis, tikėtina, kad galimai bus keičiamas ir jos padarytų nusikaltimų kvalifikavimas, t. y. BK 220 straipsnio 1 dalyje numatyta nusikalstama veika perkvalifikuojama pagal BK 220 straipsnio 2 dalį, 2017 m. lapkričio 21 d. įstatymo Nr. XIII-791 redakcija, įsigaliojusi nuo 2017 m. lapkričio 29 d. Tai savo ruožtu pasunkintų nuteistosios padėtį, t. y. pasunkėtų kaltinimas pagal kvalifikuotą sudėtį ir galimai sunkėtų skiriama bausmė, nes minėtoje normoje yra numatyta griežtesnė baudžiamoji atsakomybė. Nustačius, kad veikos faktinės aplinkybės iš esmės skiriasi nuo pirmosios instancijos teismo nustatytųjų ir tai gali lemti esminį nuteistosios padėties pabloginimą, ir dėl to būtų peržengtos bylos nagrinėjimo apeliacine tvarka ribos (BPK 320 straipsnio 4 dalis), pirmosios instancijos teismo nuosprendis naikintinas, o baudžiamoji byla perduotina nagrinėti iš naujo pirmosios instancijos teismui.¹⁴⁵“

Iš darbo autorės atlikto empirinio teismų praktikos tyrimo matyti, jog BPK 326 straipsnio 1 dalies 4 punkto d papunktis taikomas tik išimtiniais atvejais. Tai patvirtina ir faktas, kad nuo 2020 m. iki darbo pateikimo 2024 m., apeliacinės instancijos teismuose buvo priimtos tik 26 nutartys, kuriomis buvo nutarta grąžinti bylą pirmosios instancijos teismui nagrinėjamu pagrindu. Lietuvos apeliacinis teismas priėmė 3 tokias nutartis, Vilniaus ir Kauno apygardos teismai po 7, Klaipėdos apygardos teismas 4, Panevėžio apygardos teismas 2 ir Šiaulių apygardos teismas 3 nutartis. Šio tyrimo atlikimo metu visos 26 visų 6 apeliacinės instancijos teismų nutartys buvo išanalizuotos.

Taip pat buvo išanalizuotos 9 kasacinės instancijos teismo nutartys, kadangi iš 26 apeliacinės instancijos teismo priimtų sprendimų beveik pusę, t. y. net 46,2 procento sprendimų buvo apskūsti Lietuvos Aukščiausiajam Teismui. Dalį kasacinių skundų, t. y. 25 procentus (3 skundai), LAT atrankos kolegija atsisakė priimti, dar mažiau – tik 16,7 procento (2 skundai) skundų atmetė ir paliko galioti apeliacinės instancijos teismo sprendimus ir net 58,3 procento

¹⁴⁵ Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2021 m. kovo 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-11-795/2021, Infolex, žiūrėta 2024 m. sausio 14 d., <https://www.infolex.lt/tp/1980422>.

(7 skundai) skundų tenkino ir apeliacinės instancijos teismo nutartis panaikino grąžindamas bylą nagrinėti šiam teismui iš naujo. Taip pat buvo vienas atvejis, kuomet apygardos teismo nutartis tiesiogiai nebuvo apskūsta, tačiau procesui apsukus savo ratą ir pasiekus Lietuvos Aukščiausiojo Teismo, kasacinės instancijos teismas nutartyje pasisakė dėl proceso eigoje neteisingai pritaikyto BPK 326 straipsnio 1 dalies 4 punkto d papunkčio¹⁴⁶.

Kaip matyti iš šių nutarčių analizės, dažniausiai apeliacinės instancijos teismai priimdavo sprendimą grąžinti bylą pirmosios instancijos teismui (aktualių pagrindų) nagrinėdami nusikalstamas veikas, numatytas BK XXVIII (nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai nuosavybei, turtinėms teisėms ir turtiniams interesams), XXX (nusikaltimai elektroninių duomenų ir informacinių sistemų saugumui) ir XXXII (nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai finansų sistemai) skyriuose. Pavyzdžiui Vilniaus apygardos teismo nutartyje Nr. 1A-344-932/2023 buvo nustatyta, kad išteisintųjų dėl sukčiavimo veiksmai gali atitikti BK 189 straipsnyje numatytos nusikalstamos veikos požymius¹⁴⁷. Kitoje Vilniaus apygardos teismo nutartyje Nr. 1A-411-873/2021 buvo priimtas sprendimas grąžinti bylą pirmosios instancijos teismui netgi gavus prašymą pakeisti kaltinimą su prokuroro apeliaciniu skundu iš sukčiavimo į BK 183 straipsnio 2 dalį, kadangi tokiu atveju keistūsi bylos nagrinėjimo pirmojoje instancijoje teisingumas (BK 182 straipsnis)¹⁴⁸, kasacinis teismas nutartimi Nr. 2K-204-387/2022 paliko šią apygardos teismo nutartį galioti¹⁴⁹.

Tyrimė analizuojamu aspektu pastebėta, kad teismams nagrinėjant tokio pobūdžio nusikalstamas veikas kyla problemų dėl svetimo turto vertės apskaičiavimo ir teisinio įvertinimo. Štai apeliacinės instancijos teismų nutartyse Nr. 1A-114-1121/2021, Nr. 1A-339-397/2022 teismai nustatė, kad pirmosios instancijos teismai neteisingai įvertino svetimo turto vertę, kas lemtų veikų kvalifikavimą apeliacinės instancijos teisme pagal kvalifikuotą BK straipsnio dalį¹⁵⁰. Vis dėl to, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas apeliacinės instancijos teismų nutartis abiem atvejais panaikino nurodydamas, jog nebuvo padarytos „įrodymais grįstos išvados, kad nagrinėjant bylą apeliacine tvarka buvo nustatytos iš esmės skirtingos faktinės aplinkybės, kartu nekonstatavo būtinios

¹⁴⁶ Panevėžio apylinkės teismo baudžiamoji byla Nr. 1A-150-768/2021, Infolex, žiūrėta 2024 m. sausio 14 d., <https://www.infolex.lt/tp/2018671>, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2023 m. birželio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-170-495/2023, Infolex, žiūrėta 2024 m. balandžio 29 d., <https://www.infolex.lt/tp/2173648>.

¹⁴⁷ Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2023 m. birželio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-344-932/2023, Infolex, žiūrėta 2024 m. sausio 14 d., <https://www.infolex.lt/tp/2175340>.

¹⁴⁸ Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2021 m. gruodžio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-411-873/2021, Infolex, žiūrėta 2024 m. sausio 14 d., <https://www.infolex.lt/tp/2043122>.

¹⁴⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2022 m. liepos 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-204-387/2022, Infolex, žiūrėta 2024 m. vasario 24 d., <https://www.infolex.lt/tp/2093567>.

¹⁵⁰ Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2021 m. vasario 2 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-114-1121/2021, Infolex, žiūrėta 2024 m. sausio 14 d., <https://www.infolex.lt/tp/1965892>, Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2022 m. liepos 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-339-397/2022, Infolex, žiūrėta 2024 m. sausio 14 d., <https://www.infolex.lt/tp/2115061>.

sąlygos, kurią nustačius būtų galima svarstyti sprendimą perduoti bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui¹⁵¹. Kauno apygardos teismo nutartimi Nr. 1A-29-530/2021 byla taip pat buvo gražinta pirmosios instancijos teismui dėl pagrobto turto vertės, kadangi viena iš kaltinamųjų pirmosios instancijos teismo nuteista pagal BK 180 straipsnio 1 dalį, tačiau apygardos teismas įvertinęs bylos aplinkybes nustatė, jog pagrobto turto vertė atitinka BK 180 straipsnio 3 dalį, taip pat gražinimo pagrindu tapo ir kito asmens išteisinimas, pirmosios instancijos teismui klaidingai įvertinus (neįvertinus) bendrininkavimo instituto¹⁵².

Kitoje Kauno apygardos teismo nutartyje Nr. 1A-269-888/2022 buvo nustatyta, kad „apylinkės teismas byloje neteisingai bei prieštaringai vertino nustatytas faktines aplinkybes, susijusias su kiekvieno bendrininko veiksmais, tarp jų ir apeliantų, nukrypdamas nuo teismų praktikos aiškinimo, nepagrįstai perkvalifikuodamas asmenims nusikalstamas veikas iš BK 182 straipsnio 2 dalies į BK 182 straipsnio 1 dalį bei nepagrįstai sprenddamas jų išteisinimo (nustatydamas, jog kaltinamųjų vaidmuo bendrininkų grupės nusikalstamoje veikloje bei indėlis į jos rezultatus nebuvo vienodas) pagal BK 214 straipsnio 1 dalį ir BK 198¹ straipsnio 1 dalį klausimus (A. V. išteisintas taip pat pagal BK 215 straipsnio 1 dalį)¹⁵³.

Su tokiu apeliacinės instancijos teismo sprendimu nesutiko kasacinės instancijos teismas, panaikinęs nutartį, ir nurodęs, kad „baudžiamoji byla apeliacine tvarka buvo nagrinėjama pagal nuteistųjų gynėjų apeliacinius skundus, kuriuose buvo keliamas nepagrįsto nuteisimo pagal BK 182 straipsnio 1 dalį ir 215 straipsnio 1 dalį klausimas. Nagrinėjant bylą apeliacinės instancijos teismo posėdyje nei apeliantai, nei prokuroras nustatyti kitokių faktinių aplinkybių, negu nustatė pirmosios instancijos teismas, kurios būtų iš esmės nepalankesnės nuteistiesiems, neprašė ir D. K. su E. A. bei tuo labiau kitų kaltinamųjų nusikalstamų veikų perkvalifikavimo į švelnesnes ir jų išteisinimo dėl atskirų nusikalstamų veikų neginčijo. Todėl apeliacinės instancijos teismas, nustatęs, kad nuteistųjų ir dalies kitų nuteistųjų nusikalstamos veikos pirmosios instancijos teismo buvo nepagrįstai perkvalifikuotos iš BK 182 straipsnio 2 dalies į BK 182 straipsnio 1 dalį ir D. K., E. A. bei kiti asmenys buvo nepagrįstai išteisinti dėl kaltinimų pagal BK 198¹ straipsnio 1 dalį, 214 straipsnio 1 dalį, 215 straipsnio 1 dalį, privalėjo atlikti įrodymų tyrimą, išklaudyti visų proceso dalyvių nuomonės dėl nusikalstamų veikų perkvalifikavimo į griežtesnes bei atskirų išteisinimų

¹⁵¹ Atitinkamai Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-198-648/2021, Infolex, žiūrėta 2024 m. balandžio 29 d., <https://www.infolex.lt/tp/2038422>, Nr. 2K-124-976/2023, Infolex, žiūrėta 2024 m. balandžio 29 d., <https://www.infolex.lt/tp/2160126>.

¹⁵² Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2021 m. kovo 9 d. nuosprendis baudžiamosiose bylose Nr. 1A-29-530/2021, Infolex, žiūrėta 2024 m. sausio 14 d., <https://www.infolex.lt/tp/1975298>.

¹⁵³ Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2022 m. gegužės 2 d. nutartis baudžiamosiose bylose Nr. 1A-269-888/2022, Infolex, žiūrėta 2024 m. sausio 14 d. <https://www.infolex.lt/tp/2078493>.

panaikinimo ir tik tada priimti procesinį sprendimą. To nepadarius, buvo suvaržytos proceso dalyvių teisės būti išklaustytiems ir kaltinamųjų teisė į gynybą¹⁵⁴.

Iš šio kasacinio teismo išaiškinimo taip pat matyti, kad teismai priima sprendimą grąžinti bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui nevisiškai vadovaudamiesi įstatymu, kuriame numatyta ne tik nustatyti iš esmės skirtingas faktines bylos aplinkybes, bet tokios aplinkybės turi būti nustatytos atlikus tyrimą. Šis aspektas aktualus ir pirmosios instancijos teismams. Kaip matyti ir Klaipėdos apygardos teismo nutarties nagrinėtoje byloje Nr. 1A-177-417/2021 pirmosios instancijos teismas nuteisė kaltinamąjį pagal BK 182 straipsnio 2 dalį, gynėjas skundu prašė perkvalifikuoti į BK 207 straipsnio 1 dalį, tačiau apeliacinės instancijos teismas grąžino bylą nagrinėti apylinkės teismui, nes nagrinėjant bylą sutrumpinto proceso tvarka nebuvo nagrinėtos kai kurios nusikalstamos veikos aplinkybės, kurios gali daryti įtaką apelianto padėčiai (galimas veikimas bendrininkų grupėje)¹⁵⁵.

Taip pat nemaža dalis bylų, kurios buvo grąžintos nagrinėti pirmosios instancijos teismui, buvo susijusios su smurtiniais nusikaltimais. Vilniaus apygardos teismo byloje Nr. 1A-12-873/2020 buvo gautas prokurorės skundas dėl išteisinto asmens pripažinimo kaltu pagal BK 140 straipsnio 1 dalį. Buvo paskirta teismo medicinos ekspertizė, kurios išvadoje nustatytas ne nežymus, o nesunkus sveikatos sutrikdymas, todėl byla grąžinta nagrinėti pirmosios instancijos teismui¹⁵⁶. Panaši situacija nagrinėta ir Vilniaus apygardos teismo byloje Nr. 1A-3-988/2021, kurioje buvo gauti nuteistųjų, nuteistų pagal BK 149 straipsnio 3 dalį, skundai, prašant išteisinti arba sušvelninti paskirtą bausmę. Teismas atlikdamas dalinį įrodymų tyrimą paskyrė nukentėjusiajai psichiatrinę ekspertizę, gauta išvada, kad jos sutrikimai vertinami kaip nesunkus sveikatos sutrikdymas. Prokuroras pateikė prašymą perkvalifikuoti veiką nuteistiesiems papildomai inkriminuojant BK 138 straipsnio 2 dalies 2 punkte numatytą nusikaltimą. Byla buvo grąžinta pirmosios instancijos teismui, kadangi toks prašymo patenkinimas akivaizdžiai pablogintų nuteistųjų padėtį ir būtų pažeisti apeliacijos principai¹⁵⁷.

Dar viena situacija – Klaipėdos apygardos teismo nutartyje Nr. 1A-247-380/2020 nurodoma, kad „iš nuosprendžio motyvuojamosios ir rezoliucinės dalių matyti, jog teismas kaltinamąjį pripažino kaltu ir nuteisė pagal BK 138 straipsnio 2 dalies 8 punktą ir 286 straipsnį. Pažymėtina, jog BK 138 straipsnio 2 dalies 8 punkte yra numatyta baudžiamoji atsakomybė tam,

¹⁵⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2023 m. vasario 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-44-495/2023, Infolex, žiūrėta 2024 m. balandžio 29 d., <https://www.infolex.lt/tp/2143777>.

¹⁵⁵ Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2021 m. lapkričio 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-177-417/2021, Infolex, žiūrėta 2024 m. sausio 14 d., <https://www.infolex.lt/tp/2040909>.

¹⁵⁶ Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2020 m. kovo 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-12-873/2020, Infolex, žiūrėta 2024 m. sausio 14 d., <https://www.infolex.lt/tp/1862751>.

¹⁵⁷ Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2021 m. vasario 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-3-988/2021, Infolex, žiūrėta 2024 m. sausio 14 d., <https://www.infolex.lt/tp/1967328>.

kas nesunkiai sužalojo žmogų dėl chuliganiškų paskatų. Tuo tarpu iš faktinių inkriminuotos nusikalstamos veikos aplinkybių aprašymo akivaizdu, jog jos labiau atitinka būtent BK 138 straipsnio 2 dalies 10 punkte numatytą nusikalstamą veiką (t. y. nesunkų sveikatos sutrikdymą valstybės tarnautojui dėl tarnybos pareigų vykdymo), kuria nuteistasis ir buvo kaltinamas. Savo sprendimo perkvalifikuoti inkriminuotą nusikalstamą veiką teismas niekaip nemotyvavo. Tokiu būdu susiklostė situacija, jog nuteistasis yra nepagrįstai (nemotyvuotai) pripažintas kaltu ir nuteistas ne už BK 138 straipsnio 2 dalies 10 punkte numatytą nusikalstamą veiką, kurios padarymu buvo kaltinamas ir atiduotas teismui, o pagal BK 138 straipsnio 2 dalies 8 punktą. Teisėjų kolegijos vertinimu, tai vienareikšmiškai laikytina esminiu baudžiamojo proceso pažeidimu, dėl kurio apylinkės teismo išvados nėra pagrįstos išsamiau ir nešališku visų bylos aplinkybių išnagrinėjimu, tai suvaržė nuteistojo asmens teises ir neabejotinai sukliudė apylinkės teismui priimti teisėtą sprendimą.¹⁵⁸

Toks Klaipėdos apygardos teismo sprendimas kelia pagrįstų abejonių, kadangi sąlygų visumos, numatytos BPK 326 straipsnio 1 dalies 4 punkto d papunktyje, nėra – nors tokiu kaltinimo pakeitimu pasikeitė esminės nusikalstamos veikos faktinės aplinkybės, tačiau nuteistojo padėtis nebuvo pabloginta – jis nuteistas už nusikaltimą, numatytą tame pačiame straipsnyje, sankcija lieka ta pati. Nuteistasis šį teismo sprendimą skundė kasacine tvarka, tačiau Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Atrankos kolegija konstatavo, kad „skunde nėra suformuluota teisinių argumentų, kurie sudarytų pagrindą nagrinėti šią bylą kasacine tvarka dėl galimai padarytų esminių BPK pažeidimų ar netinkamai pritaikyto baudžiamojo įstatymo nuostatų. Toks skundas neatitinka aukščiau nurodytų įstatymo reikalavimų, todėl jį atsisakytina priimti“¹⁵⁹.

Lietuvos apeliacinis teismas taip pat nagrinėjo situaciją, kuomet dėl pirmosios instancijos teismo nuosprendžio, kuriuo asmuo nuteistas pagal BK 135 straipsnio 2 dalies 3 punktą, ir paduotas tik gynėjo apeliacinis skundas dėl švelnesnės bausmės paskyrimo. Buvo paskirta teismo medicinos ekspertizė ir apeliacinis teismas konstatavo, kad „atlikus pirmiau aptartų papildomų įrodymų tyrimo veiksmus nustatytos naujos reikšmingos bylai faktinės aplinkybės, kurios nebuvo žinomos bylą nagrinėjant pirmosios instancijos teisme. Naujai paaiškėjusi aplinkybė – nukentėjusiojo mirties faktas bei Valstybinės teismo medicinos tarnybos ekspertizės akte bei Valstybinės teismo psichiatrijos tarnybos teismo psichiatrijos ekspertizės akte padarytos išvados, ekspertų paaiškinimai dėl patirtų sužalojimų pobūdžio, šių sužalojimų ir nukentėjusiojo mirties priežastinio ryšio, sudaro objektyvų pagrindą nustatyti iš esmės skirtingam, nei jas nustatė

¹⁵⁸ Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2020 m. gruodžio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-247-380/2020, Infolex, žiūrėta 2024 m. sausio 14 d., <https://www.infolex.lt/tp/1954945>.

¹⁵⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo atrankos kolegijos 2021 m. birželio 8 d. nutartis Nr. BIK-328/2021, Infolex, žiūrėta 2024 m. balandžio 29 d., <https://www.infolex.lt/tp/2000697>.

pirmosios instancijos teismas, nuteistojo nusikalstamos veikos faktinių aplinkybių konstatavimui ir tai gali lemti esminį nuteistojo teisinės padėties pabloginimą, bei dėl to būtų peržengtos bylos nagrinėjimo apeliacine tvarka ribos.¹⁶⁰

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas sutiko su tokiu Lietuvos apeliacinio teismo sprendimu ir gynėjo kasacinį skundą atmetė¹⁶¹.

Kitoje Lietuvos apeliacinio teismo nagrinėjote byloje Nr. 1A-165-318/2020, nuteistojo gynėjas prašė veiką iš BK 129 straipsnio 2 dalies 3 punkto perkvalifikuoti į BK 130 straipsnį, prokuroras prašė pripažinti sunkinančią aplinkybę dėl veikimo bendrininkų grupe, kito nuteistojo veiką iš BK 140 straipsnio 1 dalies perkvalifikuoti į BK 135 straipsnio 1 dalį. „Teisėjų kolegija vertindama, kad veikdami bendrininkų grupe S. J. su D. M., smūgiuodami rankomis ir kojomis, padarinių atžvilgiu veikdami bendra neapibrėžta tyčia, bendrais veiksmais padarė sužalojimus, nuo kurių nukentėjusysis mirė, nustatė iš esmės skirtingas faktines aplinkybes, negu buvo nustatęs pirmosios instancijos teismas. Šių skirtingų aplinkybių nustatymas gali lemti nuteistojo S. J. nusikalstamų veiksmų kvalifikavimą pagal griežtesnį baudžiamąjį įstatymą, negu prokuroras prašo apeliaciniame skunde, todėl iš esmės pažeistų minėtą draudimą bloginti nuteistojo teisinę padėtį daugiau, negu prašoma skunde (*non reformatio in peius*), ir dėl to būtų peržengtos bylos nagrinėjimo apeliacine tvarka ribos (BPK 320 straipsnio 4 dalis)“¹⁶².

Kauno apygardos teismo nutartyje Nr. 1A-1-485/2023 nagrinėta situacija, kuomet pirmosios instancijos teismas nuteisė asmenį pagal BK 139 straipsnio 1 dalį ir BK 229 straipsnį, byloje buvo pateikti nuteistojo ir nukentėjusiojo apeliaciniai skundai. Prokuroras procese pateikė patikslintą kaltinimą pagal BK 228 straipsnio 1 dalį ir BK 138 straipsnio 1 dalį ir paprašė bylą gražinti pirmosios instancijos teismui. Apeliacinės instancijos teisme buvo atliktas įrodymų tyrimas, papildoma ekspertizė, kurioje nustatyta, kad dalis sužalojimų atitinka nesunkų sveikatos sutrikdymo mastą, tačiau iš esmės nagrinėjamas klausimas dėl trauminių poveikių kiekio. Apeliacinės instancijos teismas gražindamas bylą pirmosios instancijos teismui nurodė, kad „teisėjų kolegijos vertinimu, nagrinėjamoje byloje susiklostė situacija, kai nustatytos veikos faktinės aplinkybės iš esmės skiriasi nuo pirmosios instancijos teismo nustatytųjų ir tai galėtų lemti esminį nuteistojo padėties pabloginimą. Byloje nėra prokuroro apeliacinio skundo, o nukentėjusiojo apeliaciniame skunde dėl minėtų faktinių aplinkybių keisti kaltinimo neprašoma, dėl to būtų peržengtos bylos nagrinėjimo apeliacine tvarka ribos, teismas negalėtų teisingai

¹⁶⁰ Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. vasario 23 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1A-14-307/2021, Infolex, žiūrėta 2024 m. sausio 14 d., <https://www.infolex.lt/tp/1971096>.

¹⁶¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2021 m. lapkričio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-210-511/2021, Infolex, žiūrėta 2024 m. balandžio 29 d., <https://www.infolex.lt/tp/2041999>.

¹⁶² Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. lapkričio 13 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1A-165-318/2020, Infolex, žiūrėta 2024 m. sausio 14 d., <https://www.infolex.lt/tp/1944836>.

išnagrinėti bylos apeliacine tvarka. Pažymėtina ir tai, kad prokuroras, apeliacinėje instancijoje pateikę prašymą dėl kaltinime nurodytos veikos kvalifikavimo pakeitimo, prašė apeliacinės instancijos teismo perduoti bylą iš naujo nagrinėti apylinės teismui¹⁶³.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas šią apygardos nutartį visgi panaikino nurodydamas, kad „išvada, kad faktinės veikos aplinkybės iš esmės skiriasi nuo pirmosios instancijos teismo nustatytųjų, turi reikšti prisidedančius tos pačios nusikalstamos veikos epizodus, iš esmės pasikeičiančią nusikalstamų veikų apimtį, kitokius nusikalstamos veikos padarymo laiką, vietą, būdą bei pan. ir tai turi turėti įtakos veikos kvalifikavimui, bausmei ar kitaip suvaržyti kaltinamojo teisę į gynybą. Pirmosios instancijos teismas skyrė daug dėmesio sužalojimų mechanizmui nustatyti ir, įvertinęs visus įrodymus, padarė išvadą, kad nukentėjusysis buvo sužalotas vienu trauminiu poveikiu, kai nuteistasis vertė jį ant grindų ir jis parkrito. Apklausus apeliacinės instancijos teisme nukentėjusįjį ir liudytojus, jokių naujų duomenų, rodančių kitokius ar daugiau nuteistojo veiksmų, kurie reikštų daugiau trauminių poveikių, gauta nebuvo, taigi jokių naujų įvykyje dalyvavusių asmenų veiksmų apeliacinės instancijos teismas nenustatė. Tokioje situacijoje nėra pagrindo daryti išvadą, kad apeliacinės instancijos teismas nustatė iš esmės skirtingas faktines aplinkybes, nei jas nustatė pirmosios instancijos teismas“¹⁶⁴.

Bylos grąžinimo pirmosios instancijos teismui institutas buvo pritaikytas ir nagrinėjant bylą dėl BK 281¹ straipsnio 1 dalyje numatytos nusikalstamos veikos, Vilniaus apygardos teismui nustačius, kad asmuo be pagrindo buvo atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą¹⁶⁵.

Kitas atvejis, kuris buvo susijęs su bylos nutraukimu, buvo nagrinėtas Kauno apygardos teisme. Prokurorės skunde buvo nesutinkama su baudžiamosios bylos nutraukimo pagrindu. Pirmosios instancijos teismas asmeniui dėl kaltinimo pagal BK 284 straipsnį taikė BK 38 straipsnio nuostatas. Apeliacinės instancijos teismas padarė išvadą, kad tam nėra pagrindų ir šios klaidos ištaisyti apeliacinėje instancijoje negali, kadangi būtų peržengtos apeliacinio skundo ribos. Proceso eiga buvo tokia, kad pirmiausia asmens atžvilgiu dėl šios veikos buvo nutrauktas ikiteisminis tyrimas, tačiau paskui atnaujintas, gavus duomenų, kad nuteistasis galimai padarė naują tyčinį nusikaltimą, dėl kurio atliekamas ikiteisminis tyrimas, tuomet ikiteisminiai tyrimai sujungti. Baigus ikiteisminį tyrimą, prokurorė perdavė ikiteisminio tyrimo medžiagą su pareiškimu dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu dėl galimai padarytų

¹⁶³ Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2023 m. vasario 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-1-485/2023, Infolex, žiūrėta 2024 m. sausio 14 d., <https://www.infolex.lt/tp/2145364>.

¹⁶⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2023 m. gruodžio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-273-654/2023, Infolex, žiūrėta 2024 m. balandžio 29 d., <https://www.infolex.lt/tp/2212391>.

¹⁶⁵ Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2021 m. sausio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-48-885/2021, Infolex, žiūrėta 2024 m. sausio 14 d., <https://www.infolex.lt/tp/1961121>.

nusikalstamų veikų, numatytų BK 284 straipsnyje ir BK 178 straipsnio 1 dalyje (2 veikos). „Skundžiamu nuosprendžiu kaltinamasis buvo nuteistas dėl BK 178 straipsnio 1 dalyje numatytų nusikalstamų veikų padarymo, o dėl BK 284 straipsnyje numatytos nusikalstamos veikos padarymo baudžiamoji byla nutraukta. Savo procesinį sprendimą dėl nutraukimo teismas motyvavo tuo, kad ikiteisminis tyrimas dėl BK 284 straipsnyje padarytos nusikalstamos veikos padarymo, kuris nutrauktas BK 38 straipsnio pagrindu, neturėjo būti atnaujintas, kadangi naujos nusikalstamos veikos padarytos dar iki priimant nutarimą nutraukti ikiteisminį tyrimą, nors ir nebuvo žinomos nutarimo priėmimo metu. Pirmosios instancijos teismas nusprendė nutarimą, kuriuo nutrauktas ikiteisminis tyrimas kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius, palikti galioti ir bylą šioje dalyje nutraukti. Pirmosios instancijos teismas nepagrįstai paliko galioti prokuroro nutarimą nutraukti ikiteisminį tyrimą, taip išeidamas už savo kompetencijos ribų, kadangi, vadovaujantis BK 38 straipsnio 4 dalimi ir BPK 217 straipsnio 4 dalimi, atnaujinus ikiteisminį tyrimą, ankstesnis nutarimas, kuriuo asmuo atleidžiamas nuo atsakomybės, nustoja galioti, t. y. netenka galios. Nagrinėjamu atveju prokurorei priėmus nutarimą ikiteisminį tyrimą atnaujinti, neteko galios nutarimas, kuriuo nutrauktas ikiteisminis tyrimas kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius. Iš byloje esančių duomenų matyti, kad nuteistasis galimai padarė ir BK 284 straipsnyje numatytą nusikalstamą veiką, tačiau skundžiamu nuosprendžiu liko neišspręstas klausimas dėl jo veiksmų vertinimo šios veikos kontekste (kaltės klausimas). Atsižvelgiant į tai, apeliacinės instancijos teismas negali bloginti nuteistojo padėties, padaręs išvadą, kad galimai nagrinėjamu atveju padaryta ir BK 284 straipsnyje numatyta nusikalstama veika, kuri skundžiamu nuosprendžiu liko neįvertinta baudžiamosios atsakomybės kontekste, dėl šių priežasčių grąžina bylą pirmosios instancijos teismui iš naujo nagrinėti“¹⁶⁶.

Iki šiol paminėtose bylose situacijos buvo gana aiškios, nepaisant to, jog kai kurios nutartys Lietuvos Aukščiausiojo Teismo buvo panaikintos dėl to, kad apeliacinės instancijos teismai nesilaikė BPK 326 straipsnio 1 dalies 4 punkto „d“ papunkčio nuostatose nustatytinų sąlygų, reikalingų nustatyti norint priimti sprendimą grąžinti bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui. Tačiau analizuojant apeliacinės instancijos teismų praktiką taikant pasitaikė ir išskirtinių situacijų, kai apeliacinės instancijos teismo sprendimai grąžinti bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui būna susiję ir su akivaizdžiomis pirmosios instancijos teismų klaidomis.

Pavyzdžiui Klaipėdos apygardos teismas nutartimi Nr. 1A-173-557/2021 grąžino bylą nagrinėti pirmosios instancijos teismui, kadangi pirmosios instancijos teismas, priėmęs

¹⁶⁶ Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2021 m. balandžio 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-169-383/2021, Infolex, žiūrėta 2024 m. sausio 14 d., <https://www.infolex.lt/tp/1987308>.

išteisinamąjį nuosprendį, dėl vieno iš kaltinimų nepriėmė jokio sprendimo. Kadangi apeliaciniu skundu prokuroras prašė pripažinti asmenį kaltu dėl visų pateiktų kaltinimų, o asmens kaltė dėl nusikalstamos veikos visiškai nebuvo įvertinta, byla gražinta nagrinėti iš naujo¹⁶⁷. Panaši situacija nagrinėta ir Šiaulių apygardos teismo nutartyje Nr. 1A-74-744/2022, kurioje apeliaciniai skundai buvo susiję tik su bausmės klausimais, tačiau apygardos teismas pastebėjęs, kad nesutapo kaltinime ir rezoliucinėje nuosprendžio dalyje esančių nusikalstamų veikų kiekis, gražino bylą pirmosios instancijos teismui ir dėl galimos nuteistojo padėties pabloginimo, ir dėl teismo šališkumo¹⁶⁸.

Taip pat keliose bylose vietoje kaltinimo pakeitimo teisme, pirmosios instancijos teismų buvo priimti sprendimai kreiptis atskira nutartimi į prokurorą pranešant apie kitą galimai padarytą nusikalstamą veiką, tačiau apeliacinės instancijos teismai su tokiais sprendimais nesutiko¹⁶⁹. Kaip pavyzdys pateikiama Kauno apygardos teismo nutartis Nr. 1A-368-238/2020. Pirmosios instancijos teisme asmuo buvo kaltinamas tuo, kad pro neužrakintas duris įsibrovė į sandėliuką, ir iš jo slapta pagrobė du dviračius bei kitą turtą, kurio bendra vertė 283 Eur. Iki įrodymų tyrimo teisme pradžios prokurorė pateikė prašymą pakeisti kaltinimą nurodant, kad asmuo iš daugiabučio gyvenamojo namo bendrai naudojamo antrojo aukšto balkono, būdamas apsvaigęs nuo alkoholio, išmetė nukentėjusiajai priklausančius dviračius, tokiu būdu vandališkais veiksmais demonstravo nepagarbą aplinkiniams ir aplinkai ir sutrikdė visuomenės rimtį bei tyčia sugadino svetimą 250 Eur vertės turtą. Apygardos teismas palyginęs pirminį ir vėliau patikslintą kaltinimą, nustatė, kad „yra keičiama tik dalis esminių faktinių aplinkybių, t. y. veikos padarymo būdas, padariniai, kas turėjo reikšmės ir veikos kvalifikavimui, tikslinamos nusikalstamos veikos padarymo vietos bei laiko aplinkybės. Tačiau naujas kaltinimas iš esmės yra grindžiamas faktinėmis aplinkybėmis, kurios susijusios su tuo pačiu įvykiu bei buvo tiriamos ikiteisminio tyrimo metu ir nagrinėjamos pirmosios instancijos teisme. Šiuo atveju, keičiant dalį esminių aplinkybių arba jas tikslinant, kaltinimas iš esmės tik individualizuotas. Pirmosios instancijos teismo argumentas, kad nagrinėjamoje byloje pakeistame kaltinime išdėstytos aplinkybės pernelyg nutolusios nuo pirminiame kaltinime išdėstytų, yra formalus to paties įvykio, dėl kurio pareikšti kaltinimai, įvertinimas, neatsižvelgiant į subjekto elgesio formą ir jo santykio su veika esmę. Nustatyta, kad baudžiamojoje byloje kaltinimą palaikiusi prokurorė, nepažeisdama BPK 256 straipsnyje įtvirtintų reikalavimų, rašytinį prašymą pakeisti kaltinimą BPK 256 straipsnio 2 dalies pagrindu, pateikė iki

¹⁶⁷ Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2021 m. spalio 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-173-557/2021, Infolex, žiūrėta 2024 m. sausio 14 d., <https://www.infolex.lt/tp/2030449>.

¹⁶⁸ Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2022 m. kovo 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-74-744/2022, Infolex, žiūrėta 2024 m. sausio 14 d., <https://www.infolex.lt/tp/2066454>.

¹⁶⁹ Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. gegužės 5 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1A-97-487/2021, Infolex, žiūrėta 2024 m. sausio 14 d., <https://www.infolex.lt/tp/1991422>.

įrodymų tyrimo teisme pabaigos. Iš pirmosios instancijos teismo posėdžio protokolo matyti, kad teismo posėdžio metu proceso dalyviai buvo informuoti apie prašymą pakeisti kaltinimą, proceso dalyviai susipažino su prokurorės pateiktu kaltinimu. Teismas teiravosi, ar reikia laiko pasiruošti gynybai. Išteisintasis ir jo gynėjas šia teise nepasinaudojo. Išteisintasis sutiko su naujai pareikštu kaltinimu ir dėl BK 284 straipsnyje nustatytos veikos padarymo prisipažino. Taigi, aptariamam atveju matyti, kad kaltinamojo teisės į gynybą nebuvo pažeistos. Teisėjų kolegija sprendžia, kad prokurorės pateiktas prašymas pakeisti kaltinimą atitinka BPK 256 straipsnyje įtvirtinto instituto prasmę bei kaltinimo keitimo ribas, jis buvo pagrįstas ir teisėtas. Taigi, teismas gavęs prokurorės pateiktą pakeistą kaltinimą, jį priėmė ir prijungė prie bylos. Taip, teismas privalėjo jį (kaltinimą) išnagrinėti iš esmės ir tuo klausimu, kaip numato BPK 303 straipsnis, priimti nuosprendį, kuris gali būti apkaltinamasis ar išteisinamasis, ar priimti nuosprendį ir bylą nutraukti. Kitokio sprendimo šiuo atveju priimti apylinkės teismas negalėjo¹⁷⁰.

Apeliacinės instancijos teismas nutartyje taip pat pažymėjo, jog „susidariusioje situacijoje – išteisinamuoju nuosprendžiu užbaigus baudžiamąjį procesą ir tuo pačiu teismo nutartimi pagal BPK 257 straipsnį prokurorui pranešus dėl galimai padarytos nusikalstamos veikos, dėl kurios jau yra priimtas išteisinamasis nuosprendis, padarymo – sudaromos prielaidos pradėti pakartotinį baudžiamąjį persekiojimą tam pačiam asmeniui dėl tų pačių veiksmų. Baudžiamojo persekiojimo pradėjimas dėl tos pačios veikos pažeistų *non bis in idem* principo nuostatas.¹⁷¹“ Apygardos teismas padarė išvadą, kad apeliacinės instancijos teisme negali būti taisomos apylinkės padarytos klaidos, nes apylinkės teisme kaltinimas pagal BK 284 straipsnį visiškai nenagrinėtas, įrodymai netirti ir nevertinti, išvados nepadarytos, tokiu būdu apeliantams būtų atimta galimybė nuosprendį skųsti apeliacine tvarka.

Su tokia Kauno apygardos teismo nutartimi kasacinės instancijos teismas nesutiko, panaikino apeliacinės instancijos teismo nutartį ir grąžino ją nagrinėti iš naujo apeliacinės instancijos teismui nurodydamas, kad „kaltinimą baudžiamojoje byloje palaikanti prokurorė, nepažeisdama BPK 256 straipsnyje įtvirtintų reikalavimų, rašytinį prašymą pakeisti kaltinimą BPK 256 straipsnio 2 dalies pagrindu pateikė iki įrodymų tyrimo teisme pabaigos, informavo proceso dalyvius apie prašymą pakeisti kaltinimą, o proceso dalyviai susipažino su pateiktu kaltinimu. Iškart po to teismas teiravosi, ar reikia laiko pasiruošti gynybai. Išteisintasis ir jo gynėjas šia teise nepasinaudojo. Išteisintasis sutiko su naujai pareikštu kaltinimu ir dėl BK 284 straipsnyje nustatytos veikos padarymo prisipažino. Taigi, aptariamam atveju matyti, kad

¹⁷⁰ Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2020 m. birželio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-368-238/2020, Infolex, žiūrėta 2024 m. sausio 14 d., <https://www.infolex.lt/tp/1897296>.

¹⁷¹ *Ibid.*

kaltinamojo teisės į gynybą nebuvo pažeistos.¹⁷²“ Kasacinis teismas taip pat pažymėjo, kad „pagal Konstituciją bendrosios kompetencijos teismų instancinės sistemos paskirtis yra sudaryti prielaidas aukštesnės instancijos teismuose ištaisyti bet kurias fakto (t. y. teisiškai reikšmingų faktų nustatymo ir vertinimo) ar bet kurias teisės (t. y. teisės taikymo) klaidas, kurias dėl kokių nors priežasčių gali padaryti žemesnės instancijos teismas, ir neleisti, kad kokioje nors bendrosios kompetencijos teismų nagrinėtoje baudžiamojoje ar kitos kategorijos byloje būtų įvykdytas neteisingumas, pagal minėtą Konstitucinio Teismo nutarimą, teismų praktiką, apeliacinės instancijos teismas privalėjo imtis BPK 256 straipsnyje įtvirtintos procedūros, iš esmės išnagrinėti prokurorės apeliacinį skundą ir, jei būtina, įvertinęs pirmosios instancijos teismo įrodymų tyrimo kokybę (pvz., pirmosios instancijos teismo posėdyje nebuvo tiriami bylai teisingai išspręsti svarbūs įrodymai, įrodymų tyrimas atliekamas pažeidžiant BPK nuostatas), atlikti įrodymų tyrimą (kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-59-677/2017)¹⁷³“.

Kitoje apeliacinės instancijos teismo nutartyje buvo priimtas sprendimas gražinti bylą pirmosios instancijos teismui nurodant, kad teismas neturėjo teisės savo iniciatyva keisti kaltinimo. Šiaulių apygardos teismo nutartyje Nr. 1A-208-519/2020 nurodyta, kad „nors iš pirmosios instancijos teismo posėdžio protokolo matyti, jog teismas informavo kaltinamąjį, kad teismas pasilieka galimybę keisti kaltinimą, tačiau kaltinamasis galėjo būti nuteistas pagal baudžiamąjį įstatymą, nustatantį sunkesnę nusikaltimą arba pagal faktines aplinkybes, kurios iš esmės skiriasi nuo kaltinime išdėstytojų, tik esant prokuroro, ar nukentėjusiojo rašytiniam prašymui. Pirmosios instancijos teismas kaltinimą pakeitė nesant prokuroro ar nukentėjusiojo prašymo pakeisti kaltinime nurodytus veikos kvalifikavimą ir išdėstytas faktines aplinkybes, todėl konstatuojama, kad buvo pažeisti BPK 255, 256 straipsnių reikalavimai¹⁷⁴“.

Nors ši Šiaulių apygardos teismo nutartis nebuvo apskūsta kasacine tvarka, tačiau sutikti, kad tokia praktika yra teisinga, negalima. Dar 2013 m. lapkričio 15 d. Konstitucinio Teismo nutarime buvo konstatuota, kad „BPK 256 straipsnio 1 dalis (2007 m. birželio 28 d., 2011 m. gruodžio 22 d. redakcijos) tiek, kiek joje nenustatyta, kad teismas gali savo iniciatyva pakeisti kaltinime nurodytos veikos faktines aplinkybes iš esmės skirtingomis, pripažinta prieštaraujanti Konstitucijos 31 straipsnio 2 daliai, 109 straipsnio 1 daliai, konstituciniams teisingumo, teisinės valstybės principams. Konstitucinis Teismas konstatavo, kad pagal tokį teisinį reguliavimą pirmosios instancijos teismas yra saistomas ikiteisminio tyrimo metu surinktų duomenų, negali išnaudoti visų galimybių nustatyti tiesą baudžiamojoje byloje, nustatyti tikrųjų bylos aplinkybių ir

¹⁷² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2020 m. kovo 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-74-719/2020, Infolex, žiūrėta 2024 m. balandžio 29 d., <https://www.infolex.lt/tp/1863790>.

¹⁷³ *Ibid.*

¹⁷⁴ Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2020 m. spalio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-208-519/2020, Infolex, žiūrėta 2024 m. sausio 14 d., <https://www.infolex.lt/tp/1933402>.

priimti teisingo sprendimo dėl asmens, kaltinamo padarius nusikalstamą veiką, kaltumo. Taip sudaromos prielaidos bylos sprendimą, taigi ir teisingumo įgyvendinimą, lemti ne teismo atliktam reikšmingų duomenų (įrodymų) įvertinimui, bet nagrinėjimo teisme dalyvių nuomonei, taip pat išteisinti kaltą padarius nusikalstamą veiką asmenį arba paskirti jam neteisingą bausmę. Taigi pagal Konstituciją, jos 31 straipsnio 2 dalį, 109 straipsnio 1 dalį, konstitucinius teisinės valstybės, teisingumo principus, baudžiamąją bylą nagrinėjančiam teismui turi būti sudarytos galimybės savo iniciatyva pakeisti kaltinime nurodytos veikos faktines aplinkybes iš esmės skirtingomis. Įgyvendindamas šią teisę, teismas privalo pranešti kaltinamajam ir kitiems nagrinėjimo teisme dalyviams apie tokią galimybę, užtikrinti teisę žinoti kaltinimą, teisę į gynybą, kitų konstitucinių tinkamo teisinio proceso principų įgyvendinimą¹⁷⁵. 2015 m. liepos 10 d. įsigaliojusi BPK 256 straipsnio redakcija buvo papildyta nurodant, kad teismas ir tais atvejais, kai yra pagrindas manyti, kad kaltinime nurodytos veikos faktinės aplinkybės gali būti iš esmės skirtingomis, apie tai nedelsdamas praneša nagrinėjimo teisme dalyviams. Taigi darytina išvada, kad teismas galėjo savo iniciatyva pakeisti kaltinimą, kaltinamasis buvo apie tai informuotas, jo teisės nebuvo pažeistos. Dar daugiau, apeliaciniu skundu su veikų kvalifikavimu nesutiko prokuroras, todėl apygardos teismas turėjo teisę ir pareigą pats tinkamai išnagrinėti bylą apeliacine tvarka, negrąžindamas jos pirmosios instancijos teismui.

Dar viena apeliacinės instancijos teismo nutartis, nepasiekusi Lietuvos Aukščiausiojo Teismo, kuri autorės nuomone formuoja klaidingą teismų praktiką – Kauno apygardos teismo nutartis Nr. 1A-110-238/2020. Šioje byloje apygardos teismas grąžino bylą pirmosios instancijos teismui nurodydamas, kad pirmosios instancijos nuosprendis yra nemotyvuotas: „BPK 326 straipsnio 1 dalies 4 punkto d) papunktyje nurodyta, kad apeliacinės instancijos teismas panaikina nuosprendį ir perduoda bylą iš naujo nagrinėti teismui, kai ištyrus ir įvertinus įrodymus apeliacinės instancijos teisme padaroma išvada, kad veikos faktinės aplinkybės iš esmės skiriasi nuo pirmosios instancijos teismo nustatytųjų ir tai gali lemti esminį nuteistojo, išteisintojo ar asmens, kuriam byla nutraukta, padėties pabloginimą, ir dėl to būtų peržengtos bylos nagrinėjimo apeliacine tvarka ribos. Būtent ši situacija ir minėtos įstatymo normos aplinkybės nustatytos šioje byloje. Esant šioms aplinkybėms, daroma išvada, kad nuosprendis netinkamai surašytas ir nemotyvuotas, taip pat nustatyta, kad veikos faktinės aplinkybės iš esmės skiriasi (aut. past. motyvuojamoje dalyje konkrečiai nenurodyti veikos, numatytos BK 222 straipsnyje, padariniai), todėl yra įstatyminis pagrindas naikinti nuosprendį¹⁷⁶“.

¹⁷⁵ *Supra note*, 17.

¹⁷⁶ Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2020 m. sausio 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-110-238/2020, Infolex, žiūrėta 2024 m. sausio 14 d., <https://www.infolex.lt/tp/1807062>.

Kaip jau minėta šio skyriaus pradžioje, aktualios normos taikymui turi būti nustatyti visi trys BPK 326 straipsnio 1 dalies 4 punkto d) papunktyje nurodyti pagrindai – ištyrus ir įvertinus įrodymus apeliacinės instancijos teisme padaroma išvada, kad veikos faktinės aplinkybės iš esmės skiriasi nuo pirmosios instancijos teismo nustatytųjų; tai gali lemti esminį nuteistojo, išteisintojo ar asmens, kuriam byla nutraukta, padėties pabloginimą; ir dėl to būtų peržengtos bylos nagrinėjimo apeliacine tvarka ribos¹⁷⁷. Apygardos teismas minimoje nutartyje nenurodė jokių aplinkybių, kurios būtų skirtingos nuo pirmosios instancijos teisme nurodytų, to, kad nenurodyti padariniai, nuosprendis nemotyvuotas, negalima laikyti skirtingų faktinių aplinkybių nustatymu, kuo remiantis turėtų būti taikomas BPK 326 straipsnio 1 dalies 4 punkto d) papunktis, taip pat nėra nurodoma, kaip gali būti pabloginama nuteistojo teisinė padėtis. Nesant įvardytų sąlygų, apygardos teismas negalėjo gražinti bylos pirmosios instancijos teismui remdamasis BPK 326 straipsnio 1 dalies 4 punkto d) papunkčiu.

Autorės nuomone, Kauno apygardos teismas nagrinėdamas baudžiamąją bylą Nr. 1A-110-238/2020 arba galėjo pats ištaisyti pirmosios instancijos teismo trūkumus ir motyvuoti nuteisimą, arba, remiantis tokiais argumentais, kokie nurodyti, gražinti bylą dėl pirmosios instancijos teismo šališkumo. Šiai nuomonei paremti galima vadovautis Lietuvos apeliacinio teismo praktika, kuri yra gana nuosekli. Lietuvos Apeliacinio teismo nutartyje Nr. 1A-165-495/2017 konstatuota, kad „pirmosios instancijos teismas skundžiamame nuosprendyje konstatavo, jog „kaltinamųjų kaltė įrodyta byloje esančiais ir ištirtais įrodymais“ ir nukopijavo kaltinamajame akte išdėstytus visus ikiteisminio tyrimo metu surinktus duomenis jų netirdamas ir nevertindamas, tuo pažeisdamas įstatymo nuostatą, jog pirmosios instancijos teismas, nagrinėdamas bylą, privalo tiesiogiai ištirti visus bylos įrodymus (BPK 242 straipsnio 1 dalis) bei BPK 20 straipsnio 5 dalyje teismui nustatytą pareigą įrodymus įvertinti pagal savo vidinį įsitikinimą, pagrįstą išsamiu ir nešališku visų bylos aplinkybių išnagrinėjimu, vadovaujantis įstatymu. Teisėjų kolegijos vertinimu, nustatyti baudžiamojo proceso įstatymo pažeidimai yra esminiai, kurie sukliudė teismui išsamiai ir nešališkai išnagrinėti bylą ir priimti teisingą sprendimą. Lietuvos Respublikos BPK 326 straipsnio 1 dalies 4 punktas numato, kad išnagrinėjęs bylą teismo posėdyje, dėl apskūsto nuosprendžio apeliacinės instancijos teismas priima nutartį panaikinti nuosprendį ir perduoti bylą iš naujo nagrinėti teismui, jeigu bylą išnagrinėjo šališkas pirmosios instancijos teismas. Nustatęs pirmosios instancijos teismo šališkumą, apeliacinės instancijos teismas daro išvadą, kad skundžiamas nuosprendis vien dėl šio pažeidimo yra neteisėtas ir

¹⁷⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2023 m. balandžio 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-124-976/2023, Infoplex, žiūrėta 2024 m. balandžio 29 d., <https://www.infoplex.lt/tp/2160126>.

neanalizuoja su kaltinamųjų kalte dėl jiems inkriminuotų nusikalstamų veikų susijusių apeliacinių skundų argumentų¹⁷⁸“.

Analogiškas išaiškinimas pateikiamas ir šių metų Lietuvos apeliacinio teismo nutartyje Nr. 1A-27-478/2024 „Pirmosios instancijos teismas skundžiamame nuosprendyje iš esmės deklaratyviai konstatavo, jog nusikalstamos veikos įrodytos byloje surinktais bei teismo posėdžio metu ištirtais įrodymais, ir nukopijavo kaltinamajame akte išdėstytus visus ikiteisminio tyrimo metu surinktus duomenis jų netirdamas ir nevertindamas, tuo pažeisdamas įstatymo nuostatą, jog pirmosios instancijos teismas, nagrinėdamas bylą, privalo tiesiogiai ištirti visus bylos įrodymus (BPK 242 straipsnio 1 dalis) bei BPK 20 straipsnio 5 dalyje teismui nustatytą pareigą įrodymus įvertinti pagal savo vidinį įsitikinimą, pagrįstą išsamiu ir nešališku visų bylos aplinkybių išnagrinėjimu, vadovaujantis įstatymu. Teisėjų kolegijos vertinimu, toks kaltinamojo akto duomenų perkėlimas į dokumentą, pavadintą teismo nuosprendžiu, nurodant vienintelį sakinį: „Bylos medžiagoje esantis įrodymų visetas, tai yra anksčiau šiame nuosprendyje išdėstyti įrodymai visiškai patvirtina, kad kaltinamieji padarė jiems inkriminuojamus nusikaltimus, negali būti pripažintas teisėtu ir teisingu nuosprendžiu bei parodo, jog bylą išnagrinėjo šališkas teismas¹⁷⁹“.

Paskutinė aptariama byla – Panevėžio apylinkės teismo baudžiamoji byla Nr. 1A-150-768/2021. Pirmosios instancijos teisme vieno kaltinamojo atžvilgiu byla buvo atskirta, tuomet, jam apskundus pirmosios instancijos teismo nuosprendį, apygardos teismas grąžino bylą pirmosios instancijos teismui nurodydamas, kad „Nagrinėjamu atveju pirmosios instancijos teismas padarė klaidą nuteistojo veiksmus kvalifikuodamas kaip vieną tęstinę nusikalstamą veiką ir tai lėmė iš esmės nepagrįstą ir baudžiamajam įstatymui prieštaraujančią išvadą dėl organizuotos grupės buvimo, o tuo pačiu ir netinkamą nuteistojo veiksmų kvalifikavimą pagal BK 182 straipsnio 2 dalį. Kita vertus, apeliacinės instancijos teismo teisėjų kolegijai padarius išvadą, jog jo veiksmai turi būti kvalifikuojami kaip trys atskiros nusikalstamos veikos, kurios priskiriamos nesunkių nusikaltimų kategorijai, nebelieka kliūtis pakeitus kaltinime nurodytas aplinkybes nuteistojo veiksmus kvalifikuoti pagal BK 182 straipsnio 2 dalį“. Ši teismo nutartis nebuvo apskūsta, tačiau po to, kai vėl grįžo į apeliacinę instanciją ir pasiekė Lietuvos Aukščiausiąją Teismą, pastarasis pasisakė, kad apeliacinės instancijos teismas, priimdamas nutartį Nr. 1A-150-768/2021 nesilaikė teisės aktuose ir teismų praktikoje nustatytų taisyklių, „iš nutarties turinio matyti, kad teisme jokios naujos bylos aplinkybės nebuvo tiriamos ir nebuvo nustatytos, apsiribota tik lakoniška išvada, kad

¹⁷⁸ Lietuvos apeliacinio teismo 2017 m. kovo 28 d. nutartis, priimta baudžiamajoje byloje Nr. 1A-165-495/2017, Infolex, žiūrėta 2024 m. balandžio 29 d., <https://www.infolex.lt/tp/1452134>.

¹⁷⁹ Lietuvos apeliacinio teismo 2024 m. balandžio 9 d. nutartis, priimta baudžiamajoje byloje Nr. 1A-27-478/2024, Infolex, žiūrėta 2024 m. balandžio 29 d., <https://www.infolex.lt/tp/2237888>.

byloje netinkamai taikytas įstatymas ir H. P. veika turėtų būti kvalifikuojama ne kaip tęstinė, bet trys pavienės nusikalstamos veikos pagal BK 182 straipsnio 2 dalį. Nėgana to, išnagrinėjęs bylą pagal nuteistojo H. P. apeliacinį skundą, apygardos teismas, nesant byloje paduotų prokuroro, nukentėjusiųjų apeliacinių skundų, panaikino apylinkės teismo nuosprendį ir perdavė bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui¹⁸⁰.

Iš tyrime analizuotos apeliacinės instancijos teismų praktikos matyti, kad teismai ne visada, ir netgi sąlyginai dažnai priimdami sprendimą grąžinti bylą pirmosios instancijos teismui nesilaiko BPK 326 straipsnio 1 dalies 4 punkto d papunkčio taikymui nustatytų sąlygų. Iš 26 tokių priimtų sprendimų net 7 buvo panaikinti, dėl 1 (paskutinis analizuotas atvejis) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo taip pat pasisakyta, kaip dėl netinkamai priimto, ir dar keli, nors ir nepanaikinti (nes neapskusti arba nepriimti LAT atrankos kolegijos), tačiau autorės nuomone, pagrįstai kritikuotini. Atlikus aktualių apeliacinės instancijos teismų sprendimų bei iš tų pačių procesų besitęsiančios kasacinio teismo formuojamos praktikos analizę buvo galima pastebėti tam tikras problemas, su kuriomis susiduria apeliacinės instancijos teismai taikydami BPK 326 straipsnio 1 dalies 4 punkto d papunkčio nuostatas.

Iš gana išsamiai aprašyto tyrimo galima daryti išvadą, kad taikant BPK 326 straipsnio 1 dalies 4 punkto d papunktį nustatyti keli probleminiai šios normos aiškinimo ir taikymo aspektai. Nebeakcentuojant akivaizdžių teismų klaidų, galima išskirti dvi pagrindines problemų grupes: kitoks skirtingų instancijų tų pačių aplinkybių teisinis vertinimas (materialinės teisės kriterijus) bei neteisingas BPK normų taikymas. Pirmoji problema, aktuali tiek apeliacinės instancijos teismams, tiek pirmosios instancijos teismams – tai svetimo turto vertės paskaičiavimas ir teisinis įvertinimas, buvo matyti jog net trijose bylose buvo keliamas būtent turto vertės klausimas, taip pat vienoje iš analizuotų nutarčių buvo iškilusi ir smurtinių veiksmų teisinio vertinimo problema. Dėl neteisingai taikomų BPK nuostatų, pastebėta, kad apeliacinės instancijos teismai ne visada priimdami sprendimus nustato visas tris sąlygas, reikalingas norint taikyti BPK 326 straipsnio 1 dalies 4 punkto d papunkčio nuostatas, skirtingose bylose pritrūko vis kitų sąlygų – neatliktas įrodymų tyrimas ar nenustatytos iš esmės skirtingos aplinkybės, nėra sąlygos, atitinkančios galimą nuteistojo, išteisintojo ar asmens, kurio atžvilgiu byla nutraukta, padėties pabloginimą, arba nėra peržengiamos apeliacinio skundo ribos. Taigi nors apeliacinės instancijos teismai akivaizdžiai dar nėra visiškai „prisijaukinę“ šios sąlyginai naujos baudžiamojo proceso įstatymo normos, todėl kasacinio teismo sprendimų panaikinti apeliacinės instancijos teismo nutartis yra nemažai, šie kasacinės instancijos teismo sprendimai, kuriais byla grąžinama nagrinėti apeliacinės instancijos

¹⁸⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2023 m. birželio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-170-495/2023, Infoplex, žiūrėta 2024 m. balandžio 29 d., <https://www.infoplex.lt/tp/2173648>.

teismui, parodo pradedamą formuoti šio instituto taikymo praktiką, kuria yra siekiama baudžiamojo proceso teisės principų pusiausvyros ir kontroliuojama, kad išimtinis institutas būtų taikomas tik esant visoms numatytoms sąlygoms, tuo pačiu siekiant užtikrinti ir nuteistųjų, išteisintųjų ar asmenų, kuriems byla nutraukta, teises.

IŠVADOS

1. Asmens teisė žinoti, kuo jis yra kaltinamas, yra konstitucinė teisė, ir kartu vienas pagrindinių baudžiamojo proceso principų. Ji laikoma teisės į gynybą ir sąžiningo proceso būtina prielaida.

1.1. Asmens teisė žinoti, kuo jis kaltinamas, nustatyta tiek nacionalinių, tiek tarptautinių ir ES norminių aktų, kurios turinys aiškinamas baudžiamojo proceso teisės doktrinoje ir nacionalinių bei supranacionalinių teismų praktikoje.

1.2. Ši teisė pradeda egzistuoti ir turi būti užtikrinta dar ikiteisminio tyrimo metu, kai asmuo, tapęs įtariamuoju, įgyja teisę žinoti, kuo yra įtariamasis, tam tikra apimtimi susipažinti su ikiteisminio tyrimo medžiaga, o tapęs kaltinamuoju – susipažinti su kaltinimu, jo turiniu, duomenimis, kuriais kaltinimas yra grindžiamas.

2. Siekiant užtikrinti asmens teisę žinoti, kuo jis yra kaltinamas ir gintis nuo pareikšto kaltinimo, taip pat siekiant užtikrinti tinkamą baudžiamojo proceso eigą, kaltinamasis aktas turi atitikti BPK nustatytas ir teismų praktikoje formuojamus kaltinamojo akto formai ir turiniui nustatytus reikalavimus, kadangi būtent kaltinamuoju aktu yra nustatomos teismo nagrinėjimo ribos.

2.1. Kasacinio teismo praktikoje laikomasi pozicijos, kad iš nusikalstamos veikos aprašymo turi būti aiškios kaltininkui inkriminuojamos nusikalstamos veikos aplinkybės iš kurių sprendžiama apie jos sudėtį sudarančių požymių buvimą ar nebuvimą: kaltinamajame akte turi būti nurodytos tos faktinės nusikalstamos veikos aplinkybės, kurios yra būtinos tam, kad nekiltų abejonių dėl jų teisinio vertinimo taikant baudžiamąjį įstatymą, nusikalstamos veikos aplinkybės turi būti nurodomos tiksliai, tačiau trumpai, jos turi būti nurodytos esminės, neapkraunant aprašymo ne itin reikšmingomis detalėmis.

2.2. Kaltinamajam pateiktame kaltinime turi būti aiškiai nurodytas teisinis padarytos veikos vertinimas – t. y. nurodomas tinkamas nusikalstamos veikos kvalifikavimas. Nurodant padarytos nusikalstamos veikos kvalifikavimą, svarbu nurodyti ne tik BK specialios dalies straipsnį, tačiau ir to straipsnio dalį, ar, jei reikia punktą, taip pat bendrosios dalies normą, jei taikoma. Jeigu inkriminuojamo BK straipsnio dispozicija yra blanketinė, gali būti nurodyti ir kiti teisės aktai, kurie yra pažeisti, bet tik tiek, kiek būtina, kad būtų atskleisti padarytos nusikalstamos veikos požymiai.

2.3. Kaltinamasis aktas taip pat turi atitikti dokumento formai keliamus reikalavimus, turėti atitinkamą struktūrą. Kaltinamajame akte ir ypatingai pačiame kaltinime neturėtų būti stiliaus, logikos bei gramatikos klaidų, tekstas turėtų būti rišlus ir suprantamas.

3. Tarptautinio ir nacionalinio reguliavimo, taip pat teismų praktikos dėl kaltinimo keitimo analizė leidžia daryti išvadą, kad kaltinamojo teisė žinoti kuo jis kaltinamas iš esmės yra realizuojama tinkamai:

3.1. Keičiant kaltinimą pirmosios instancijos teisme jis gali būti keičiamas ir į lengvesnį, ir į sunkesnį, tačiau keičiantis esminėms faktinėms bylos aplinkybėms, kaltinamasis apie tai privalo būti informuotas. Lietuvos Respublikos kaltinimo keitimo teisme reguliavimas ir suformuota teismų praktika atitinka tarptautinius ir Europos Sąjungos standartus.

3.2. Iš esmės skirtingos faktinės nusikalstamos veikos padarymo aplinkybės tai – laiko, vietos ir kitos aplinkybės, kurios lemia veikos perkvalifikavimą pagal kitą BK specialiosios dalies straipsnį, jo dalį ar punktą, taip pat tos, kurios lemia veikos perkvalifikavimą pagal kitą BK bendrosios dalies straipsnį ar jo dalį.

3.3. Išimtis, kuomet kaltinamojo nereikia informuoti apie kaltinimo keitimą, taikoma tada, kai kaltinimas keičiamas nekeičiant esminių nusikalstamos veikos padarymo faktinių aplinkybių bei taisant logines ar raštvedybos klaidas.

3.4. Jei kaltinimas keičiamas laikantis BPK nustatytų taisyklių, daugiau negu vieno kaltinimo (kaltinamojo akto, prašymo keisti kaltinimą) egzistavimas byloje nelaikomas nuteistojo teisės žinoti, kuo jis yra kaltinamas, pažeidimu, kadangi visi kaltinimo dokumentai turi būti vertinami kaip visuma.

3.5. Nors prašyti pakeisti kaltinimą turi teisę ir dažniausiai tai daro prokuroras ir nukentėjusysis, t. y. kaltinimą palaikantys proceso subjektai, tačiau konstitucinės jurisprudencijos, EŽTT ir LAT praktikos analizė pagrindžia išvadą, kad teismas, kontinentinės teisės baudžiamajame procese turi teisę keisti kaltinimą paties teismo iniciatyva *ex officio*, – kartu nešališkai vykdydamas teisingumą. Tokią poziciją lemia teismo, kaip aktyvus baudžiamojo proceso subjekto koncepcija.

3.6. Kai kaltinimą pakeisti prašo gynyba, išankstinio proceso dalyvių įspėjimas apie galimus kaltinimo keitimus praranda savo teisinę reikšmę. Tai reiškia, kad teisė į gynybą yra užtikrinama, kai pats kaltinamasis pasirenka prašyti keisti kaltinimą kaip savo gynybos būdą.

4. Kaltinimo keitimas galimas ir nagrinėjant bylą apeliacine tvarka, tačiau kartu su kaltinimo keitimo taisyklėmis būdingomis kaltinimo keitimui pirmosios instancijos teisme, teisinis reguliavimas ir teismų praktika formuoja tam tikras papildomas kaltinimo keitimo taisykles.

4.1. Apeliacinės instancijos teismo procese kaltinimo keitimo galimybę riboja apeliacijos principai – *tantum devolutum quantum appellatum* (draudimas išeiti iš apeliacinio skundo ribų) bei *non reformatio in pejus* (draudimas sunkinti skundą padavusio asmens padėtį), kurių paskirtis yra užtikrinti teisingą apeliacinį procesą ir apsaugoti asmenis nuo galimo jų teisinės padėties pabloginimo.

4.2. Kaltinimas apeliacinės instancijos teisme gali būti keičiamas į sunkesnę tik prokuroro ar nukentėjusiojo (civilinio ieškovo) skundo ribose, apeliacinės instancijos teismas savo iniciatyva gali kaltinimą keisti tik į lengvesnę arba nekeičiantį nuteistojo teisinės padėties. Toks teisinis reglamentavimas užtikrina apeliacijos principų įgyvendinimą ir laikymąsi.

5. Bylos gražinimo pirmosios instancijos teismui dėl galimo asmens teisinės padėties pabloginimo institutas yra numatytas siekiant įtvirtinti kaltinamojo teisės į sąžiningą procesą, apeliacijos principų ir kitų vertybių pusiausvyrą: užtikrinti kaltinamo asmens teisę į veiksmingą teisminę gynybą ir apeliacijos principų laikymąsi, tuo pačiu nesudarant prielaidos įsisteiti akivaizdžiai neteisingiems nuosprendžiams, šalinti žemesnių instancijų teismų klaidas, neleisti, kad būtų įvykdytas neteislingumas.

5.1. Konstituciniam Teismui pripažinus, jog situacija, kai apeliacinės instancijos teismas, atlikęs įrodymų tyrimą ir nustatęs kitokias faktines aplinkybes negali įvertinti kito nuteistojo ar išteisintojo, taip pat asmens, kuriam byla nutraukta, kaltės, negali gražinti baudžiamosios bylos pirmosios instancijos teismui iš naujo nagrinėti ar prokurorui naujam kaltinamajam aktui surašyti, negali ir įgyvendinti savo funkcijų, prieštarauja Konstitucijai, buvo numatyta, kad apeliacinės instancijos teismas, nepaisant klasikinių apeliacijos principų, iš esmės gali pabloginti kaltinamojo padėtį nesant kaltinimo šalies (prokuroro ar nukentėjusiojo) skundo.

5.2. BPK 326 straipsnio 1 dalies 4 punkto d papunktyje įtvirtinta norma, kuria apeliacinės instancijos teismui suteikti įgaliojimai teismo posėdyje išnagrinėjus bylą dėl apskūsto nuosprendžio priimti nutartį panaikinti nuosprendį ir perduoti bylą iš naujo nagrinėti teismui, kai ištyrus ir įvertinus įrodymus apeliacinės instancijos teisme padaroma išvada, kad veikos faktinės aplinkybės iš esmės skiriasi nuo pirmosios instancijos teismo nustatytųjų ir tai gali lemti nuteistojo, išteisintojo ar asmens, kurio atžvilgiu byla nutraukta, padėties pabloginimą, ir dėl to būtų peržengtos bylos nagrinėjimo apeliacine tvarka ribos

5.3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos analizė pagrindžia išvadą, kad BPK 326 straipsnio 1 dalies 4 punkto d papunktis gali būti taikomas tik išimtiniais atvejais, kai nustatomos trys kumuliatyvios kasacinio teismo praktikoje suformuotos sąlygos: 1) ištyrus ir įvertinus įrodymus apeliacinės instancijos teisme padaroma išvada, kad veikos faktinės aplinkybės iš esmės skiriasi nuo pirmosios instancijos teismo nustatytųjų, 2) tai gali lemti esminį nuteistojo, išteisintojo ar asmens, kuriam byla nutraukta, padėties pabloginimą ir 3) dėl to būtų peržengtos bylos nagrinėjimo apeliacine tvarka ribos.

6. Visų apeliacinės instancijos teismų penkerių metų laikotarpiu (2019-2024 m.) priimtų sprendimų gražinti bylą pirmosios instancijos teismui nagrinėti iš naujo dėl galimo asmens teisinės padėties pabloginimo analizė leidžia pateikti tam tikrus apibendrinimus:

6.1. Pirma, iš analizuotos kasacinio teismo praktikos matyti, kad apeliacinės instancijos teismai priimdami sprendimus grąžinti bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui dažnai nenustato BPK 326 straipsnio 1 dalies 4 punkto d papunktyje numatytų sąlygų visumos: nepadaro išvados, kad veikos faktinės aplinkybės iš esmės skiriasi, nenustato aplinkybės, kad tai gali lemti teisinį asmens padėties pablogėjimą arba, kad dėl to būtų peržengtos bylos nagrinėjimo apeliacijoje ribos.

6.2. Antra, kasacinio teismo praktikoje pradėta formuoti dar viena šios normos taikymo taisyklė: BPK 326 straipsnio 1 dalies 4 punkto d papunktyje nurodytų sąlygų visuma paprastai negali būti konstatuojama apeliacinės instancijos teismui neatlikus įrodymų tyrimo, kadangi tik atlikus įrodymų tyrimą galima nustatyti iš esmės skirtingas faktines aplinkybes ir galimą esminį asmens teisinės padėties pabloginimą.

6.3. Trečia, empirinio tyrimo metu nustatytos materialios teisės taikymo klaidos, paprastai susijusios su turtinio ir smurtinio pobūdžio nusikalstamomis veikomis – teismai netinkamai nustato inkriminuotų nusikalstamų veikų požymius ir netinkamai tai traktuoja kaip BPK straipsnio 1 dalies 4 punkto d papunktyje numatytų sąlygų grąžinti bylą pirmosios instancijos teismui, buvimą.

7. Kasacinio teismo praktikos nuoseklumas taip pat parodo, kad formuojant išimtinio instituto – grąžinimo bylą nagrinėti pirmosios instancijos teismui galimam nuteistojo, išteisintojo ar asmens, kuriam nutraukta padėties pabloginimui – taikymo pagrindus yra siekiama baudžiamojo proceso teisės principų pusiausvyros ir kontroliuojama, kad šis institutas būtų taikomas tik esant visoms įstatymo nustatytoms sąlygoms, tuo pačiu siekiant užtikrinti nuteistųjų, išteisintųjų ar asmenų, kuriems byla nutraukta, teisę į sąžiningą baudžiamąjį procesą.

Apibendrinant galima teigti, jog pirmasis ginamasis teiginys: kaltinimo keitimas teisme užtikrinus kaltinamajam pakankamai laiko ir galimybių pasiruošti gintis nuo naujo kaltinimo iš esmės nepažeidžia jo teisės žinoti, kuo jis yra kaltinimas – pasitvirtino; antrasis ginamasis teiginys, kad keičiant kaltinimą apeliacinės instancijos teisme iš dalies apribojama jo teisė skųsti priimtą nuosprendį fakto aspektu taip pat pasitvirtino, o trečiasis ginamasis teiginys nepasitvirtino. Atliktas tyrimas leidžia teigti, kad procesinė galimybė bloginti nuteistojo ar išteisintojo padėtį grąžinant tik pagal gynybos skundus nagrinėtą bylą iš apeliacinės į pirmąją instanciją kaltinimo sunkinimui iš tiesų gali pažeisti asmens teisę į teisminę gynybą, įskaitant jo teisę apskųsti apkaltinamąjį nuosprendį, nesibaiminant procesinės padėties pabloginimo, jei norma taikoma netinkamai, neįvertinus visų jos taikymo pagrindų buvimo ir jos taikymo tikslo.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Teisės aktai:

1. „Lietuvos Respublikos Konstitucija“. (Lietuvos Aidas, Nr. 220; 1992, Nr. 33-1014). Infolex. Žiūrėta 2023 m. gegužės 19 d. <https://www.infolex.lt/ta/72720>.
2. „Europos Sąjungos Pagrindinių Teisių Chartija“. 2012/C 326/02. EUR-Lex. Žiūrėta 2024 m. vasario 25 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:12012 P/TXT#d1e711-393-1>.
3. 1950 m. lapkričio 4 d. „Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija“. (Žin., 1995, Nr. 40-987). Infolex. Žiūrėta 2023 m. gegužės 19 d. <https://www.infolex.lt/ta/58707>.
4. „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas“. (Žin., 2002, Nr. 37-1341). Infolex. Žiūrėta 2023 m. gegužės 19 d. <https://www.infolex.lt/ta/10708>.
5. „Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas“. (Žin., 2000, Nr. 89-2741). Infolex. Žiūrėta 2023 m. lapkričio 5 d. <https://www.infolex.lt/ta/66150>.
6. „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 181, 184, 187, 188, 209, 218, 220, 256, 312 ir 367 straipsnių pakeitimo įstatymas“. Infolex. Žiūrėta 2024 m. vasario 25 d. <https://www.infolex.lt/ta/436508>.
7. 2012 m. gegužės 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva 2012/13/ES „Dėl teisės į informaciją baudžiamajame procese“. EUR-Lex. Žiūrėta 2024 m. vasario 25 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:32012L0013>.
8. 2019 m. birželio 17 d. „Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso 42, 43, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 55, 67, 70, 71, 74, 75, 85, 92 ir 243 straipsnių pakeitimo įstatymas“. E. Seimas. Žiūrėta 2024 m. balandžio 1 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/62c6fce09cc111e9aa b6d8dd69c6da66>.
9. 2024 m. kovo 21 d. „Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodekso 21, 22 ir 189¹ straipsnių pakeitimo įstatymas“. Nr. XIV-2499. E. Seimas. Žiūrėta 2024 m. balandžio 1 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/857bf5d0e82d11 ee9fdedfc 979ae62a9?jfwid=-1akxslrhvi>.
10. Lietuvos Respublikos Generalinio prokuroro rekomendacijos „Dėl pranešimo apie įtarimą parengimo ir nusikalstamų veikų perkvalifikavimo ikiteisminio tyrimo metu“. e-TAR. Žiūrėta 2023 m. lapkričio 5 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/8fbd07e0132711e4adf3c8c5 d7681e73/asr>.

11. Lietuvos Respublikos Generalinio prokuroro rekomendacijos „Dėl kaltinamojo akto surašymo ir perdavimo teismui“. e-TAR. Žiūrėta 2023 m. lapkričio 5 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/eacbc9d0082e11e588da8908dfa91cac/asr>.

12. Lietuvos Respublikos Generalinio prokuroro rekomendacijos „Dėl pranešimo apie įtarimą parengimo ir nusikalstamų veikų perkvalifikavimo ikiteisminio tyrimo metu“. e-TAR. Žiūrėta 2023 m. lapkričio 5 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/8fbd07e0132711e4adf3c8c5d7681e73/asr>.

13. Teisėjų tarybos 2016 m. gegužės 27 d. nutarimas Nr. 13P-65-(7.1.2) „Dėl Rekomenduojamų teismų procesinių sprendimų kokybės standartų patvirtinimo“. Infollex. Žiūrėta 2024 m. balandžio 1 d. <https://www.infollex.lt/teise/Default.aspx?id=7&item=doc&AktoId=362398>.

14. Lietuvos Archyvų departamento Prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės generalinio direktoriaus įsakymas „Dėl dokumentų rengimo ir informavimo taisyklių patvirtinimo“. e-seimas. Žiūrėta 2024 m. balandžio 1 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalActPrint/lt?jfwid=32wf722c&actualEditionId=dJNZXgwpaR&documentId=TAIS.129336&category=TAD>.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimai:

15. 2017 m. birželio 26 d. Konstitucinio Teismo nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodekso 320 straipsnio 4 dalies, 326 straipsnio 1 dalies 4 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Lietuvos Respublikos Konstitucinis teismas. Žiūrėta 2023 m. gegužės 17 d. <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta1721/content>.

16. 2013 m. lapkričio 15 d. Konstitucinio Teismo nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodekso 255 straipsnio 2 dalies (2003 m. balandžio 10 d. redakcija) 256 straipsnio 1 dalies (2007 m. birželio 28 d., 2011 m. gruodžio 22 redakcijos), 4 dalies (2007 m. birželio 28 d., 2011 m. gruodžio 22 d. redakcijos) 320 straipsnio 3 dalies, 326 straipsnio 1 dalies (2007 m. birželio 28 d. redakcija) 4 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. Žiūrėta 2023 m. lapkričio 5 d. <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta101/content>.

17. 2012 m. gruodžio 6 d. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodekso (2002 m. vasario 28 d. redakcija) 153 straipsnio 2 dalies, 319 straipsnio 3 dalies, 352 straipsnio 3 dalies atitikties

Lietuvos Respublikos Konstitucijai”. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. Žiūrėta 2024 m. vasario 25 d. <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta135/content>.

18. 2008 m. sausio 24 d. Konstitucinio Teismo nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodekso 425 straipsnio 2 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. Žiūrėta 2024 m. vasario 25 d. <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta484/content>.

19. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodekso 131 straipsnio 4 dalies (2001 m. rugsėjo 11 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, dėl Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodekso 234 straipsnio 5 dalies (2003 m. balandžio 10 d., 2003 m. rugsėjo 16 d. redakcijos), 244 straipsnio 2 dalies (2003 m. balandžio 10 d., 2003 m. rugsėjo 16 d. redakcijos), 407 straipsnio (2003 m. birželio 19 d. redakcija), 408 straipsnio 1 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 412 straipsnio 2 ir 3 dalių (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 413 straipsnio 5 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 414 straipsnio 2 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir dėl pareiškėjo – Šiaulių rajono apylinkės teismo prašymų ištirti, ar Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodekso 410 straipsnis (2002 m. kovo 14 d. redakcija) neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. Žiūrėta 2024 m. vasario 25 d. <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta193/content>.

20. 2006 m. kovo 28 d. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo Įstatymo 62 straipsnio 1 dalies 2 punkto, 69 straipsnio 4 dalies (1996 m. liepos 11 d. redakcija), Lietuvos Respublikos Teismų įstatymo 11 straipsnio 3 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 96 straipsnio 2 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. Žiūrėta 2024 m. vasario 25 d. <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta202/content>.

21. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. rugsėjo 19 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 118¹, 156¹ straipsnių, 267 straipsnio 5 punkto ir 317¹ straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. Žiūrėta 2024 m. vasario 25 d. <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta345/content>.

Europos Žmogaus Teisių Teismo ir Europos Teisingumo Teismo praktika:

22. Generalinės Advokatės Tamara Čapeta Išvados, pateiktos 2023 m. gegužės 25 d. byloje Nr. C-175/22. InfoCuria. Žiūrėta 2024 m. vasario 25 d. <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=F3FBB59F74CF9588789B284CE8FE5A2D?text=&docid=274115&pageIndex=0&doclang=LT&mode=req&dir=&oc c=first&part=1&cid=1000406>.

23. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2019 m. birželio 13 d. sprendimas Nr. C-646/17 byloje *Tribunale di Brindisi v. Moro*. InfoCuria. Žiūrėta 2024 m. vasario 25 d. <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=72AE2427977B8CD442BE7368B24E7A04?text=&docid=214946&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&oc c=first&part=1&cid=1421824>.

24. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2008 m. rugsėjo 25 d. sprendimas Nr. 19692/02, byloje *Seliverstov v. Rusija*. HUDOC. Žiūrėta 2024 m. vasario 25 d., [https://hudoc.echr.coe.int/#%22itemid%22:\[%22001-88480%22\]](https://hudoc.echr.coe.int/#%22itemid%22:[%22001-88480%22]).

25. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2007 m. gegužės 22 d. sprendimas Nr. 18358/02 byloje *Muttillainen v. Suomija* iš Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo biuletenio „Konstitucinė Jurisprudencija“ 2 (46), 2017, 90 https://lrkt.lt/data/public/uploads/2018/07/ktb_2017-246.pdf

26. 2006 m. gruodžio 19 d. Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimas Nr. 34043/02, byloje *Mattei v. Prancūzija*. HUDOC. Žiūrėta 2024 m. sausio 14 d. [https://hudoc.echr.coe.int/#%22itemid%22:\[%22001-78639%22\]](https://hudoc.echr.coe.int/#%22itemid%22:[%22001-78639%22]).

27. 2006 m. balandžio 20 d. Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimas Nr. 42780/98 byloje *I. H. ir kiti v. Austrija*. HUDOC. Žiūrėta 2024 m. sausio 14 d. [https://hudoc.echr.coe.int/#%22itemid%22:\[%22001-75101%22\]](https://hudoc.echr.coe.int/#%22itemid%22:[%22001-75101%22]).

28. 2002 m. vasario 21 d. Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimas Nr. 49093/99 byloje *Sipavičius v. Lietuva*. HUDOC. Žiūrėta 2023 m. lapkričio 5 d. [https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/?library=ECHR&id=001-173159&filename=CASE%20OF%20SIPAVICIUS%20v.%20LITHUANIA%20-%20%5BLithuanian%20Tra nslation%5D%20by%20the%20Ministry%20of%20Justice%20of%20the%20Republic%20of%20Lithuania.pdf](https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/?library=ECHR&id=001-173159&filename=CASE%20OF%20SIPAVICIUS%20v.%20LITHUANIA%20-%20%5BLithuanian%20Translation%5D%20by%20the%20Ministry%20of%20Justice%20of%20the%20Republic%20of%20Lithuania.pdf).

29. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1999 m. kovo mėn. sprendimas Nr. 25444/94 byloje *Pélissier and Sassi v. France*. HUDOC. Žiūrėta 2023 m. lapkričio 5 d. [https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22languageisocode%22:\[%22ENG%22\],%22appno%22:\[](https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22languageisocode%22:[%22ENG%22],%22appno%22:[)

[%2225444/94%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22CLIN%22\],%22itemid%22:\[%22002-9400%22\]}.](#)

30. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1998 m. rugsėjo 10 d. sprendimas Nr. 29082/95 byloje *Dallos v. Hungary*. HUDOC. Žiūrėta 2023 m. lapkričio 5 d. [https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:\[%22001-4367%22%7D](https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:[%22001-4367%22%7D).

31. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1995 m. vasario 10 d. sprendimas (CE:ECHR:1995:0210JUD001916091, 28–30 punktai) byloje *Gea Catalán v. Ispanija*, iš Generalinės Advokatės Tamara Čapeta Išvados, pateiktos 2023 m. gegužės 25 d. byloje Nr. C-175/22. InfoCuria. Žiūrėta 2024 m. vasario 25 d. <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=F3FBB59F74CF9588789B284CE8FE5A2D?text=&docid=274115&pageIndex=0&doclang=LT&mode=req&dir=&occ=first&part=1&cid=1000406>.

32. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1988 m. gegužės 26 d. sprendimas Nr. 10563/83 byloje *Ekbatani v. Švedija*, iš Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo biuletenio „Konstitucinė Jurisprudencija“, 2 (46), 2017, 90. https://lrkt.lt/data/public/uploads/2018/07/ktb_2017-246.pdf.

33. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1970 m. sausio 17 d. sprendimas Nr. 2689/65 byloje *Delcourt v. Belgija*. HUDOC. Žiūrėta 2024 m. vasario 25 d. [https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:\[%22001-57467%22%7D](https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:[%22001-57467%22%7D).

Nacionalinių teismų praktika:

34. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2023 m. gruodžio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-273-654/2023. Infolex. Žiūrėta 2024 m. balandžio 29 d. <https://www.infolex.lt/tp/2212391>.

35. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2023 m. birželio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-170-495/2023. Infolex. Žiūrėta 2024 m. balandžio 29 d., <https://www.infolex.lt/tp/2173648>

36. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2023 m. birželio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-166-495/2023. Infolex. Žiūrėta 2024 m. sausio 14 d. <https://www.infolex.lt/tp/2173381>.

37. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2023 m. gegužės 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-143-788/2023, Infolex. Žiūrėta 2023 m. gegužės 19 d. <https://www.infolex.lt/tp/2163748>.

38. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2023 m. gegužės 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-99-489/2023. Infolex. Žiūrėta 2023 m. lapkričio 5 d. <https://www.infolex.lt/tp/2163000>.
39. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2023 m. balandžio 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-124-976/2023. Infolex. Žiūrėta 2024 m. balandžio 4 d. <https://www.infolex.lt/tp/2160126>.
40. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2023 m. balandžio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-100-387/2023. Infolex. Žiūrėta 2023 m. lapkričio 5 d. <https://www.infolex.lt/tp/2158204>.
41. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2023 m. vasario 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-44-495/2023. Infolex. Žiūrėta 2024 m. balandžio 29 d. <https://www.infolex.lt/tp/2143777>.
42. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2022 m. gruodžio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-258-788/2022. Infolex. Žiūrėta 2023 m. lapkričio 5 d. <https://www.infolex.lt/tp/2128204>.
43. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2022 m. gruodžio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-249-942/2022. Infolex. Žiūrėta 2023 m. lapkričio 5 d. <https://www.infolex.lt/tp/2125907>.
44. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2022 m. lapkričio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-218-976/2022. Infolex. Žiūrėta 2024 m. sausio 14 d. <https://www.infolex.lt/tp/2122092>.
45. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2022 m. liepos 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-204-387/2022. Infolex. Žiūrėta 2024 m. balandžio 4 d. <https://www.infolex.lt/tp/2093567>.
46. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2022 m. vasario 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-26-495/2022. Infolex. Žiūrėta 2024 m. sausio 14 d. <https://www.infolex.lt/tp/2063581>.
47. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2022 m. vasario 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-77-489/2022. Infolex. Žiūrėta 2024 m. sausio 14 d. <https://www.infolex.lt/tp/2062567>.
48. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2022 m. sausio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-66-788/2022. Infolex. Žiūrėta 2024 m. sausio 14 d. <https://www.infolex.lt/tp/2054334>.

49. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2021 m. lapkričio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-210-511/2021. Infolex. Žiūrėta 2024 m. balandžio 29 d. <https://www.infolex.lt/tp/2041999>.
50. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2021 m. lapkričio 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-198-648/2021. Infolex. Žiūrėta 2024 m. balandžio 29 d. <https://www.infolex.lt/tp/2038422>.
51. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo atrankos kolegijos 2021 m. birželio 8 d. nutartis Nr. BIK-328/2021. Infolex. Žiūrėta 2024 m. balandžio 29 d. <https://www.infolex.lt/tp/2000697>.
52. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. gegužės 20 d. Teismų praktikos taikant Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodekso normas, reglamentuojančias bylų nagrinėjimą apeliacinės instancijos teisme, apžvalga Nr. AB-54-1. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. Žiūrėta 2023 m. gegužės 19 d. <https://www.lat.lt/data/public/uploads/2021/06/ab-54-1.docx>.
53. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2021 m. gegužės 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-51-788/2021. Infolex. Žiūrėta 2024 m. sausio 14 d. <https://www.infolex.lt/tp/1993321>.
54. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2021 m. vasario 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-10-719/2021. Infolex. Žiūrėta 2023 m. lapkričio 5 d. <https://www.infolex.lt/tp/1968088>.
55. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2020 m. lapkričio 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-236-648/2020. Infolex. Žiūrėta 2024 m. sausio 14 d. <https://www.infolex.lt/tp/1948075>.
56. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2020 m. lapkričio 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-239-648/2020. Infolex. Žiūrėta 2024 m. balandžio 1 d. <https://www.infolex.lt/tp/1947648>.
57. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2020 m. spalio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-215-976/2020. Infolex. Žiūrėta 2024 m. sausio 14 d. <https://www.infolex.lt/tp/1939084>.
58. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2020 m. liepos 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-89-689/2020. Infolex. Žiūrėta 2023 m. gegužės 19 d. <https://www.infolex.lt/tp/1903126>.
59. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2020 m. kovo 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-74-719/2020. Infolex. Žiūrėta 2024 m. balandžio 29 d. <https://www.infolex.lt/tp/1863790>.

60. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2020 m. kovo 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-33-458/2020, Infolex, Žiūrėta 2024 m. sausio 14 d., <https://www.infolex.lt/tp/1860214>.

61. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2020 m. vasario 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-61-689/2020. Infolex. Žiūrėta 2023 m. gegužės 19 d. <https://www.infolex.lt/tp/1930921>.

62. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2019 m. gruodžio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-272-458/2019. Infolex. Žiūrėta 2024 m. sausio 14 d. <https://www.infolex.lt/tp/1786768>.

63. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2019 m. birželio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-155-942/2019. Infolex. Žiūrėta 2024 m. sausio 14 d. <https://www.infolex.lt/tp/1730303>.

64. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2019 m. vasario 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-19-788/2019. Infolex. Žiūrėta 2024 m. balandžio 4 d. <https://www.infolex.lt/tp/1703343>.

65. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2019 m. vasario 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-8-699/2019. Infolex. Žiūrėta 2024 m. vasario 24 d. <https://www.infolex.lt/tp/1696845>.

66. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. lapkričio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-278-788/2018. Infolex. Žiūrėta 2023 m. gegužės 19 d. <https://www.infolex.lt/tp/1653989>.

67. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. birželio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-190-648/2018. Infolex. Žiūrėta 2024 m. sausio 14 d. <https://www.infolex.lt/tp/1603700>.

68. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. balandžio 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-141-693/2018. Infolex. Žiūrėta 2023 m. lapkričio 5 d. <https://www.infolex.lt/tp/1586132>.

69. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2017 m. lapkričio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-274-696/2017. Infolex. Žiūrėta 2023 m. lapkričio 5 d. <https://www.infolex.lt/tp/1536140>.

70. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2017 m. spalio 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-255-648/2017. Infolex. Žiūrėta 2024 m. sausio 14 d. <https://www.infolex.lt/tp/1535837>.

71. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. rugsėjo 21 d. Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodekso normų, nustatančių įtariamojo ir kaltinamojo teises taikymo

apžvalga (II) Nr. AB-46-1. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. Žiūrėta 2023 m. gegužės 19 d. <https://www.lat.lt/data/public/uploads/2018/06/ab-46-1.docx>.

72. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2017 m. sausio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-34-303/2017. Infolex. Žiūrėta 2023 m. lapkričio 5 d. <https://www.infolex.lt/tp/1407539>.

73. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. gruodžio 15 d. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso normų, nustatančių įtariamojo ir kaltinamojo teises, taikymo apžvalga (I) Nr. AB-45-1. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. Žiūrėta 2023 m. gegužės 19 d. <https://www.lat.lt/data/public/uploads/2018/06/ab-45-1.docx>.

74. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. rugsėjo 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-284-648/2016. Infolex. Žiūrėta 2024 m. sausio 14 d. <https://www.infolex.lt/tp/1341602>.

75. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. birželio 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-230-648/2016. Infolex. Žiūrėta 2024 m. sausio 14 d. <https://www.infolex.lt/tp/1288757>.

76. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. gruodžio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-304-976/2016. Infolex. Žiūrėta 2024 m. sausio 14 d. <https://www.infolex.lt/tp/1401850>.

77. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. balandžio 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-111-677/2016. Infolex. Žiūrėta 2023 m. lapkričio 5 d. <https://www.infolex.lt/tp/1253527>.

78. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. kovo 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-112-697/2016. Infolex. Žiūrėta 2023 m. lapkričio 5 d., <https://www.infolex.lt/tp/1234156>.

79. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. kovo 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-29-942/2016. Infolex. Žiūrėta 2024 m. sausio 14 d. <https://www.infolex.lt/tp/1221620>.

80. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. vasario 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-88-942/2016. Infolex. Žiūrėta 2023 m. lapkričio 5 d. <https://www.infolex.lt/tp/1219006>.

81. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. sausio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-44-648/2016. Infolex. Žiūrėta 2024 m. sausio 14 d. <https://www.infolex.lt/tp/1173576>.

82. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. sausio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-42-942/2016. Infolex. Žiūrėta 2024 m. sausio 14 d. <https://www.infolex.lt/tp/1173502>.
83. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. gruodžio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-558-648/2015. Infolex. Žiūrėta 2024 m. sausio 14 d. <https://www.infolex.lt/tp/1163579>.
84. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. liepos 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-380-942/2015. Infolex. Žiūrėta 2024 m. balandžio 4 d. <https://www.infolex.lt/tp/1086965>.
85. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. gegužės 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-265-693/2015. Infolex. Žiūrėta 2024 m. sausio 14 d. <https://www.infolex.lt/tp/1049716>.
86. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. birželio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-313/2014. Infolex. Žiūrėta 2023 m. lapkričio 5 d. <https://www.infolex.lt/tp/833219>.
87. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. balandžio 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-164/2014. Infolex. Žiūrėta 2024 m. balandžio 4 d. <https://www.infolex.lt/tp/820606>.
88. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. sausio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-1/2014. Infolex. Žiūrėta 2023 m. gegužės 19 d. <https://www.infolex.lt/tp/801298>.
89. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. gruodžio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-398/2013. Infolex. Žiūrėta 2024 m. sausio 14 d. <https://www.infolex.lt/tp/778990>.
90. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. gegužės 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-254/2013. Infolex. Žiūrėta 2023 m. lapkričio 5 d. <https://www.infolex.lt/tp/678490>.
91. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. gegužės 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-234/2013. Infolex. Žiūrėta 2023 m. lapkričio 5 d. <https://www.infolex.lt/tp/678035>.
92. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. balandžio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-222/2013. Infolex. Žiūrėta 2023 m. lapkričio 5 d. <https://www.infolex.lt/tp/672746>.

93. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. spalio 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-480/2012. Infolex. Žiūrėta 2023 m. lapkričio 5 d. <https://www.infolex.lt/tp/454117>.
94. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. rugsėjo 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-410/2012. Infolex. Žiūrėta 2023 m. lapkričio 5 d. <https://www.infolex.lt/tp/448869>.
95. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. gegužės 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-276/2012. Infolex. Žiūrėta 2024 m. balandžio 4 d. <https://www.infolex.lt/tp/380538>.
96. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. gegužės 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-223/2012. Infolex. Žiūrėta 2023 m. lapkričio 5 d. <https://www.infolex.lt/tp/377273>.
97. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. sausio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-95/2012. Infolex. Žiūrėta 2024 m. sausio 14 d. <https://www.infolex.lt/tp/332806>.
98. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. lapkričio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-575/2011. Infolex. 2023 m. lapkričio 5 d. <https://www.infolex.lt/tp/296358>.
99. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. lapkričio 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-330/2011. Infolex. Žiūrėta 2023 m. gegužės 19 d. <https://www.infolex.lt/tp/252697>.
100. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. rugsėjo 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-383/2011. Infolex. Žiūrėta 2023 m. gegužės 19 d. <https://www.infolex.lt/tp/226550>.
101. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. rugsėjo 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-387/2011. Infolex. 2023 m. lapkričio 5 d. <https://www.infolex.lt/tp/225449>.
102. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. balandžio 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-159/2011. Infolex. Žiūrėta 2023 m. lapkričio 5 d. <https://www.infolex.lt/tp/199703>.
103. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2010 m. lapkričio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-532/2010. Infolex. Žiūrėta 2024 m. sausio 14 d. <https://www.infolex.lt/tp/183037>.

104. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2010 m. birželio 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-339/2010. Infolex. Žiūrėta 2024 m. sausio 14 d. <https://www.infolex.lt/tp/163712>.
105. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. birželio 25 d. Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodekso normų, nustatančių bylos nagrinėjimo teisme ribas, taikymo teismų praktikoje apžvalga Nr. AB-31-1. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. Žiūrėta 2023 m. gegužės 19 d. <https://www.lat.lt/data/public/uploads/2018/06/ab-31-1.docx>.
106. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. kovo 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-83/2009. Infolex. Žiūrėta 2023 m. lapkričio 5 d. <https://www.infolex.lt/tp/119335>.
107. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. lapkričio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-500/2008. Infolex. Žiūrėta 2024 m. sausio 14 d. <https://www.infolex.lt/tp/91343>.
108. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. birželio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-198/2008. Infolex. Žiūrėta 2023 m. gegužės 19 d. <https://www.infolex.lt/tp/87814>.
109. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. gegužės 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-233/2008. Infolex. Žiūrėta 2023 m. gegužės 19 d. <https://www.infolex.lt/tp/86915>.
110. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 m. spalio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-660/2007. Infolex. Žiūrėta 2023 m. gegužės 19 d. <https://www.infolex.lt/tp/81935>.
111. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 m. sausio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-13/2007. Infolex. Žiūrėta 2023 m. gegužės 19 d. <https://www.infolex.lt/tp/75233#>.
112. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 m. sausio 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-16/2007. Infolex. Žiūrėta 2023 m. lapkričio 5 d. <https://www.infolex.lt/tp/74928>.
113. Lietuvos apeliacinio teismo 2024 m. balandžio 9 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1A-27-478/2024. Infolex. Žiūrėta 2024 m. balandžio 29 d. <https://www.infolex.lt/tp/2237888>.
114. Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. rugsėjo 15 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-27-870/2022. Infolex. Žiūrėta 2023 m. lapkričio 5 d. <https://www.infolex.lt/tp/2106519>.

115. Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. gegužės 5 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1A-97-487/2021. Infolex. Žiūrėta 2024 m. sausio 14 d. <https://www.infolex.lt/tp/1991422>.
116. Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. vasario 23 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1A-14-307/2021. Infolex. Žiūrėta 2024 m. sausio 14 d. <https://www.infolex.lt/tp/1971096>.
117. Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. lapkričio 13 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1A-165-318/2020. Infolex. Žiūrėta 2024 m. sausio 14 d. <https://www.infolex.lt/tp/1944836>.
118. Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. liepos 9 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-90-518/2018. Infolex. Žiūrėta 2024 m. balandžio 4 d. <https://www.infolex.lt/tp/1606186>.
119. Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. balandžio 5 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-77-318/2018. Infolex. Žiūrėta 2023 m. gegužės 19 d. <https://www.infolex.lt/tp/1586003>.
120. Lietuvos apeliacinio teismo 2017 m. spalio 19 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1A-62-483/2017. Infolex. Žiūrėta 2024 m. balandžio 24 d. <https://www.infolex.lt/tp/1530692>.
121. Lietuvos apeliacinio teismo 2017 m. kovo 28 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1A-165-495/2017. Infolex. Žiūrėta 2024 m. balandžio 29 d. <https://www.infolex.lt/tp/1452134>.
122. Lietuvos apeliacinio teismo 2016 m. vasario 10 d. nuosprendis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1A-94-398/2016. Infolex. Žiūrėta 2024 m. sausio 14 d. <https://www.infolex.lt/tp/1213202>.
123. Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. balandžio 30 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1N-61/2014. Infolex. Žiūrėta 2023 m. gegužės 19 d. <https://www.infolex.lt/tp/822601>.
124. Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2023 m. birželio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-344-932/2023. Infolex. Žiūrėta 2024 m. sausio 14 d. <https://www.infolex.lt/tp/2175340>.
125. Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2023 m. sausio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-8-1035/2023. Infolex. Žiūrėta 2023 m. lapkričio 5 d. <https://www.infolex.lt/tp/2133889>.

126. Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2022 m. rugsėjo 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-355-873/2022. Infolex. Žiūrėta 2024 m. sausio 14 d. <https://www.infolex.lt/tp/2121367>.

127. Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2021 m. gruodžio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-411-873/2021. Infolex. Žiūrėta 2024 m. sausio 14 d. <https://www.infolex.lt/tp/2043122>.

128. Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2021 m. vasario 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-3-988/2021. Infolex. Žiūrėta 2024 m. sausio 14 d. <https://www.infolex.lt/tp/1967328>.

129. Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2021 m. vasario 2 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-114-1121/2021. Infolex. Žiūrėta 2024 m. sausio 14 d. <https://www.infolex.lt/tp/1965892>.

130. Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2021 m. sausio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-48-885/2021. Infolex. Žiūrėta 2024 m. sausio 14 d. <https://www.infolex.lt/tp/1961121>.

131. Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2020 m. kovo 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-12-873/2020. Infolex. Žiūrėta 2024 m. sausio 14 d. <https://www.infolex.lt/tp/1862751>.

132. Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2023 m. vasario 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-1-485/2023. Infolex. Žiūrėta 2024 m. sausio 14 d. <https://www.infolex.lt/tp/2145364>.

133. Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2022 m. liepos 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-339-397/2022. Infolex. Žiūrėta 2024 m. sausio 14 d. <https://www.infolex.lt/tp/2115061>.

134. Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2022 m. gegužės 2 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-269-888/2022. Infolex. Žiūrėta 2024 m. sausio 14 d. <https://www.infolex.lt/tp/2078493>.

135. Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2021 m. balandžio 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-169-383/2021. Infolex. Žiūrėta 2024 m. sausio 14 d. <https://www.infolex.lt/tp/1987308>.

136. Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2021 m. kovo 9 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-29-530/2021. Infolex. Žiūrėta 2024 m. sausio 14 d. <https://www.infolex.lt/tp/1975298>.

137. Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2020 m. birželio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-368-238/2020. Infolex. Žiūrėta 2024 m. sausio 14 d. <https://www.infolex.lt/tp/1897296>.

138. Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2020 m. sausio 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-110-238/2020. Infolex. Žiūrėta 2024 m. sausio 14 d. <https://www.infolex.lt/tp/1807062>.

139. Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2021 m. lapkričio 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-177-417/2021. Infolex. Žiūrėta 2024 m. sausio 14 d. <https://www.infolex.lt/tp/2040909>.

140. Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2021 m. spalio 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-173-557/2021. Infolex. Žiūrėta 2024 m. sausio 14 d. <https://www.infolex.lt/tp/2030449>.

141. Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2021 m. kovo 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-11-795/2021. Infolex. Žiūrėta 2024 m. sausio 14 d. <https://www.infolex.lt/tp/1980422>.

142. Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2020 m. gruodžio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-247-380/2020. Infolex. Žiūrėta 2024 m. sausio 14 d. <https://www.infolex.lt/tp/1954945>.

143. Panevėžio apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2021 m. rugpjūčio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-150-768/2021. Infolex. Žiūrėta 2024 m. sausio 14 d. <https://www.infolex.lt/tp/2018671>.

144. Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2022 m. kovo 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-74-744/2022. Infolex. Žiūrėta 2024 m. sausio 14 d. <https://www.infolex.lt/tp/2066454>.

145. Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2020 m. lapkričio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-55-316/2020. Infolex. Žiūrėta 2024 m. sausio 14 d. <https://www.infolex.lt/tp/1943014>.

146. Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2020 m. spalio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-208-519/2020. Infolex. Žiūrėta 2024 m. sausio 14 d. <https://www.infolex.lt/tp/1933402>.

147. Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. kovo 17 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-111-64-2008. Infolex. Žiūrėta 2024 m. sausio 14 d. <https://www.infolex.lt/tp/100112>.

Literatūros šaltiniai:

148. Garnelienė, Laima, Rimšelis, Ernestas. „Apeliacijos sampratos įtaka teismų praktikai baudžiamajame procese“. *Socialinių mokslų studijos*, 2009, 4(4), p. 243–259, <https://ojs.mruni.eu/ojs/societal-studies/article/view/1391/1332>.
149. Jurka, Raimundas, Losis, Egidijus, Sirvydis, Vytautas. „Apdairaus teisingumo beieškant: apeliacijos ribų ir teismo laisvės santykis“. *Jurisprudencija*, 2016, 23(2), p. 162–178, <https://cris.mruni.eu/server/api/core/bitstreams/1f6bc75b-0c65-43af-925e7c0577fb0a63/content>.
150. Girdauskas, Mindaugas. „Teismo įgaliojimų keisti veikos kvalifikavimą griežtesniu suderinamumas su konstituciniais baudžiamojo proceso tikslais ir principais“. *Teisė*, 88, (2013), 144-163, https://www.researchgate.net/publication/330720772_TEISMO_IGALIOJIMU_KE_ISTI_INKRIMINUOJAMOS_VEIKOS_KVALIFIKAVIMA_GRIEZTESNIU_SUDERINAMUMAS_SU_KONSTITUCINIAIS_BAUDZIAMOJO_PROCESO_TIKSLAIS_IR_PRINCIPALIS/link/5c510dad458515a4c7498080/download?tp=eyJjb250ZXh0Ijp7ImZpcnN0UGFnZSI6InB1YmxpY2F0aW9uIiwicGF0aW91IjoiIn9.
151. Girdauskas, Mindaugas. „Teismo įgaliojimai keisti inkriminuojamos veikos kvalifikavimą: Konstitucijos reinterpretavimo prielaidų paieška“. *Teisė*, 2014, 90, 126-141.
152. Girdauskas, Mindaugas. „Teismo kompetencija keisti inkriminuojamos veikos kvalifikavimą“. *Teisės problemos*, Nr. 3(65), (2009), 79-133, <https://teise.org/wp-content/uploads/2023/01/2009-3-girdauskas.pdf>.
153. Girdauskas, Mindaugas. „Ar teismo įgaliojimai sugriežtinti inkriminuojamos veikos kvalifikavimą atitinka valdžių padalijimo principą“. *Globalizacijos iššūkiai baudžiamajai justicijai: recenzuotų mokslinių straipsnių baudžiamosios teisės, bausmių vykdymo ir baudžiamojo proceso klausimais rinkinys*. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2014, 429-442“.
154. Girdauskas, Mindaugas. „Rungimosi principas baudžiamajame procese: turinio aspektai“. *Teisė*. 2004.
155. Milinis, Albertas, Bilius, Mindaugas. „Kaltinimo keitimas teisme: teoriniai ir praktiniai aspektai“. *Globalizacijos iššūkiai baudžiamajai justicijai: recenzuotų mokslinių straipsnių baudžiamosios teisės, bausmių vykdymo ir baudžiamojo proceso klausimais rinkinys*. 2014, 383-396.
156. Jurgaitis, Ramūnas. „Baudžiamojo įsakymo procesas: proceso be įprastojo nagrinėjimo teisme ypatumai ir įtariamojo (kaltinamojo) procesinės garantijos,“

<https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/2574>.

157. Merkevičius, Remigijus. „Ikiteisminio tyrimo teisėjo teisė kontroliuoti žmogaus pripažinimą įtariamuoju“. *Teisė.* 57 (2005), 106-127,

<https://etalpykla.lituanistika.lt/object/LT-LDB->

[0001:J.04~2005~1367155715857/J.04~2005~13671557_15857.pdf](https://etalpykla.lituanistika.lt/object/LT-LDB-0001:J.04~2005~1367155715857/J.04~2005~13671557_15857.pdf).

158. Jurka, Raimundas. „Proceso per kuo trumpiausią laiką teisinis principas: samprata ir realizavimo problemos“. *Teisės problemos.* 1 (63), 2009, 54-74,

<https://teise.org/wp-content/uploads/2023/01/12009-1-jurka.pdf>.

159. Petrova, Kristina. „The Right to Information on the Nature and Cause of the Accusation and the Defendant's Right to Prepare Its Defense under Article 6 of the ECHR“.

Iustinianus Primus Law Review. 11, no. Special Issue (2020): 1-12.

160. Gušauskienė, Marina. „Minimalūs įtariamųjų teisių užtikrinimo standartai Europos Sąjungos teisėkūroje“. *Baudžiamojo proceso tarptautiškumas: patirtis ir iššūkiai, Mokslo studija.* Raimundas Jurka, Rima Ažubalytė, Karolina Vozbutaitė, Aurelijus

Gutauskas, Linas Belevičius, Eglė Latauskienė, Jolanta Zajančkauskienė, Artūras Panomariovas, Marina Gušauskienė, Egidijus Losis (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013).

161. Gušauskienė, Marina. „Įtariamąjo teisė būti informuotam: teorinės prielaidos ir įgyvendinimo galimybės“. *Jurisprudencija.* 6(108), 2008, 60–66,

<https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/2573>.

162. Jurka, Raimundas, Ažubalytė, Rima, Gušauskienė, Marina, Panomariovas, Artūras. *Baudžiamojo proceso principai.* (Vilnius, Eugrimas, 2009).

163. Ažubalytė, Rima, Jurgaitis, Ramūnas, Zajančkauskienė, Jolanta. *Specifinės baudžiamojo proceso rūšys, Vadovėlis.* (Vilnius, Mykolo Romerio universitetas, 2011) 82-

83, <https://cris.mruni.eu/server/api/core/bitstreams/aa4fbf2c-bad1-430e-8b90-84f85115a02f/content>.

164. Žibaitė-Neliubšienė, Rasa. „Laisvas įrodymų vertinimas baudžiamajame procese: diskrecija apibrėžtose ribose“, (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2023), 44-47,

<https://cris.mruni.eu/server/api/core/bitstreams/83266037-4241-4a49-9902-6cedda41fd12/content>.

165. Žibaite-Neliubšiene, Rasa. „The Judge as an Impartial Subject in Criminal Proceedings: The Case of Lithuania“. *International Comparative Jurisprudence* 5, no. 1 (2019): 87-107.

166. Freiberg, Arie, Sallmann, Peter. „Courts of Appeal and Sentencing: Principles, Policy and Politics“. *LAW CONTEXT: A SOCIO-LEGAL J.* 43 (2008). <https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/lwincntx26&div=7&id=&page=>.

167. D. Marshall, Peter. „A comparative analysis of the right to appeal“, *Duke journal of comparative & international law*. 2011, <https://scholarship.law.duke.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1014&context=djCIL>.

Kiti šaltiniai:

168. Statistika, Lietuvos Teismai, žiūrėta 2024 m. gegužės 21 d., <https://www.teismai.lt/lt/visuomenei-ir-ziniasklaidai/statistika/106>.

169. Zajančauskienė, Jolanta. „Kaltinamųjų aktų kokybės vertinimas“. Pranešimas Ketvirtojoje tarptautinėje mokslinėje – praktinėje konferencijoje „Europinės ir nacionalinės baudžiamosios politikos tendencijos ir iššūkiai“. Vilnius, 2024 m. balandžio 12 d.

170. Goda, Gintaras, Masiokas, Vytautas, Girdauskas, Mindaugas. „Konstituciniai imperatyvai keičiant kaltinimą teisme“. Pranešimai konferencijoje „Baudžiamosios justicijos teisės šakų tyrimai“. Vilnius, 2014 m. vasario 3 d., <https://www.youtube.com/playlist?list=PLeVG29PNekDukJ1xF7CRfl3B0sno4EQ49>.

171. Juodkaitė-Granskienė, Gabrielė. „Kaltinimo keitimas teisėjo iniciatyva. Veikos perkvalifikavimas ir esminių aplinkybių keitimo kaltinime problematika“. 2022 m. rugsėjo 20 d. mokymų medžiaga.

KALTINIMO KEITIMAS APELIACINĖS INSTANCIJOS TEISME

ANOTACIJA LIETUVIŲ KALBA

Šio magistro baigiamojo darbo tikslas buvo sistemiškai išanalizavus asmens teisės žinoti, kuo jis kaltinamas ir kaltinimo keitimo teisme teisinį reguliavimą ir teismų praktiką, nustatyti problemas, kylančias dėl kaltinimo keitimo apeliacinės instancijos teisme ir bylos grąžinimo nagrinėti pirmosios instancijos teismui taikant BPK 326 straipsnio 1 dalies 4 punkto d papunkčio nuostatas.

Šiam tikslui pasiekti buvo analizuojamas asmens teisės žinoti, kuo yra kaltinamas, turinys, nustatyti ir ištirti kaltinimo keitimo teisme probleminiai aspektai kaltinamojo teisių užtikrinimo kontekste bei įvertintas apeliacijos principų ir galimybės sunkinti gynybos padėtį grąžinant bylą iš apeliacinės į pirmąją kaltinimo pabloginimui santykis (dėmė). Atliktas empirinis tyrimas, kurio metu buvo analizuotos penkerių metų apeliacinio teismo nutartys, kuriose buvo priimtas sprendimas grąžinti bylą nagrinėti pirmosios instancijos teismui dėl galimo asmens teisės padėties pabloginimo, kuris atskleidė kasacinio teismo formuojamos praktikos nuoseklumą ir tam tikrus probleminius aspektus taikant BPK 326 straipsnio 1 dalies 4 punkto d papunkčio nuostatas apeliacinės instancijos teismuose.

Reikšmingi žodžiai. Asmens teisė žinoti, kuo jis yra kaltinamas, kaltinimo keitimas, apeliacijos principai, bylos grąžinimas pirmosios instancijos teismui.

CHANGE OF CHARGE IN THE COURT OF APPEALS

ABSTRACT IN ENGLISH

The aim of this master's thesis was to systematically analyze the legal regulation and judicial practice of a person's right to know what he is accused of and the change of accusation in court, to determine the problems arising from the change of accusation in the court of appeal and also the return of the case to the court of first instance for examination by the application of Article 326, paragraph 1, point 4 of the Criminal Procedure Code the provisions of subparagraph „d“.

To achieve this goal, the content of a person's right to know who is accused was analyzed, the problematic aspects of changing the charge in court were identified and investigated in the context of ensuring the rights of the accused, and the relationship (harmony) between the principles of appeal and the possibility of complicating the defense situation by returning the case from the appeal to the first for the worsening of the charge was assessed. An empirical study was conducted, during which five years of appeals court rulings were analyzed, in which the decision was made to return the case to the trial court for consideration due to the possible deterioration of the legal status of the person. The research revealed the consistency of the practice formed by the Supreme Court and certain problematic aspects in the application of the provisions of this legal norm in the courts of appeal.

Key words. The right to information about the accusation, change of charge, principles of appeal, return of the case to the first instance court.

KALTINIMO KEITIMAS APELIACINĖS INSTANCIJOS TEISME

SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA

Kaltinimo keitimo teisme, ir ypačingai apeliacinės instancijos teisme yra glaudžiai susijęs su baudžiamojo proceso principais ir kaltinamo asmens teisių užtikrinimu. Darbe taip pat analizuojamas bylos gražinimo pirmosios instancijos teismui galimam asmens teisinės padėties pabloginimui, kadangi šis institutas taip pat susijęs su kaltinimo keitimu apeliacijoje.

Asmens teisė žinoti kuo jis kaltinamas laikoma jo teisės į gynybą ir teisingo bei sąžiningo teismo proceso prielaida. Viena pagrindinių sąlygų, užtikrinančių šią teisę yra tinkamas kaltinamojo akto surašymas, kadangi jis apibrėžia bylos nagrinėjimo teisme ribas, tačiau nepaisant to kaltinimas gali būti keičiamas ir teisme: keičiantis esminėms faktinėms bylos aplinkybėms kaltinimas gali būti keičiamas į lengvesnį ir į sunkesnį, tačiau kaltinamasis privalo būti informuotas apie galimą kaltinimo keitimą. Pagal dabartinį teisinį reglamentavimą prašyti pakeisti kaltinimą gali prokuroras ir nukentėjęsysis arba teismas *ex officio*.

Kaltinimo keitimo apeliacinės instancijos teisme galimybės yra labiau ribojamos dėl apeliacijos principų. Stengiantis užtikrinti asmens teises ir apeliacijos principų laikymąsi tuo pačiu nesudarant prielaidos įsiteisėti akivaizdžiai neteisingiems nuosprendžiams, 2017 m. birželio 26 d. Konstitucinio Teismo nutarimu buvo sukurtas bylos gražinimo pirmosios instancijos teismui dėl galimo asmens teisinės padėties pabloginimo institutas. BPK 326 straipsnio 1 dalies 4 punkto 4 papunkčiu apeliacinės instancijos teismui suteikti įgaliojimai teismo posėdyje išnagrinėjus bylą dėl apskųsto nuosprendžio priimti nutartį panaikinti skundžiamą nuosprendį ir perduoti bylą iš naujo nagrinėti teismui, kai ištyrus ir įvertinus įrodymus apeliacinės instancijos teisme padaroma išvada, kad veikos faktinės aplinkybės iš esmės skiriasi nuo pirmosios instancijos teismo nustatytųjų ir tai gali lemti nuteistojo, išteisintojo ar asmens, kurio atžvilgiu byla nutraukta, padėties pabloginimą, ir dėl to būtų peržengtos bylos nagrinėjimo apeliacine tvarka ribos. LAT formuojama praktika rodo, kad ši norma gali būti taikoma tik išimtiniais atvejais, kai nustatomos trys kumuliatyvios kasacinio teismo praktikoje suformuotos sąlygos.

Atlikus empirinį tyrimą, buvo išanalizuoti visų apeliacinės instancijos teismų 2019-2024 m. laikotarpiu priimti sprendimai gražinti bylą pirmosios instancijos teismui nagrinėti iš naujo dėl galimo asmens teisinės padėties pabloginimo, taip pat susijusios kasacinio teismo nutartys. Buvo nustatyti probleminiai šios normos aiškinimo ir taikymo aspektai: neteisingas BPK normų taikymas bei kitoks skirtingų instancijų teismų tų pačių aplinkybių teisinis vertinimas. Kasacinis teismas dėl šio instituto taikymo formuoja nuoseklią praktiką siekdamas išlaikyti baudžiamojo proceso teisės principų pusiausvyrą ir kontroliuoti, kad išimtinis institutas būtų

taikomas tik esant visoms numatytoms sąlygoms, tuo pačiu siekiant užtikrinti ir nuteistųjų, išteisintųjų ar asmenų, kuriems byla nutraukta, teises.

CHANGE OF CHARGE IN THE COURT OF APPEALS

SUMMARY IN ENGLISH

Changing the charge in the court, and especially in the court of appeal, is closely related to the principles of the criminal process and ensuring the rights of the accused person. The work also analyzes the return of the case to the court of first instance for the possible aggravation of the legal situation of the person, since this institution is also related to the change of the charge in the appeal.

A person's right to information about the accusation is considered a prerequisite for his right to defense and a fair trial. One of the main conditions ensuring this right is the proper indictment, since this procedural document defines the limits of the trial. Despite this, the accusations can be changed in court as well: when the essential factual circumstances of the case change, the indictment can be changed to a lighter or a more serious one, however, the accused must be informed about the possible change of the charge, except for cases when non-essential circumstances are changed, when logical or clerical errors are corrected. According to the current legal regulations, the prosecutor and the victim or the court *ex officio* can suggest to change the charge.

The possibilities of changing the charge in the court of appeal are more limited due to the principles of appeal. In an effort to ensure the rights of the individual and compliance with the principles of appeal, while at the same time not creating a prerequisite for the entry into force of obviously unjust verdicts, in 2017 June 26 The decision of the Constitutional Court created the institution of returning the case to the court of first instance due to the possible aggravation of the legal situation of the person, and empowered the appellate court after examining the case on the appealed verdict at the court session to make a decision to cancel the appealed verdict and transfer the case to the court for re-examination, when, after examining and evaluating the evidence, the appellate instance the court concludes that the factual circumstances of the crime are fundamentally different from those established by the court of first instance, and this may lead to the worsening of the situation of the convicted, acquitted or person against whom the case has been terminated, and as a result, the limits of the appeal procedure would be exceeded. The practice formed by the Supreme Court shows that this norm can be applied only in exceptional cases, when the three cumulative conditions are established.

After conducting an empirical study, the records of all appellate courts decisions to return the case to the court of first instance for re-examination due to the possible aggravation of the legal situation of the person were analyzed, as well as related rulings of the Supreme Court. Problematic

aspects of the interpretation and application of this norm were identified: incorrect application of the norms of the Code of Criminal Procedure and different legal assessment of the same circumstances by courts of different instances (substantive law criterion). The Supreme Court forms a consistent practice regarding the application of this institute in order to maintain the balance of the principles of criminal procedure law and to control that the exclusive institute is applied only under all the stipulated conditions, at the same time in order to ensure the rights of convicted, acquitted or persons whose case has been terminated.